

Nomenfrasen i norrønt og norsk

En diakron analyse

Signe Laake

Masteroppgave i nordisk språk

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Universitetet i Oslo

Høsten 2007

Forord

Jeg vil takke veilederen min, Jan Terje Faarlund, for å ha introdusert meg for historisk syntaks. Takk for inspirerende veiledning, faglig oppmuntring og hyggelige samtaler.

Takk til alle som har delt mine oppgavefrustrasjoner og som har vært med på faglige diskusjoner. En stor takk til alle andre som har klart å få tankene mine bort fra nomenfraser. Jeg har satt pris på all støtte.

September 2007

Signe Laake

Innhold

FORORD	III
1 INNLEDNING	1
1.1 FORMÅL OG AVGRENSING	1
1.2 OPPBYGGING AV OPPGAVEN	2
1.3 DATA	2
2 DIAKRON SYNTAKS	5
2.1 TEORI OM SYNTAKTISK ENDRING	5
2.1.1 Generativ grammatikk, variasjon og syntaktisk endring	5
2.2 FORKLARINGER OG PREDIKSJON	10
2.3 GRAMMATIKALISERING	12
2.4 ARBEIDET MED KILDER	14
3 DETERMINATIV	17
3.1 DP-ANALYSEN	17
3.1.1 Funksjonelle projeksjoner	18
3.2 BESTEMTHET OG REFERANSE	19
3.3 DETERMINATIV	22
3.3.1 Determinativ eller pronomener?	22
3.3.2 Den bestemte artikkelen	23
3.3.3 Demonstrativ	31
3.3.4 Possessive konstruksjoner	38
3.3.5 Kvantor	51
4 ADJEKTIV	53
4.1 NOMENFRASER MED ATTRIBUTIVE ADJEKTIV	53
4.2 ADJEKTIVETS SYNTAKTISKE STATUS	56
4.2.1 Adjektivet som kjerne	56
4.2.2 Adjektivet som spesifikator	57
4.2.3 Adjektivet som adjunkt	58
4.2.4 Min analyse av adjektiv	59
4.3 DOBBELT BESTEMTHET	62
4.3.1 Tidligere analyser av dobbelt bestemthet	64
4.3.2 Min analyse av dobbelt bestemthet	67
5 KVANTORER	71
5.1 UTVIKLINGEN AV DEN UBESTEMTE ARTIKKELEN	75
5.2 KVANTORFLYT	77
6 ADJUNKTER	83
6.1 APPOSISJONER	83
6.2 RELATIVSETNINGER	85
6.2.1 Infinitivsrelativ	88
6.3 ADJUNGERTE PREPOSISJONSFRASER	90
7 KOMPLEMENTER	95
7.1 OBJEKTSGENITIV	95
7.2 INFINITIVSKONSTRUKSJONER	98
8 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	103
8.1 OPPSUMMERING AV RESULTATENE	103
8.2 KONKLUSJON	106
9 LITTERATUR	109

1 Innledning

1.1 Formål og avgrensning

Formålet med denne oppgaven er å utføre en diakron undersøkelse av den syntaktiske strukturen til norrøne og norske nomenfraser. Jeg vil se nærmere på forskjellene mellom nomenfrasens struktur i de to språkene. For å beskrive endringene som har skjedd fra norrøn tid og til i dag, vil jeg bruke generativ grammatikk.

Forskning innen diakron syntaks fokuserer vanligvis på endringer på setningsnivå. Men interessante endringer finnes også på et lavere nivå i setningen. Nomenfraser har derfor de siste årene kommet i fokus innen både diakron syntaks og generativ teori. Det er to hovedgrunner til at jeg har valgt å undersøke nomenfrasen. For det første finnes det ingen omfattende, sammenlignende undersøkelse av den norrøne og norske nomenfrasen. Selv om det er et nært slektskap mellom norrønt og norsk, er det likevel store forskjeller mellom de to språkene. Til og med innenfor et avgrenset område som nomenfraser har det skjedd omfattende endringer. For det andre er nomenfrasene i de skandinaviske språkene spesielt interessante. Det er aspekter ved disse frasene som er vanskelig å forklare innen generativ teori. Det har foreløpig ikke vært like omfattende forskning på de norrøne nomenfrasene. Det betyr at det også her er det uløste problemer for den formelle syntaksen.

Nomenfraser er et omfattende emne for en masteroppgave. Jeg har derfor vært nødt til å avgrense temaet for oppgaven. Jeg har lagt vekt på nomenfrasens indre struktur. Bestemthet, determinativ og adjektiv er sentrale tema i min oppgave. Jeg har dessuten valgt å vektlegge de strukturene der det har skjedd endringer.

I oppgaven min har jeg to hovedfokus. Jeg vil for det første konsentrere meg om de ulike nomenfrasekonstruksjonene som finnes i norrønt og moderne norsk. Jeg har delt oppgaven min inn i kapitler som organiserer de forskjellige konstruksjonene i hensiktsmessige grupper. Innenfor disse gruppene har jeg prøvd å kartlegge de forskjellige typene nomenfraser som finnes i norrønt og norsk.

Deretter har jeg undersøkt hvilke syntaktiske forskjeller som finnes mellom de norrøne nomenfrasene og de norske. Jeg har sett på hver enkelt konstruksjon og undersøkt hva som har endret seg fra norrønt til norsk. Jeg beskrevet forskjellene ved hjelp av generativ grammatikk. Jeg har analysert de ulike typene nomenfraser i norrønt og norsk, og basert på min strukturelle analyse, har jeg brukt begreper fra generativ teori for å forklare forskjellene mellom de norrøne og de norske nomenfrasene.

1.2 Oppbygging av oppgaven

Jeg har delt oppgaven inn i åtte kapitler. Jeg har prøvd å utvikle en analyse av nomenfrasen etter hvert som jeg tar for meg de ulike delene av frasen. Jeg vil derfor ta for meg de ulike teoretiske sidene ved generativ grammatikk når disse blir aktuelle utover i oppgaven. Kapittel 2 er en introduksjon til diakron syntaks. Her vil jeg diskutere en del av utfordringene knyttet til studiet av syntaktisk endring. Temaer jeg vil komme inn på i dette kapitlet er forklaringer innen lingvistikk og diakron syntaks, grammatikalisering og data. Jeg vil også forklare hvordan generativ teori kan brukes for å undersøke syntaktiske endringer. Kapitlet vil derfor innholde en liten innføring i generativ teori.

Fra kapittel 3 begynner jeg å fokusere på data. I dette kapitlet vil jeg ta for meg determinativene. Dette omfatter begreper som bestemthet og referanse, i tillegg til de forskjellige determinativene. I kapittel 4 går jeg nærmere inn på adjektiv. En stor del av dette kapitlet er viet dobbelt bestemthet. Kapittel 5 handler om kvantorer. I dette kapitlet vil jeg også ta for meg utviklingen av den ubestemte artikkelen. I kapittel 6 drøfter jeg ledd som fungerer som adjunker i nomenfrasen. Her har jeg valgt å inkludere apposisjoner, relativsetninger og adjungerte preposisjonsfraser. Kapittel 7 handler om ledd som fungerer som komplement. Her vil jeg ta for meg objektsgenitiv, preposisjonsfraser og infinitivkonstruksjoner. Kapittel 8 inneholder en oppsummering av resultatene mine. Som en konklusjon vil jeg se om det finnes en sammenheng mellom resultatene.

1.3 Data

For å finne norrøne data har jeg tatt utgangspunkt i tre tekster fra Odd Einar Haugens *Norrøne tekster i utval* (1994). De tre tekstene er *Gylfaginning* (GG), *Òlafs saga ins helga* (OS) og *Hrafnkels saga Freysgoða* (HS). Disse tre utdragene er fra ulike norrøne sjangere. Fra *Den yngre Edda* har jeg tatt med *Gylfaginning*. *Òlafs saga ins helga* er en kongesaga fra *Heimskringla*, mens *Hrafnkels saga Freysgoða* er en islendingesaga. Jeg har i det lengste prøvd å finne eksempler fra disse tekstene, men det har ikke alltid vært mulig. Fordi jeg har valgt å legge mer vekt på det teoretiske aspektet ved nomenfraser og ikke nødvendigvis har som mål å lage en fullstendig oversikt over de ulike nomenfrasene i norrønt, har jeg valgt å bruke sekundærkilder for å finne relevante norrøne eksempler. Derfor har jeg brukt Jan Terje Faarlunds *The syntax of old Norse* (2004), Marius Nygaard's *Norrøn syntaks* (1905) og Hanne Siri Sunds *Den norrøne nomenfrasen* (1998) i tillegg. En del av Sunds eksempler er skrevet

med nysislandsk ortografi, men dette spiller liten rolle for meg fordi eksemplene har norrøn syntaks.

For å finne norske eksempler har jeg for det meste brukt egen intuisjon. I tillegg har jeg brukt de elektroniske kopusene, *Leksikografisk bokmålskorpus* og *Norsk talemålskorpus - Oslodelen* (NoTa). Jeg har også hentet eksempler fra *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund et al. 1997). De fleste eksemplene mine er på bokmål. Det er ikke store syntaktiske forskjeller mellom nomenfraser i bokmål og nynorsk. Der det finnes, blir det kommentert.

2 Diakron syntaks

Språkendringer har alltid hatt en sentral plass innen språkforskning. Det har spesielt vært stor interesse for fonologiske endringer. Men det er i de siste femti årene at det har blitt en markant økning i interessen for diakron syntaks. I den senere tid har arbeidet innen diakron syntaks konsentrert seg i hovedsak om tre mål: (1) studere spesifikke endringer i individuelle språk, (2) undersøke ulike generelle endringer som for eksempel grammatikalisering og leddstillingsendringer og (3) finne ut hvordan formelle tilnærminger til grammatikk vil forholde seg til historiske endringer (Harris og Campbell 1995:15).

2.1 Teori om syntaktisk endring

Diakron syntaks er ikke et nytt felt innen lingvistikken. Men i de siste femti årene har feltet blitt revitalisert på grunn av utvikling innen syntaktisk teori. Likevel er mange forskere innen diakron syntaks sterkt knyttet til lingvistisk tradisjon og filologi. Derfor blir til og med dagens forskning påvirket av arbeidet til tradisjonelle lingvister og grammatikere. Dette er en av grunnene til at diakron syntaks som forskningsområde er preget av et mangfold av metoder, teoretiske antagelser og målsetninger (Faarlund 1990:1). Det har derfor vært et behov for å utarbeide en generell teori om syntaktisk endring. "In order to develop such a theory it is necessary to address what the entity upon which change operates is, what the forces of change are, how those forces act upon that entity, and what – if anything – constrains those forces" (Harris og Campbell 1995:48). Det betyr at man må ha en klar definisjon av hva språk er. Dessuten må man vite hva drivkraften bak endringen er, hvordan denne drivkraften påvirker språket og tilslutt hva som begrenser drivkraften og endring. Dette er temaer jeg vil komme innpå i dette kapitlet.

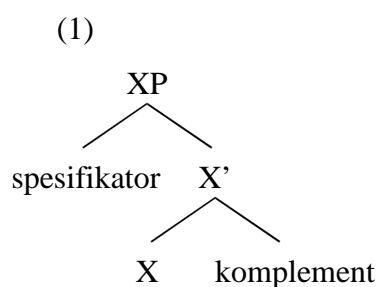
2.1.1 Generativ grammatikk, variasjon og syntaktisk endring

Generativister konsentrerer seg om det mentale og biologiske aspektet ved grammatikken. Alle mennesker blir født med en spesifikk språkevne som blir kalt universell grammatikk (UG). UG er biologisk betinget og er representert som mentale strukturer i hver enkelts hjerne. Mens tradisjonelle grammatikker konsentrerer seg om beskrivelser av de ulike setningstypene som finnes i det skrevne og talte språket, legger generativ grammatikk vekt på "å beskrive den ideelle og delvis medfødde grammatikken eller grammatiske kompetansen som finst i sinnet til språkbrukeren, og som gjer at denne språkbrukeren kan beherske språket" (Åfarli 1997:9).

Generativister prøver å kartlegge UG for å finne det medfødte og universelle. De konsentrerer seg om å vise den underliggende mentale forutsetningen for språket, de underliggende strukturene.

Men hvis alle språk er bygd opp etter de samme universelle prinsipper, UG, hvordan kan man da forklare den store variasjonen som finnes mellom språk? Svaret blir at innen UG har man også ”åpne” prinsipper som har ulik verdi i forskjellig språk. Disse ”åpne” prinsippene kalle parametere. Hver parameter har to eller flere mulige verdier, og barn lærer seg verdien av parametere gjennom språkpåvirkning. Man tenker seg at parametere er som brytere som står i en nullposisjon når barnet er født. Etter hvert lærer man seg om bryteren er på eller av. Det har vist seg at det ofte er flere strukturelle trekk som ligger på samme bryter. Diakron lingvistikk og moderne komparative språkstudier går ofte ut på å finne ut om strukturelle forskjeller mellom to språk kan føres tilbake til ulik verdi for en og samme parameter (Åfarli og Eide 2003:147). Dette vil jeg komme tilbake til.

Den teorien som beskriver hvordan den internaliserte grammatikken former strukturen i språket, blir kalt X'-teorien. ”X'-teorien omfatter dei aller mest basale prinsippa som den internaliserte grammatikken brukar for å bygge mentale representasjonar av språket” (Åfarli og Eide 2003:24). X'-teorien tar utgangspunkt i at det er ord og deler av setningen som er knyttet tettere sammen enn andre ord. Disse gruppene av enkeltord kalles fraser. En frase vil ha en kjerne, X, og denne kjernen projiserer opp til et frasenivå, XP. Fraseoppbyggingen vil følge X'-prinsippene. Dette innebærer at alle fraser skal ha den samme strukturen. De vil være endosentriske, og frasestrukturen er binær:

Et viktig begrep innen generativ grammatikk er flytting. Flytting er med på å bygge opp strukturen i setninger. Mye av forskningen innen generativ grammatikk går ut på å finne frem til de prinsippene som styrer flytting.

Innen tidligere versjoner av generativ grammatikk fantes det et komplisert system av flyttingsregler. Disse var svært spesialiserte. Hver av flyttingsreglene hadde restriksjoner som avgjorde hvordan reglene ble brukt. Men fordi generativ teori skal være en generell teori som skal kunne gjelde for alle språk og alle typer flytting, er det ikke godt nok med spesifikke

flyttingsregler. Det ble derfor utviklet en generell flyttingsregel, *flytt α* . Den innebærer at man kan flytte hvilken som helst del av setningen hvor som helst. For å unngå at denne regelen genererer ugrammatiske setninger, har det blitt utviklet prinsipper. Disse prinsippene er i motsetning til restriksjonene ikke en del av den generelle flyttingsregelen, men universelle og parametriske prinsipper.

Begreper som henger sammen med flytting er D-strukturen (dypstrukturen) og S-strukturen (overflatestrukturen). I D-strukturen blir elementene fra det mentale leksikon hentet inn i syntaksen. ”D-strukturen blir bygd opp i pakt med X’-prinsippa, og dei ulike ledda blir genererte i sine faste posisjonar. D-strukturen er m.a.o. strukturen til setninga før noko er flytta” (Åfarli og Eide 2003:37). D-struktur er altså det derivasjonelle utgangspunktet for flyttinger. Resultatet etter flyttingene blir S-strukturen. I S-strukturen vil leddene ha den rekkefølgen man til slutt hører eller leser. Innefor generativ grammatikk er det flere retninger. Ikke alle retninger har det samme synet på flytting. Det er spesielt TG-grammatikere og styrings- og bindingsteorien som opererer med disse begrepene. Minimalismen har gått bort fra dette og tenker seg at elementene blir hentet fra det mentale leksikon gjennom hele derivasjonen. Frasestrukturen blir bygd opp gradvis ved at to elementer blir koblet sammen ved hjelp av operasjonene *spleis* og *flytt*. Ved spleising blir ordene kombinert til større enheter, mens ved flytting blir disse enhetene eller deler av dem plassert på andre plasser i frasen (Faarlund 2005:62).

I *The minimalist program* (1995) argumenterer Chomsky for at den viktigste grunnen til flytting er at ord skal sjekkes. Ord må flyttes oppover i strukturen for å sjekkes mot trekk som finnes i de andre projeksjonene. På grunn av denne sjekketeorien har flytting blitt sett på som obligatorisk. I følge minimalistene finnes det ikke valgfri flytting. I norrønt finnes det svært stor variasjon i ordstillingen og mange flyttingsmuligheter. Hvis ikke det finnes valgfri flytting, vil det være vanskelig å forklare disse muligheten bare ved hjelp av sjekking. På grunn av språk som norrønt er det derfor ikke enighet om at man kan utelukke valgfri flytting. Basert på data som jeg har funnet i norrønt, vil jeg argumentere for at valgfri flytting er mulig. Dette vil jeg komme tilbake til i kapitlet om adjektiv.

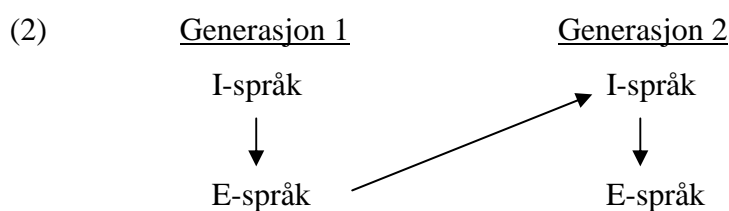
Generativ grammatikk var i utgangspunktet en teori for synkrone studier av syntaks. Utgangspunktet for generativister er at språket tilhører individet, og det dør med individet. Derfor kan det virke som om det er et paradoks å forske på språkendringer innen et generativt rammeverk. Men generativ grammatikk har etter hvert utviklet seg til å bli den ledende forskningstradisjonen også innen diakron syntaks. Generativister forstår språkendringer som endringer i I-språket. I-språket er det individuelle og internaliserte språket. Det er kunnskapen

hver enkelt har om det underliggende grammatikksystemet. ”Ein samanliknar altså ulike I-språk innanfor eitt og same språksamfunn til ulike tider” (Faarlund 2005:186). Man må lage en hypotese om hva slags grammatikksystem som ligger til grunn for produksjonen av data man har fra perioden man vil undersøke. Ved å sammenligne to grammatikksystem fra to ulike perioder, vil man kunne finne ut hva som har endret seg.

For at forskning på I-språk skal gi mening, må man også trekke inn begrepet samfunnsspråk. Dette er en samling I-språk som er gjensidig forståelige og kan brukes til kommunikasjon innen et samfunn på tvers av generasjonene. Et samfunnsspråk vil tilsvare det man vanligvis mener med ”norsk”, ”engelsk” og ”tysk”.

Barns språklæringsprosess er helt sentral når man innen generativ grammatikk skal forklare språkendringer og syntaktiske endringer. ”The locus of linguistic change is language acquisition by new generations of native speakers” (Faarlund 1990:9). Alle barn med normal språkutvikling lærer seg I-språket i løpet av de første leveårene. I løpet av livet vil ikke I-språket forandre seg i særlig grad. Derfor er det språktilegningsfasen som er viktig ved språkendringer.

Et barn må forme sitt eget I-språk. I-språket blir konstruert basert på det språket barnet hører, og denne stimulusen blir applisert på UG. Språket som barn baserer sitt eget I-språk på, kalles E-språket. E-språket er mengden av ytringer i det lingvistiske miljøet. Det E-språket barna hører, blir produsert av foreldregenerasjonens I-språk. En skjematisk og forenklet oversikt over språklæringsprosessen vil se slik ut:

Generasjon 1 bruker sitt I-språk for å produsere E-språket. Med generasjon 1s E-språk som grunnlag vil generasjon 2 konstruere sitt eget I-språk. Det er dette I-språket generasjon 2 bruker til å produsere sitt E-språk.

Basert på en analyse av generasjon 1 sitt E-språk, vil et barn ideelt sett ende opp med de samme parameterverdiene som foreldrene. Generasjon 2 vil da komme frem til det samme I-språket som generasjon 1. Da vil det ikke skje språkendringer. Men i visse tilfeller vil det skje en ”feilanalyse”. Barnet vil ”misforstå” en syntaktisk struktur i E-språket til den eldre generasjonen og analysere denne strukturen feil. Denne nye strukturen blir da en del av barnets I-språk. Denne typen feilanalyse kalles reanalyse. Den underliggende strukturen har

endret seg, mens overflatestrukturen fremdeles er den samme. Det vil høres ut som individer fra generasjon 1 og 2 snakker det samme språket, men de vil ha forskjellige underliggende grammatikker. Reanalyse er en av de sentrale språkendringsmekanismene som brukes innen diakron lingvistikk for å beskrive endringer. Barnet vil ende opp med et I-språk som skiller seg fra I-språket til generasjon 1. Fordi det er forskjeller mellom de underliggende grammatikkene, vil det ha skjedd en språkendring.

Roberts (2007:123) knytter reanalyse til parameterendringer. Parametere er de ”åpne” prinsippene i UG som blir fastsatt gjennom språklig påvirkning, og en samling grammatiske egenskaper vil være knyttet til en parameter. Dette impliserer at en parameterendring vil vise seg som en samling av reanalyser. Og reanalyse vil vanligvis være et symptom på endringer i parametersettingene.

Reanalyse vil endre den underliggende frasestrukturen uten at det synes på overflatestrukturen. Frasestrukturen blir i følge Roberts bygget opp av tre operasjoner: spleis (merge), flytt (move) og samsvar (agree). Spleis er den mest grunnleggende operasjonen som skaper struktur. Denne operasjonen kan ikke endre seg og kan derfor ikke være involvert i reanalyse. Flytt og samsvar derimot kan påvirkes av parametriske endringer. Det er derfor bare parametere som er knyttet til flytt og samsvar som kan endres ved reanalyse.

Som jeg allerede har nevnt, blir forskjeller i parametere ofte brukt for å beskrive synkrone forskjeller mellom språk. Parametere har da forskjellige innstillinger på grunn av forskjellig språklig stimulus. Men hvis man skal isolere parametriske forskjeller mellom to historiske stadier av samme språk, kan man ikke bare beskrive hvilke parametere som har fått forskjellige verdier. Man må også kunne forklare hvordan, i overføringen av I-språket fra en generasjon til en annen, en ny innstilling av en parameter har blitt favorisert fremfor en annen.

Tidligere har det vært et stort fokus på å finne slike parametere. Som en følge av dette oppsto det veldig mange parametere som skulle forklare endringer og variasjon mellom språk. Men parametere skal være en del av UG og fordi UG har en begrenset kapasitet, må også antall parametere være begrenset. Dette betyr at de ulike parametrene ikke kan være for detaljerte, men at det finnes noen overordnede parametere hvor innstillingen har følger for flere ulike deler av strukturen. For eksempel ble forskjellen mellom V2-språk og språk uten V2 beskrevet som en parameter. Men V2 er for spesifikk til å være en del av en parameter. Parameteren som bestemmer V2 må involvere verdier på et høyere nivå, og disse innstillingene fører til V2.

Jeg skal konsentrere meg om endringer i nomenfrasen. Dette vil være endringer som har skjedd på et detaljnivå. Fordi jeg ikke kommer til å knytte disse endringene til endringer

på setningsnivå eller i andre fraser, vil det være vanskelig å knytte endringen til en parameter og avgjøre om det har skjedd en parameterendring. Det er fristende å konstruere parametere på detaljnivå for å beskrive endringene jeg skal undersøke, men dette vil føre til at man kan ende opp med et uendelig antall parametere. Dette vil ikke være mulig på grunn av UGs begrensede kapasitet. Jeg vil derfor ikke ha som mål å finne hvilke parametere som har endret seg, men heller ikke utelukke at forskjellige parameterinnstillinger kan være årsaken til de ulike endringene i nomenfrasen.

2.2 Forklaringer og prediksjon

Det første naturlige steget innen diakrone syntaksstudier er å beskrive språkendringer. Det neste steget blir å spørre hvorfor disse endringene har skjedd. Man må kunne forklare endringene man observerer. For å forklare endringene, må man først definere hva språk er. Jeg har som utgangspunkt at språket er en mental evne. Men det er ikke mulig å se bort fra at språket også har en sosial funksjon. Det betyr at en språket vil bli formet og betinget av genetiske eller biologiske faktorer som er knyttet til hjernen samtidig som den sosiale funksjonen som kommunikasjonsmiddel mellom mennesker også vil spille en rolle når språket endrer seg.

Det er ikke mulig å forklare språkendringer ved hjelp av naturvitenskapelige forklaringer. Den klassiske deduktiv-nomologiske forklaringen kan ikke brukes innen diakron syntaks. Historien er et kaosområde av tilfeldigheter. Språket er utrolig komplekst og selv om språkbrukere er rasjonelle, vil de ikke følge språklige "lover og regler". De færreste har et så bevisst forhold til språket sitt at de kan gjøre rasjonelle valg om hva de endrer. Språkvitenskapelige forklaringer vil derfor ikke ha de samme kravene som forklaringer innefor naturvitenskapene, men de må likevel være vitenskapelige.

Faarlund (1990) tar opp problemene rundt forklaringer. Han påpeker at det er to forskjellige typer forklaringer. Enten kan man lage generaliseringer. Eller man kan relatere det en skal forklare til et annet domene. Faarlund påpeker at å forklare noe innenfor et annet domene vil bety å innordne det i en høyere form for generalisering (higher order generalization). Men hvis man ikke forlater domenet syntaks for å forklare syntaktiske endringer, vil forklaringene fort bli sirkulære, og formelle fremstillinger vil bli kalt forklaringer (Faarlund 1990:34).

Hvilke andre domener kan forklaringer knyttes til? Forklaringer innen generativ syntaks kan knyttes til lærbarhet (learnability) og universalgrammatikken. Svaret på et

grunnleggende spørsmål som ”Hvorfor kan et språk L ha regel R, men ikke regel P?” vil være ”Fordi UG ikke tillater regel P” eller at ”det er ikke mulig å lære P.” Universalgrammatikken og lærbarhet er et annet domene enn syntaks, og da unngår man sirkulære forklaringer som ”P er ikke mulig fordi regelen ikke trengs for å generere setninger i L” (Faarlund 1990:36).

I tillegg til å knytte endringer til lærbarhet og universalgrammatikken, trekker Faarlund også inn funksjonelle forklaringer. I valget mellom to varianter, kan det være funksjonelle diskursregler som avgjør. Andre har argumentert mot funksjonelle forklaringer. Problemet er at slike forklaringer kan bli teleologiske. Språket vil endre seg til noe som er ”bedre” enn tidligere. Men Faarlund mener det finnes funksjonelle forklaringer som ikke er teleologiske. Slike funksjonelle forklaringer forklarer endringer ved å referere til funksjonelle kausale faktorer. I perioden hvor språkendringen forgår, vil det være mulig å velge mellom to varianter. Den ene varianten vil velges fremfor den andre basert på funksjonelle faktorer. Forklaringen blir da kausal og ikke teleologisk (Faarlund 1990:40).

Det har vært stor debatt rundt forholdet mellom forklaringer og prediksjon innen historisk lingvistikk. Et krav man stiller til naturvitenskapelige forklaringer er at de skal kunne predikere. Innen lingvistikken er ikke dette like enkelt. Visse forskere som Romaine (1981) hevder at ”in order to ”explain” syntactic change to the fullest extent, we would have to predict both the change and its mechanism” (fra McMahon 1994:126). Andre mener at det er helt umulig å predikere endringer i språk. Lass (1980) har som en av hovedambisjonene sine å vise at språkendringer ikke er prediktable. Men han opprettholder fremdeles kravet om at prediksjon et kriterium for en valid forklaring. Hans konklusjon blir derfor at ingen av de etablerte forklaringsprinsippene i diakron lingvistikk fungerer. Mæhlum (1999) peker på at Lass her bruker krav til forklaringer som hører hjemme i et positivistisk vitenskapssyn. ”Innenfor en humanvitenskapelig overbygning har prediksjoner ingen naturlig, og antakeligvis heller ikke noen *tenkelig* plass” (Mæhlum 1999:168).

Faarlund (1990) har det samme synet som Mæhlum på prediksjon. ”It should be clear [...] that we are in no position to establish a ”theory of change” whereby we can predict future changes” (Faarlund 1990:41). Grunnen til at prediksjon blir så vanskelig innen lingvistikk, er at språk er et komplekst system. Det vil alltid være flere årsaker involvert som påvirker hverandre. Det vil være språk hvor ingenting har endret seg selv om betingelsene for språkendringer var tilstede.

Jeg vil i min oppgave se på språkendringer som endringer som har skjedd i det underliggende grammatiske systemet. Forklaringene på disse endringene må finnes i et annet

domene enn syntaksen, som for eksempel universalgrammatikken eller språkinnlæring. Jeg vil ikke avvise at funksjonelle faktorer kan spille en rolle ved språkendringer.

2.3 Grammatikalisering

Grammatikalisering kan bli definert som utviklingen fra leksikalske til grammatiske kategorier. Ulike språkendringer fører til at leksikalske elementer eller konstruksjoner etter hvert får grammatiske egenskaper. I tillegg kan grammatiske elementer bli mer grammatiske. Et eksempel på grammatikalisering er hvordan uavhengige verb kan bli hjelpeverb. Et vanlig verb er et innholdsord, mens et hjelpeverb vil være et funksjonsord og ha andre grammatiske egenskaper enn et vanlig verb.

Grammatikalisering kan i tillegg til å beskrive en språkendring, også brukes om et forskningsrammeverk. Det finnes en grammatikaliseringsteori. Denne teorien har som mål å forklare grammatikalisering. Teorien prøver å forklare hvordan og hvorfor grammatiske kategorier oppstår og utvikler seg. Til grunn for teorien om grammatikalisering ligger enveishypotesen og tanken om at språkendring er en gradvis prosess. En sentral del av teorien er konseptet skalaer (clines). Former skifter ikke plutselig fra en kategori til en annen, men de går gjennom mange små endringer. Disse endringene har likheter på tvers av språk, og det har derfor vært mulig å lage universelle skalaer som viser den utviklingen formene vanligvis har. ”Cline of grammaticality” er et eksempel på en slik skala (Hopper og Traugott 2003:7):

(3) Content item → grammatical word → clitic → inflectional affix

Til grunn for denne skalaen ligger enveishypotesen. Et element vil bare bevege seg mot høyre på skalaen og bli mer og mer grammatikalisert. Men et element vil aldri bevege seg mot venstre og gå fra å være et grammatisk element til å bli et leksikalsk element.

Grammatikalisering har i utgangspunktet et problematisk forhold til generativ teori. Forsvarere av grammatikalisering vil ofte bruke funksjonalistisk argumentasjon som at betydning og funksjon er med å bestemme syntaktiske strukturer og retningen endringen vil ta. Generativister på den annen side vil se syntaks som autonomt, uavhengig av funksjon (van Gelderen 2004:9). Hvordan språket defineres, er en annen forutsetning for grammatikalisering. Innen generativ teori blir språk definert som et mentalt objekt. Men innenfor grammatikaliseringsteori må man forutsette at språket eksisterer uavhengig av hvem som bruker språket, hvordan det læres og hvordan det brukes, for at endringene skal være gradvise slik som ”the grammaticalization cline” viser. Innen generativ teori derimot ser man på språkendring som en plutselig endring. Endringen skjer ved språkinnlæring hos det enkelte

barn. Fordi endringen skjer hos den enkelte, blir det en plutselig endring av den enkeltes grammatikk. Derfor blir det umulig innen generativ grammatikk å snakke om en gradvis endring.

I tillegg er enveishypotesen et problem. Endringer kan bare skje i én retning på skalaen i (3). Men det finnes eksempler på endringer der grammatiske former har blitt mer leksikalske. Et eksempel på en endring i ”feil” retning er den engelske preposisjonen *out* som nå også kan brukes som et verb i betydningen å avsløre at noen er homofil. Endringen har da beveget seg fra høyre til venstre på grammatikaliseringsskalaen. Men slike endringer blir ofte avvist med at det ikke er eksempler på grammatikalisering, men en annen type endring. Denne typen argumentasjon gjør at det blir umulig å komme med moteksempler på enveishypotesen.

Det har blitt gjort forsøk på å ”redde” grammatikalisering innen generativ teori. Selv om grammatikalisering støter på problemer, må selv generative grammatikere innse at endringer i flere forskjellige språk følger skalaen i (3). Men for at også generativister skal kunne benytte seg av grammatikalisering for å beskrive endringer, må grammatikalisering knyttes til generativ teori. Roberts og Roussou (2003) ser på grammatikalisering som en endring fra leksikalsk til funksjonell kategori. Dette fører til at det endrede elementet vil ende opp som kjerne i en funksjonell projeksjon. Roberts og Roussou klarer med dette å uttrykke grammatikalisering ved hjelp av formelle termer. Men grammatikalisering er fremdeles ikke relatert til språkbrukerne. Van Gelderen (2004) går ut i fra at grammatikalisering henger sammen med økonomiprinsipp. En endring vil føre til en enklere og derfor mer økonomisk grammatikk. Ved å knytte grammatikalisering til et generelt prinsipp som kan relateres til språkbrukere, vil van Gelderens tilnærming ha større forklaringsverdi enn Roberts og Roussou som bruker grammatikalisering som forklaringsprinsipp i seg selv (Faarlund 2007a:6).

Faarlund (2007a) tar for seg grammatikalisering i et mentalistisk perspektiv. Han kommer frem til at grammatikalisering er en generalisering over en del observasjoner om språkendring. Grammatikalisering har altså ingen uavhengig status, men involverer mange typer endringer og mekanismer. Det finnes derfor ingen grammatikaliseringsteori. Faarlund kommer frem til at eksempler på grammatikalisering er eksempler på reduksjon. Reduksjon kan i motsetning til grammatikalisering knyttes til språkbrukeren, språklæring og språkbruk.

Men selv om grammatikaliseringsteori avvises, er det likevel deler av teorien som er interessante. Det er for eksempel ikke mulig å se bort fra at det finnes en tendens til unidireksjonalitet. Basert på empiri er det mulig å slå fast at det er mye vanligere at et

leksikalsk element blir mer grammatisk enn omvendt. Men for å kunne forklare dette må forklaringen knyttes til noe utenfor grammatikaliseringen. Ved å definere grammatikalisering som reduksjon, knyttes unidireksjonalitet til språkinnlæring. Når et barn lærer et språk, vil det være mye lettere å utelate noe enn å legge til noe nytt. Denne reduksjonen er grunnen til at det er mye vanligere at et element blir mer grammatisk enn at det blir mer leksikalsk

2.4 Arbeidet med kilder

Diakron syntaks har flere og andre metodiske problemer sammenlignet med synkron syntaksforskning. Problemene strekker seg fra usikre og få datakilder til mangelen på negative data og tilgang til språkbrukernes intuisjon.

Et av de største problemene diakrone syntaktikere støter på, er mangelen på data. En grammatisk beskrivelse av et levende språk vil være en hypotese om grammatikken som genererer setningene i det språket. For å lage en best mulig hypotese, burde man ha mest mulig data. I et levende språk er datamengden utrolig stor slik at man kan lage en sterk hypotese om språkets grammatikk. Men i språk som ikke lenger er i bruk, har man ikke den samme tilgangen til data. De eneste kildene fra et tidligere språkstadium er nedskrevet materiale og rekonstruksjon, men rekonstruksjon vil være basert på det nedskrevne materialet. Forskere må da lage hypoteser om grammatikken i dette språket basert på det nedskrevne materialet. Både for å kunne lage og teste slike hypoteser trengs det en viss mengde data fra forskjellige sjangere. Man må spørre seg selv hvor mange eksempler man må finne av en konstruksjon før en kan slå fast at denne konstruksjonen fantes i språket.

Selv om man ikke finner eksempler på en type konstruksjon, trenger ikke det bety at den ikke fantes i språket. Det kan være forskjellige grunner til at man ikke finner denne konstruksjonen i det tilgjengelige korpuset. Konstruksjonen ble kanskje først og fremst brukt i tale, eller så er konstruksjonen utelatt ved en tilfeldighet. Man kan ikke utelukke muligheten uten å ha studert et større korpus. På den annen side mener Lightfoot (1979:5) til og med at man ikke kan slå fast at en konstruksjon er grammatisk bare fordi man finner den i materialet. Konstruksjonen kan være en arkaisme som bevisst har blitt skrevet ned eller en imitasjon av en utenlandsk konstruksjon. Dessuten, moderne forfattere gjør feil, hvorfor skulle ikke forfattere fra tidligere perioder gjøre det samme? Det vil være uunngåelig for en hypotese, uansett om det er innen diakron eller synkron syntaks, at noen av de belagte konstruksjonene er ugrammatiske. I tillegg til å inneholde ugrammatiske konstruksjoner, vil kanskje hypotesen

mangle grammatisk konstruksjoner fordi man ikke finner alle de grammatisk konstruksjonene i det nedskrevne materialet.

De nedskrevne tekstene som overlever, pleier å være innen bestemte sjangere. Dette kan for eksempel være lover, oversettelser av Bibelen, vitenskapelige teorier og litteratur. Dessuten kan skriftene variere fra korte inskripsjoner til lange manuskripter. De korte inskripsjonene kan variere fra magiske eller religiøse formler til poesi. Problemet med de ulike sjangerne er at de ikke nødvendigvis kan fortelle noe om grammatikken fra den tiden de ble skrevet ned. Ofte kan sjangerhensyn føre til at setninger som ikke var grammatisk, blir skrevet ned for å passe inn i for eksempel metrisk eller alliterasjon i poesi. Lovtekster preges ofte av foreldete uttrykksmåter. Slik er det også i dag. Man kan ikke lage en god hypotese om norsk grammatikk ved å bruke Norges lover som eneste datakilde.

En følge av dataproblemene er at det er få språk hvor det faktisk er mulig å forske på historisk syntaks. Det er få språk hvor man har nok materiale og tekster fra en lengre periode. Man trenger mange tekster fra ulike sjangere, og for å kunne undersøke endringer må man ha grammatikken fra et senere stadium og helst data fra en mellomliggende periode. Uten slike data blir det utfordrende å forske på historisk syntaks. Det er få språk som oppfyller disse kravene, og de språkene som det er mulig å undersøke, er ofte en del av den samme språkgruppen. Et eksempel på dette er at indoeuropeiske språk er godt belagt, mens Bantuspråk som derimot ikke har den samme tradisjonen for nedskrivning, har få historiske kilder (Lightfoot 1979:7). En følge av dette problemet er at bare språk i samme språkgruppe kan inngå i en undersøkelse med flere ulike språk. Dette begrenser sammenligningsgrunnlaget. "Examples from diverse families are valuable (...); they offer confirmation of the generality of a change or principle (...)" (Harris og Campbell 1995:11). En beskrivelse av syntaktisk endring vil derfor nødvendigvis ikke kunne fortelle oss noe om alle verdens språk fordi studier bare vil inneholde et fåtall av verdens språk.

Det vil være vanskelig å vite om det nedskrevne materialet speiler språket som faktisk fantes i samfunnet på den tiden. I de samfunnene hvor det fantes nedskrevne tekster, var de fleste analfabeter. Det var bare en liten elite som hadde skrive- og lesekunnskaper. Det skrevne språket vil som oftest være mer konservativt enn det talte. Dessuten er det også en fare for at skrevne tekster har blitt normativt påvirket. Derfor vil det være vanskelig å avgjøre om språket som finnes i de nedskrevne tekstene kan gi informasjon om den vanlige språkbrukerens grammatikk.

Fordi forskning innen historisk syntaks jobber med språk der alle språkbrukerne er døde, vil det ikke være mulig med negative data. Det er ingen som kan svare på om en

konstruksjon var grammatisk eller ikke. I en synkron språkstudie kan man enten bruke egen intuisjon eller informanter som kan fastslå at den setningen ikke er mulig å si. Men når man studerer døde språk, vil man dessverre ikke ha slike informanter.

Men det finnes forskere som har studert språket så inngående at de faktisk har oppnådd en viss følelse for hva som er syntaktisk mulig og ikke mulig. Man kan tenke seg at denne intuisjonen ikke er ulik det en morsmålsbruker hadde (Faarlund 1990:17). Forskere som kjenner språk så godt, kan kunne svare på om en konstruksjon er grammatisk eller ikke. Problemet er at disse forskerne har basert sin kunnskap på de data som finnes om språket og vil derfor ikke kjenne til konstruksjoner som ikke finnes i tekstene. Man må derfor bare stole på deres følelse av språket.

En annen type negative data kan man finne i ”missed opportunities” som Faarlund kaller det (1990:17). Hvis en bestemt syntaktisk form F blir brukt regelmessig i en gitt funksjon C i et levende språk L, og hvis F er fraværende i C i et tidligere stadium av språket, OL, da er det god grunn til å tro at F ikke eksisterte i OL. Et eksempel på dette er formelt subjekt i moderne norsk. I norsk må en setning ha subjekt, og verb som ikke tar argument som *regne*, *snø*, *mørkne*, må ha det formelle subjekter, *det*. I norrønt kunne slike verb alene utgjøre en fullverdig setning. Disse verbene har en mulighet for å ha formelt subjekt, men de har det ikke. Dette viser at norrønt ikke hadde formelt subjekt.

Heldigvis er norrønt et godt belagt språk. Det finnes svært mange nedskrevde tekster. ”No other medieval Germanic language is preserved in a greater corpus of original prose fiction” (Faarlund 2004:xi). Det medfører at en diakron studie av norrønt er mulig. Men jeg har likevel støtt på problemer med datamengden i mine undersøkelser. Det skal dessverre et uendelig antall tekster til for å tilsvare kunnskapen en morsmålsbruker sitter inne med.

3 Determinativ

I dette kapitlet vil jeg fokusere på den øverste projeksjonen i nomenfrasen, D. Tradisjonelt blir determinativ regnet som kjernen i denne projeksjonen. Fordi determinativ blir generert her, regner man også med at projeksjonen inneholder trekket [+/-definit]. Jeg vil begynne det kapitlet med å ta for meg DP-analysen. Jeg vil deretter se nærmere på bestemthet og referanse, endringene av den bestemte artikkelen og andre determinativ som demonstrativ og possessiver. Selv om ikke alle determinativ blir generert i D, vil de være knyttet til D-omenet fordi de uttrykker bestemthet, og jeg har derfor valgt å samle dem i ett kapittel.

3.1 DP-analysen

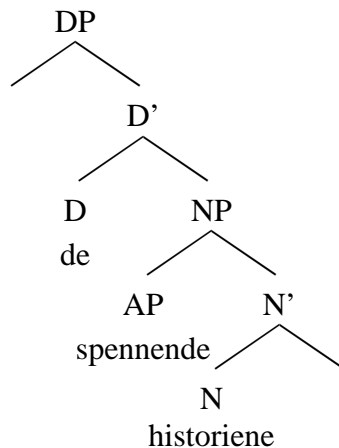
DP-analysen ble lansert av Steven Abney i 1987, og han regnes som opphavsmannen selv om det tidligere hadde vært foreslått lignende analyser. I tidligere analyser av nomenfrasen regnet man determinativet som underledd til nomenet. Men etter hvert vokste det frem en teori om at determinativet heller var en kjerne i en ny projeksjon over NP. Den nye projeksjonen med determinativ som kjerne, er en funksjonell projeksjon.

Som nevnt tidligere, skal alle fraser i generativ grammatikk ha samme struktur. D-projeksjonen i en nomenfrase tilsvarer C-projeksjonen i en setning. På samme måte som CP er den projeksjonen som knytter setningen til konteksten, vil D forankre nomenfrasen i tid og rom og gjøre at nomenfrasen refererer til noe bestemt i verden. I norske setninger er det D som gjør at en nomenfrase kan fungere som subjekt, objekt eller preposisjonskomplement. Et nakent substantiv som har en tom D-projeksjon, kan med unntak av avisoverskrifter og lignende, vanligvis hverken brukes som subjekt, objekt eller preposisjonskomplement (Platzack 1998:181):

- (1) a. *Mann løp etter trikken.
Jf: En mann/mannen løp etter trikken.
- b. *Han resirkulerer avis.
Jf: Han resirkulerer en avis/avisen.
- c. *Lise giftet seg med tremenning.
Jf: Lise giftet seg med en tremenning/tremenningen.

I DP-analysen slår man fast at determinativ er kjernen i D-projeksjonen som tar NP som komplement. En nomenfrase som inneholder determinativ vil nå bli analysert slik:

(2)

Dette er en forenklet analyse av en nomenfrase. DP-analysen løser en del problemer, men det er andre som oppstår. Noen av disse problemene er antall funksjonelle projeksjoner, adjektivets syntaktiske status og dobbelt bestemthet. Dette er problemer jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven.

3.1.1 Funksjonelle projeksjoner

I den nye DP-analysen blir determinativet en kjerne i en funksjonell projeksjon. Determinativ er altså en del av en funksjonell kategori. I generativ grammatikk har man et skille mellom leksikalske og funksjonelle kategorier. De leksikalske kategoriene er verb, adjektiv, nomen og preposisjoner. Når et ord fra en av disse kategoriene er kjernen i en frase, vil frasen ha en leksikalsk projeksjon. De funksjonelle kategorier vil være blant annet tempus, determinativ og grammatiske ord som subjunksjoner. Når disse fungerer som kjerne i en frase, vil de ha en funksjonell projeksjon. Definisjonen av funksjonell projeksjon som jeg kommer til å bruke er:

(3) Funksjonelle projeksjoner: Projeksjoner som har en ikke-leksikalsk kjerne.

Funksjonelle kategorier har egenskaper som skiller seg klart fra egenskapene til leksikalske kategorier. Lars-Olof Delsing (1993) har tatt for seg disse egenskapene og sammenlignet dem med egenskapene til de leksikalske kategoriene. Fordi man etter å ha innført DP-analysen regnet determinativ som en funksjonell kategori, burde determinativ ha de typiske funksjonelle egenskapene.

Delsing bruker de ulike egenskapene for å gi en definisjon av funksjonelle kategorier. En funksjonell kategori er en lukket klasse, i motsetning til leksikalske kategorier som tilhører åpne klasser. De funksjonelle kategoriene vil være fonetisk og semantisk "lette".

Determinativ passer godt inn i Delsings definisjon. Determinativ tilhører en lukket klasse. Det er mulig å liste opp alle determinativene i det norske språket, og det er svært sjelden man får nye determinativ. Visse typer determinativ er fonologisk avhengige innen en frase. De vil ikke være det leddet som har trykk i frasen. Derfor kan man regne dem som fonologisk "lette". Determinativ har ingen egen referanse. De bestemmer eller spesifiserer nomenets referanse og mangler derfor deskriptivt innhold. De kan derfor regnes som semantisk "lette".

Funksjonelle kategorier og projeksjoner kan virke som en lettvent løsning på mange problemer innen analyse av nomenfraser. Hvis man ikke finner en plass for et element, kan man bare legge til en funksjonell projeksjon. Men det finnes begrensninger for hvor mange og hva slags funksjonelle kategorier man kan regne med. Disse begrensningene blir uttrykt i "The Real Minimalist Principle":

(4) Assume only the functional categories that you have evidence for.

Dette prinsippet henger sammen med språkinnlæring. Et barn kan aldri lære seg en funksjonell kategori som det ikke finnes bevis for i språket (Thráinsson 1996:261).

I nomenfrasen er det ikke enighet om hvor mange funksjonelle projeksjoner som finnes. Jeg vil ta utgangspunkt i "The Real Minimalist Principle" når jeg skal prøve å slå fast hvilke funksjonelle projeksjoner som finnes i den norrøne og norske nomenfrasen. Det betyr at jeg prøver å begrense antall funksjonelle projeksjoner i min analyse.

3.2 Bestemthet og referanse

Nomenfraser kan enten være defintitte eller indefintitte. Det finnes to måter å markere at en nomenfrase er defintitt. Selve nomenkjernen kan markeres med bestemthetsbøyning. Men en nomenfrase kan være defintitt selv om ikke nomenkjernen har bestemt form. Nomenet kan ha adledd som fungerer som bestemmere. Demonstrativ fungerer som slike adledd. Demonstrativ kan i likhet med bøyingskategorien bestemthet, bestemme referansen til nomenet og gi nomenfrasen bestemthet (Faarlund et al. 1997:282).

Faarlund et al. (1997:59) definerer referanse som forholdet mellom det språklige uttrykk og verden utenfor språket. Referanse brukes om måten et språklig uttrykk presenterer sitt innhold på og om forholdet mellom det språklige uttrykket og den konteksten eller situasjonen det blir brukt i. Et språklig uttrykk vil bety noe, altså referere til noe utenfor seg selv. Referansebegrepet knyttes til begrepet diskursunivers. Dette er et felles univers som deltagerne i en språklig kommunikasjon opererer innenfor.

Det er vanlig å skille mellom unik og ikke-unik referanse. Når nomenfrasen refererer til noe som har vært omtalt tidligere og som senderen kan gå ut fra at mottageren kjenner til, vil dette ha unik referanse. Når en nomenfrase refererer til noe som ikke har blitt nevnt tidligere og derfor er ukjent for mottageren, vil denne frasen ha ikke-unik referanse. I tillegg til at det skilles mellom unik og ikke-unik referanse, er det vanlig å skille mellom spesifikk og ikke-spesifikk referanse. Dette er et skille mellom et nomen som brukes til å referere til et bestemt menneske eller objekt, og et nomen som brukes mer generelt. I (5) kan *en trønder* både ha spesifikk og ikke-spesifikk referanse. Med spesifikk referanse er det en spesiell trønder Lise vil gifte seg med. Med ikke-spesifikk referanse har Lise bestemt seg for å gifte seg med en fra Trøndelag, men det er ikke en bestemt person.

(5) Lise vil gifte seg med en trønder.

De forskjellige typene referanse blir både i norrønt og norsk markert ved hjelp av bestemthet. Men de to språkene markerer unik og spesifikk referanse på ulike måter. For å uttrykke unik og spesifikk referanse i norrønt kunne man bruke nomen uten artikkel. Dette var den umarkerte måten for å uttrykke unik referanse:

(6) sat konungr og dróttning i hásæti (Faarlund 2004:58)

Den markerte formen for å uttrykke unik og spesifikk referanse var nomen med den bestemte artikkel:

(7) *hestrinn* bar hann skjótt yfir ok víða (HS 151)

I norrøn poesi er den etterhengte bestemte artikkelen nærmest fraværende. Her blir det nesten alltid brukt ubestemt form. I annen litteratur finner man flere eksempler på den bestemte artikkelen. ”Men i stort monn bruker den norrøne prosa likevel den ubestemte form” (Iversen 1972:126):

I norrønt har den bestemte artikkelen *hinn/-inn* utviklet seg fra et demonstrativ. Demonstrativ kunne være adledd til både nomen med spesifikk og ikke-spesifikk referanse. I følge Dyvik (1979) skjer utviklingen fra demonstrativ til artikkel når demonstrativet brukes sammen med et nomen med spesifikk referanse. Dyvik regner med at demonstrativ+nomen med spesifikk referanse nødvendigvis også uttrykker unik referanse. Det betyr at den bestemte artikkelen kommer til å markere både spesifikk og unik referanse. Norrønt har utviklet den bestemte artikkelen, men fordi bruken av den bestemte artikkelen fremdeles er markert, kan det tyde på at endringen er relativt ny.

I norsk må nomenfrasen ha bestemt form for at nomenet skal ha unik referanse. En indefinitt nomenfrase vil være innholdsmessig ubestemt. ”Den er en frase med ikke-unik referanse” (Faarlund et al. 1997:290). En indefinitt nomenfrase forutsetter ikke en referent og blir nå brukt for å innføre en størrelse. Hvis man oversetter den norrøne setningen i (6), må nomen ha bestemt form for at setningen skal fungere og nomenfrasene skal ha unik referanse:

- (8) a. kongen og dronningen satt i høyetet
b. *konge og dronning satt i høyetet

Den bestemte formen som var markert i norrønt, har i dag blitt den eneste mulige for å uttrykke unik referanse.

Det har helt klart skjedd en utvidelse av bruken av både artikler og bestemt form. I norsk brukes artikler og bestemt form i flere konstruksjoner enn i norrønt. I norsk har alle tellelige nomen i entall enten en ubestemt artikkel eller bestemt form når nomenfrasen er argument. I norrønt var det vanligst at nomenet ikke trengte artikkel. Denne utvidelsen har ført til at markerthetsforholdet har blitt snudd på hodet. Bruk av artikkel og bestemt form i norrønt er markert, mens dette er umarkert i norsk.

Bestemthet blir i generativ grammatikk uttrykt som trekket [+/-definitt]. *Mannen* vil ha trekket [+definitt], mens *en mann* vil ha trekket [-definitt]. *Avis* vil ikke ha hverken positiv eller negativ verdi av trekket. I min analyse av nomenfraser vil jeg argumentere for at trekket [+/-definitt] befinner seg i D. D har sin motsvarighet i C, den øverste funksjonelle projeksjonen i setningen. Det finite trekket som befinner seg i C forankrer setningen i tid og rom. Trekket [+/-definitt] forankrer på samme måte hele DP-en i tid og rom og gjør at en nomenfrase kan referere til noe bestemt i verden. For at en nomenfrase skal kunne fungere som argument, må trekket [+/-definitt] være realisert på en eller annen måte. Hvordan trekket blir realisert er forskjellig i norrønt og norsk. I norsk kan trekket blir realisert enten ved at et determinativ befinner seg i D eller at trekket blir overført ved hjelp av detektor-mål-overføring (probe-goal-agreement). Uansett må det være en synlig markering av enten bestemthet eller ubestemthet for at trekket [+/-definitt] skal være realisert.

I norrønt, derimot, trengte ikke nomenkjernen ha synlig markering for at DP-en skulle ha trekket [+/-definitt]. En nomenkerne uten bestemmer kunne like gjerne være argument og referere til noe bestemt i verden. Sund (1998) argumenterer for at trekket [+/-definitt] blir realisert ved at det står noe i D. I D kan det enten befinne seg et determinativ, eller nomenkjernen kan flyttes opp hit. Jeg er usikker på om dette er den beste analysen av norrøne nomenfraser. Jeg tror heller at trekket [+definitt] blir overført på samme måte som i norsk ved

detektor-mål-overføring, men at det ikke er nødvendig med en synlig markering av dette trekket. En definitt nomenfrase i norrønt trenger ikke ha et determinativ for at den skal være definitt.

3.3 Determinativ

Determinativ sier noe om referensielle forhold i språket. Deres funksjon er å stå til et (adjektiv+) substantiv. De vil da bestemme eller spesifisere substantivets referanse (Faarlund et al. 1997:202). Determinativ deles inn i tre hovedgrupper: demonstrativ, possessiv og kvantorer. I tillegg synes jeg det er naturlig å ta med den bestemte artikkelen i denne delen.

3.3.1 Determinativ eller pronomen?

I tradisjonelle grammatikker var det ikke et skille mellom determinativ og pronomen. I tidligere grammatikker over norsk kalles determinativ, possessiv og kvantorer henholdsvis for påpekende pronomen, eiendomspronomen og ubestemt pronomen. Også i norrøne grammatikker har determinativ tradisjonelt blitt regnet som pronomen (Iversen 1972, Spurkland 1989). Grunnen til dette er at det er likheter mellom determinativ og pronomen. De uttrykker begge referensielle forhold i språket.

Faarlund et al. regner determinativ og pronomen som to forskjellige ordklasser. Ordklassene blir i utgangspunktet klassifisert basert på morfologi: "Ordklassen pronomen utgjøres først og fremst av de tradisjonelle "personlige pronomen". De fleste av dem har kasusbøyning og veksler mellom nominativ og akkusativ" (1997:22). Determinativ blir definert på denne måten: "Ord som bøyes i genus og tall, men ikke kasus eller bestemthet, er determinativ" (1997:23). Disse kriteriene kan ikke brukes om norrønt. I norrønt kan både pronomen og determinativ bøyes i kasus. Derfor må determinativ og pronomen i norrønt skilles basert på syntaks i stedet for morfologi.

Syntaktiske kjennetegn for determinativ er at de typisk står som adledd i nomenfraser. Når determinativ står alene, er det med en underforstått kjerne:

- (9) þá gekk þórr út og sér hvar lá maðr skammt frá honum i skóginum ok var sá
[maðr] eigi litill. (GG 57)

Pronomen kan erstatte eller være likeverdig med nomenfraser. De kan dessuten ikke stå som adledd til nomenfraser. Det er dette Haugen (2003:102) bruker som kriterium for å skille pronomen og determinativ.

I tillegg skiller determinativ og pronomen seg fra hverandre når det gjelder morfologisk bøyning. Determinativ blir med visse unntak bøyd etter den sterke adjektivbøyningen, mens pronomen har en helt egen bøyning. På grunn av disse forskjellene har det blitt vanlig å skille mellom determinativ og pronomen i norrønt på samme måte som man gjør det i norsk.

3.3.2 Den bestemte artikkelen

Den bestemte artikkelen brukes for å markere bestemthet. Den bestemte artikkelen i norrønt har to former: et selvstendig ord (*h*)*inn* og et klitikon *-inn*. Begge disse blir samsvarbøyd i kasus, kjønn og tall med nomenkjernen i frasen. Den selvstendige formen (*h*)*inn* ble brukt sammen med et adjektiv. (*h*)*inn* vil stå foran både kjernen og adjektivet. Denne formen av den bestemte artikkelen ble også brukt foran ordenstall+substantiv.

- (10) a. ok *hinn sama dag* sem Hallfreðr var í brott (HS 145)
- b. en hefir þú ekki nokkut riðit Freyfaxa *hinn fyrra dag* (HS 153)
- c. ef hann kvæmi svá í fóri at slá hann *it þriðja hogg* (GG 59)

(*h*)*inn* kan også brukes når nomenet modifiseres av en leddsetning:

- (11) en ek hefi *hina skilning* at engi sé þeira maki (Faarlund 2004:56)

Den klitiserte forma blir hektet på slutten av substantivet etter eventuelle kasus- eller tallsuffiks. Den har den samme bøyningen som det selvstendige (*h*)*inn*.

- (12) a. þá mælti *læknirinn* til hans (OHS 123)
- b. ok byrjaði *ferðina* austr í Jötunheima (GG 55)
- c. hljóp skriða á *husin* (HS 145)

Den etterhengte artikkelen brukes når substantivet ikke blir modifisert av et adjektiv. Den brukes for å uttrykke spesifikk og unik referanse, men som jeg allerede har nevnt, brukes den mye sjeldnere enn den ubestemte formen.

Det finnes noen få eksempler på at både den foranstilte og den etterhengte artikkelen forekommer samtidig. Dette kalles dobbelt bestemthet. Jeg vil komme tilbake til denne typen konstruksjoner i kapittelet om adjektiv.

Den etterhengte artikkelen i norrønt, *-inn*, har utviklet seg til den etterhengte bestemte artikkelen som finnes i norsk i dag. Den norske etterhengte artikkelen samsvarbøyes i kjønn og tall etter nomenkjernen. Men nomenkjernen blir ikke bøyd før artikkelen hektes på slik som i norrønt. Artikkelen har som funksjon å uttrykke spesifikk og unik referanse:

- (13) a. Mannen gikk nedover gata.
b. Kua sto under trærne.

I norsk har den bestemte artikkelen et større bruksområde enn i norrønt. Som jeg allerede har påpekt, er det ikke lenger mulig å bruke et nomen uten bestemt artikkel for å uttrykke spesifikk og unik referanse slik man kunne i norrønt. Derfor vil nomen med bestemt artikkel alltid bli brukt i sammenhenger der slik referanse kreves. Dessuten er det andre ”syntaktiske krav” til bestemthet. For eksempel må nomenet ha bestemt artikkel når det har etterstilt possessiv eller preposisjonsfraser med possessiv betydning. Et slikt krav finnes ikke i norrønt:

- (14) a. bilen/*bil min
b. hunden/*hund til Per
c. þat váru *hamarspor þín* (GG 65)

I tillegg er det visse adjektiv som krever at nomenet som kommer etter må ha bestemt form. Dette gjelder *hel* og *halv* og adjektiv med eksepressiv betydning, i tillegg til predikativskonstruksjoner med ekspressiv funksjon (Faarlund et al. 1997:301).

- (15) a. Han var våken halve natta/*natt.
b. på blanke messingen/*messing
c. Det var rene og skjære kaoset/*kaos før Ikea åpnet.

Når et nomen blir modifisert av et adjektiv, vil norske nomenfraser i likhet med norrønt, inneholde det som tradisjonelt blir kalt adjektivets foranstilte bestemte artikkel. Dette er determinativet *den*. Men *den* skiller seg fra den norrøne *hinn*. *Hinn* er det samme elementet som den bestemte artikkelen. Derfor vil den bestemte artikkelen og *hinn* gjensidig utelukke hverandre. Slik er ikke situasjonen i norsk. *Den* har et annet opphav enn den etterhengte artikkelen. Den etterhengte artikkelen i norsk har utviklet seg fra den etterhengte artikkelen i norrønt. *Den* derimot har utviklet seg fra akkusativformen av demonstrativet *sá*, *þann*. I norsk, i motsetning til norrønt, er regelen at den foranstilte og etterhengte artikkelen forekommer samtidig i nomenfraser med attributivt adjektiv:

- (16) Det store treet

Fordi de to artiklene ikke lenger er samme element, kan de heller ikke utelukke hverandre. Dette kan være en del av forklaringen på hvorfor norsk har mulighet for dobbelt bestemthet. Jeg vil komme tilbake til dobbelt bestemthet i kapittelet om adjektiv.

3.3.2.1 Fra klitikon til affiks

I tillegg til de endringene jeg har beskrevet over, har den bestemte artikkelen også gjennomgått en grammatikaliseringsprosess. Den har mistet semantisk innhold og blitt et mer grammatisk element i norsk. I norrønt er den etterhengte bestemte artikkelen et klitikon, mens den bestemte artikkelen i dag regnes som et affiks. Men klitikon og affikser er relativt like, og for å slå fast at det har skjedd en endring, må man skille dem fra hverandre. Det finnes derfor en del kriterier som skiller klitikon fra affikser. Faarlund (2007b) gjennom disse kriteriene.

Det første kriteriet er at klitikon kan ha et tilsvarende selvstendig ord. Affikser har ikke en slik motsvarighet. I både norrønt og norsk har den bestemte artikkelen et tilsvarende selvstendig ord, den foranstilte artikkelen. I norrønt har denne artikkelen samme opphav og form som den etterhengte. I norsk er den uavhengige, foranstilte bestemte artikkelen ikke den samme som den etterhengte artikkelen. ”In MN [moderen Norwegian] the definite article used with adjectives is etymologically unrelated and synchronically distinct from the postposed article” (Faarlund 2007b:7). Dessuten kan den uavhengige bestemte artikkelen forekomme samtidig med den etterhengte. Dette er også et tegn på at de to elementene ikke er de samme slik de var i norrønt.

Det andre kriteriet er at klitikon ikke kan forårsake morfofonologiske endringer. Når et klitikon legges til et annet ord, vil ikke dette ordet forandre seg fonologisk. I norrønt ble den bestemte artikkelen bare lagt til den allerede bøyde formen, slik som i flertallsformen av *hestr*:

(17) hest-ar – hestar-nir

Det finnes ett unntak, og det er bestemt form av dativ flertall. Den forventede formen er **hestuminum*. I stedet finner man formen *hestunum*. Faarlunds forklaring på dette avviket er at formen kan være avledet av en sen synkron fonologisk regel. Det finnes noen få eksempler på den fulle formen for dativ flertall i tidlige tekster og dessuten en overgangsform mellom den fulle formen og den formen som finnes i de norrøne kildene. Deretter må regler ha begynt å virke, og man får formen *hestunum*. I norsk derimot er det regelen at ordet endrer seg når den bestemte artikkelen blir lagt til. På grunn av at kasusbøyingen har forsvunnet og alle entallsformene er derfor like, er det flertallsformene som er relevante. Flertallsendelsen *-r* blir borte når man legger til bestemthetsbøying:

(18) hester+ne – hestene

Det tredje kriteriet er at det ikke skal være tilfeldige hull i systemet. Fordi den bestemte artikkelen henger sammen med nomen, skal den hvis den er et klitikon, henge seg på alle typer nomen. Det skal ikke være unntak fra denne regelen, altså ingen hull i systemet. Dette gjelder for norrønt. I norsk derimot er det en del maskuline nomen som allerede har endelsen *-en*. Disse nomenene får ingen ekstra bestemthetsbøying. Den samme formen blir brukt selv om den ubestemte artikkelen eller en kvantor som vanligvis krever bestemt form, står foran nomenet:

- (19) a. en eksamen – hele eksamen/?eksamenen
b. en verden – hele verden/*verdenen

Det siste kriteriet er at klitikon kan ha egne bøyninger. Det kan ikke affikser. Fordi klitikon er et separat leksikalsk element, kan de ha egne egenskaper og synlig bøyning. Den bestemte artikkelen i norrønt har egen bøyning i kasus og flertall. Artikkelen har adjektivisk bøyning og denne er annerledes enn den nominale. På norsk er de etterhengte artiklene *-en*, *-et*, *-a* og *-ne*. De har ingen felles rot og kan heller ikke analyseres som stamme+suffiks.

Basert på de fire kriteriene kan det slås fast at den bestemte artikkelen i norrønt var et klitikon, mens den norske bestemte artikkelen ikke oppfyller kravene til et klitikon. Den norske bestemte artikkelen har derimot de samme egenskapene som affikser, og det har derfor skjedd en endring fra klitikon til affiks. Denne typen endringen er et eksempel på den tradisjonelle grammatikaliseringsskalaen:

- (20) content item → grammatical word → clitic → inflectional affix

Den bestemte artikkelen har gjennomgått en endring som følger skalaen i (20). Utviklingen fra selvstendig ord til klitikon må ha startet før norrøn tid, siden både ord- og klitikonvarianten som må ha samme opphav, er i bruk samtidig. I urnordisk, forløperen for norrønt, fantes det ikke en egen bestemt artikkel. Bestemthet ble markert ved hjelp av et demonstrativ som kom etter nomenet. I norrønt finnes den bestemte artikkelen både som et eget grammatisk ord, men også som en etterhengt artikkel, *hinn* og *-inn*. Disse har felles opphav. I norsk har den etterhengte artikkelen blitt et affiks. Det er fremdeles en tilsvarende foranstilt bestemt artikkel, men denne har et annet opphav enn den etterhengte.

En punktvis fremstilling av utviklingen vil se slik ut:

1. *hin-* er et selvstendig ord
2. *hin-* dukker gradvis oftere opp *etter* nomenkjernen i visse konstruksjoner.

3. I rekkefølgen kjerne+*hinn* blir de to ordene reanalysert som ett, men den bestemte artikkelen er fremdeles et klitikon.

4. Klitikonet blir reanalysert som et affiks.

Samtidig med punkt 2 og 3 skjer det en fonologisk reduksjon av *hinn*. I klitikon-varianten er *h*-en helt borte: *-inn*. Den foranstilte artikkelen kan ha former både med eller uten *h*.

Reanalyse spiller som vanlig en rolle også i denne grammatikaliseringsprosessen. Den selvstendige formen *hinn* ble reanalysert fra å være et eget ord til å bli et klitikon. Man kan spekulere på hvordan dette har skjedd. Kanskje det var vanskelig å skille ut *hinn* som selvstendig ord da klitikonet ble brukt etter nomenkjernen. Det hadde sannsynligvis ikke trykk, og ved språkinnlæring er det ikke lenger et tydelig nok skille mellom kjerne og det uavhengige determinativet. Etter hvert vil den etterhengte artikkelen miste egenskapene den hadde som klitikon og selvstendig ord. Overflatestrukturen har ikke endret seg, men den underliggende strukturen vil være forskjellig.

3.3.2.2 Analyse av den bestemte artikkelen

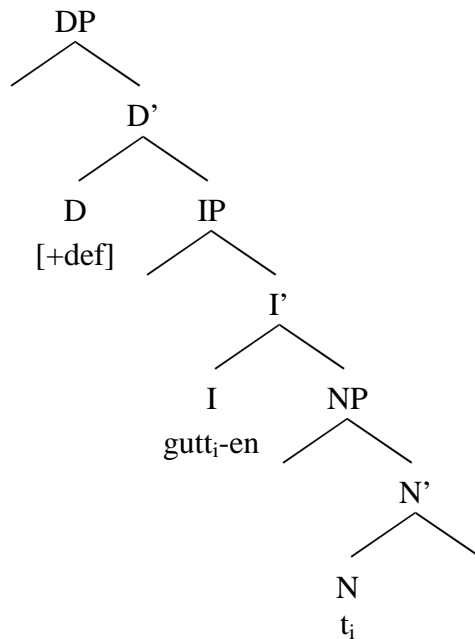
Det finnes flere forslag til hvor den bestemte artikkelen blir generert i norsk. Ett alternativ er å gå ut fra at artikkelen blir generert i NP. Dette er problematisk fordi den etterhengte artikkelen er et funksjonelt element og ikke et leksikalsk. Derfor burde den genereres i en funksjonell kjerne. Tidligere var det vanlig å regne med at artikkelen ble generert i D. Dette er en funksjonell projeksjon og her befinner trekket [+/-definit] seg, så derfor vil det være naturlig at den bestemte artikkelen blir generert her. Problemet med norsk er at den bestemte artikkelen kan forekomme sammen med andre determinativ som genereres i D. Hvis den bestemte artikkelen ble generert her, ville determinativ og den bestemte artikkelen gjensidig utelukket hverandre. Dessuten kommer et nomen med etterhengt bestemt artikkel alltid etter et adjektiv og/eller et prenominalt determinativ. Det betyr at et nomen med etterhengt artikkel ikke kan ha flyttet til den øverste funksjonelle projeksjonen. Den bestemte artikkelen må bli generert i en funksjonell projeksjon lenger ned i strukturen.

Denne funksjonelle projeksjonen vil jeg kalle IP. IP vil tilsvare TP-projeksjonen i en CP. I likhet med verb som får sin tempusbøyning i T, vil nomenkjernen få det meste av sin bøyning i I. I tillegg til numurus, vil jeg i min analyse regne med at den norske artikkelen blir generert i I. Jeg tror mange av problemene i analysen av nomenfraser vil løses hvis man heller forutsetter at artikkelen blir generert her. Artikkelen vil da genereres sammen med numerus. Et argument for denne analysen er at den etterhengte bestemte artikkelen ikke kan

skilles fra flertallsendelsen i norsk. Dette kan tyde på at artikkelen og numerus blir generert sammen i strukturen.

En analyse av en norsk nomenfrase som inneholder den bestemte artikkelen vil se slik ut:

(21)

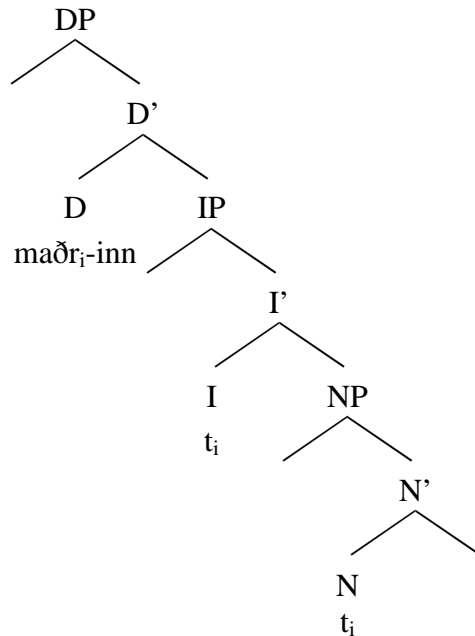
Nomenkjernen blir generert i N og blir deretter flyttet til I hvor den bestemte artikkelen blir generert. Trekket [+definitiv] må overføres til nomenkjernen fra D. Dette kan skje ved at nomenkjernen flyttes til D. Fordi jeg ikke vil flytte ledd lenger enn nødvendig, forutsetter jeg at nomenkjernen forblir i I. Da må trekket bli overført på en annen måte. Dette kan skje ved at I fungerer som mål mens D er detektor. Dette er en erstatning for spesifikator-kjerne-kongruens som har visse svakheter. Disse svakhetene kommer frem i språk med kongruens mellom subjekt og verbal. I setninger med formelt subjekt vil ikke verbet kongruere med det formelle subjektet, men derimot med det egentlige subjektet. Det betyr at det ikke finnes spesifikator-kjerne-kongruens i slike tilfeller. Den alternative analysen av kongruens går ut på at den høyeste projeksjonen i strukturen, D, er en detektor som søker etter et mål. Detektoren må c-kommandere målet, og detektoren vil da kongruere med målet. Trekket [+definitiv] vil da overføres fra D og nedover i strukturen.

Den foranstilte bestemte artikkelen i norsk er ikke det samme elementet som den etterstilte artikkelen. Jeg regner derfor med at disse artiklene ikke blir generert i samme posisjon. Den foranstilte artikkelen har utviklet seg fra akkusativformen av det norrøne demonstrativet *sá*. Den har mange av de samme egenskapene som et demonstrativ og vil derfor bli generert i D.

I norrønt vil analysen av den bestemte artikkelen bli ulik den norske. Der kunne vanligvis ikke den bestemte artikkelen forekomme sammen med andre ledd. Den etterhengte artikkelen hadde som oftest komplementær distribusjon med den foranstilte artikkelen. Men

det finnes eksempler der både den foranstilte og den etterhengte artikkelen forekommer. Det kan tyde på at strukturen var under endring. I utgangspunktet vil jeg regne med at både den etterhengte og den foranstilte artikkelen ble generert i D. En analyse av en definit nomenfrase i norrønt vil se slik ut:

(22)

Nomenkjernen blir generert i N og flytter deretter videre til I for å få numerus. Derfra flytter kjernen videre til D for å hektes sammen med den etterhengte artikkelen. Den foranstilte artikkelen blir bare generert hvis nomenfrasen inneholder et adjektiv. Da vil nomenkjernen bli stående i I og ikke flytte videre opp til D. Etter hvert som artikkelen ble grammatikalisert og endret seg, endret også strukturen seg. Den foranstilte og den etterstilte artikkelen ble ikke lenger generert samme sted i strukturen, og de kunne etter hvert forekomme samtidig i en nomenfrase. Denne endringen vil jeg komme tilbake til når jeg tar for meg dobbelt bestemthet.

Et problem med min teori om at den bestemt artikkelen tidligere ble generert i D, men etter hvert endrer seg og blir generert i I i norsk, er at teorien går imot grammatikalisering som et økonomisk prinsipp. I følge van Gelderen (2004:119) er det mer økonomisk for et element å bli tilføyd sent i strukturen enn tidlig. Etter grammatikalisering vil kjerner genereres i en høyere posisjon i strukturen enn før grammatikalisering. Et leksikalsk element som får mer grammatisk betydning etter grammatikalisering, vil bli generert i en funksjonell projeksjon som er høyere i strukturen. Dette gjelder også grammatiske elementer som blir enda mer grammatiske. Grammatikalisering går derfor oppover i strukturtreet. Den bestemte artikkelen

har derimot beveget seg nedover i treet fra D til I. Men dette kan kanskje forklares med et av van Gelderens andre økonomiprinsipp. Hun baserer sine prinsipper på at flytting er lite økonomisk og helst skal unngås (2004:12). Ved at den etterhengte bestemte artikkelen blir generert lenger ned i strukturen vil nomenet slippe å flytte videre til D. Det betyr at endringen kan være økonomisk selv om artikkelen i norsk blir generert lavere i strukturen enn i norrønt.

3.3.3 Demonstrativ

Det er ikke enighet som hva som skal regnes som demonstrativ i norrønt. Ifølge Faarlund (2004) er det bare to demonstrativ: *þessi* og *sá*. I følge Haugen (2003) er også *hinn/inn/enn* og *slíkr/þvílíkr* demonstrativ. *Hinn/inn/enn* blir av Faarlund (2004) regnet som den bestemte artikkel. Iversen (1972) og Spurkland (1989) regner dessuten *samr/sami* og *sjalfr* som demonstrativ. Jeg vil i min oppgave regne *samr/sami* som kvantorer og *sjalfr* som en egen type determinativ. *Hinn/inn/enn* vil jeg i likhet med Faarlund (2004) regne som den bestemte artikkel som hører hjemme i den nedre DP-projeksjonen. Jeg sitter derfor igjen med *þessi*, *sá* og *slíkr/þvílíkr* som demonstrativ.

Demonstrativ viser til eller peker på en bestemt person eller ting som kan iakttas eller som er omtalt i teksten. I norrønt kommer demonstrativet som oftest foran nomenet:

- (23) a. Hallfreði þótti *sú leið* torsótt (HS 147)
- b. at berjask ekki við *þenna mann* (OS 103)
- c. sýnisk mér *slíkum mǫnnum* illa farit sem þér (HS 157)

Men demonstrativet kan like gjerne komme etter nomenet:

- (24) a. hann gerir sér bø *í dal þeim* (HS 145)
- b. skjót at honum *vendi þessum* (GG 71)
- c. Sámr skipti Hrafnkati af *fé slíkt* er hann vildi (HS 173)

Demonstrativene kan også forekomme samtidig med den bestemte artikkelen, både som klitikon og selvstendig ord:

- (25) a. Brátt þótti mér *sá ǫrninn* er fyrir var, ýfask mjök (Faarlund 2004:82)
- b. *sjá inn ungi maðr* (GG 61)
- c. *þau in stóru skip* (Nygaard 1905:51)

Demonstrativ i norsk har det samme påpekende innholdet som i norrønt. Faarlund et al. (1997) regner *den*, *denne*, *hin*, *hvilken*, *slik*, *sånn*, *desslike*, *samme* og *annen* som de viktigste demonstrativene i bokmål. I tillegg kommer de nynorske *dilik*, *såvoren*, *same* og

annan. Blant disse demonstrativene skiller *slik*, *sånn*, *dilike*, *desslike*, *samme* og *annen* seg ut. Disse kan både være adjektiv og determinativ. Men fordi de ikke kan gradbøyes, regnes de som determinativ. I motsetning til adjektiv, vil de også peke ut noe i sammenhengen. De beskriver det ikke. I norsk kommer demonstrativene alltid før nomenet:

- (26) a. Den hytta ligger fint til.
b. Vi gikk på samme skole.
c. *Han skal kjøpe bilen denne for tusen kroner.

Analysen av norrøne og norske determinativ blir forskjellig, og den ulike strukturen i nomenfrasene i de to språkene er med på å forklare endringene som har skjedd fra norrønt og frem til i dag.

Norrøne nomenfraser har mulighet for to DP-projeksjoner. En norrøn nomenfrase kan i tillegg til å inneholde den bestemte artikkelen, også inneholde et annet determinativ slik som i eksemplene i (25). I slike fraser med både den bestemte artikkelen og et demonstrativ kan man regne med DP-gjentagelse (DP-recursion), og strukturen vil da ha to DP-projeksjoner. I den nederste DP-projeksjonen blir den bestemte artikkelen generert, og denne artikkelen er kjerne her. I Faarlund (2004, 2007b) blir denne projeksjonen kalt reference phrase (RP). Som dette navnet tilsier, er det her nomenet får sine referensielle egenskaper. Som jeg allerede har beskrevet i delen om bestemthet og referanse, er det bøyingskategorien bestemthet som bestemmer referansen til nomenet. Ifølge Faarlund (2007b) er det semantiske og referensielle forskjeller mellom den bestemte artikkelen og demonstrativet. I nomenfraser der to adjektiv modifierer samme nomen, vil artikkelen bli gjentatt, men ikke demonstrativet:

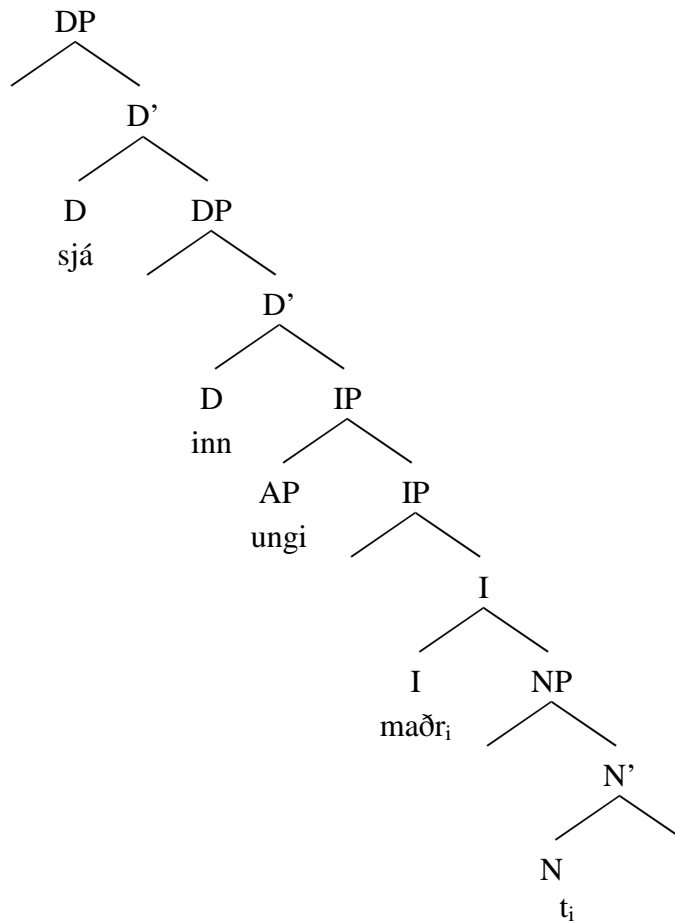
- (27) Fé þat it mikla ok it góðá (Faarlund 2007b:14)

Demonstrativet blir generert i den øverste DP-projeksjonen. Basert på empiri vil den øverste projeksjonen alltid inneholde demonstrativet, mens den nedre DP-en vil inneholde den bestemte artikkelen. Det er ikke funnet eksempler på motsatt rekkefølge. Det er heller ikke mulig at de to projeksjonene er like for det finnes ingen eksempler på to identiske D-er. Det finnes heller ingen eksempler med flere enn to DP-er (Faarlund 2007b:8).

- (28) a. *inn sjá ungi maðr
b. *inn inn ungi maðr
c. *sjá þessi inn ungi maðr

En analyse av (25)b se ut som i (29). Jeg vil ikke her gå inn på detaljene ved analysen av adjektivet. Det vil jeg komme tilbake til i neste kapittel.

(29)

Det kan virke som en enklere løsning å la demonstrativet være spesifikator i den nedre DP-en, men det er både teoretisk og empiriske argumenter for en dobbel DP. Som Faarlund (2007b) påpeker, er det like sannsynlig at et demonstrativ skal være en kjerne som at den bestemte artikkelen er det. Demonstrativ har heller aldri frasestruktur, og det vil derfor være usannsynlig at et demonstrativ er en spesifikator. I følge van Gelderen (2004:11) skal elementer helst analyseres som kjerner i følge hennes "head preference principle: be a head rather than a phrase". Dette er et økonomisk prinsipp basert på generelle minimalistiske prinsipper som spleis og flytt. Det er i følge Van Gelderen mer økonomisk at to kjerner blir sjekket mot hverandre enn at en kjerne og en spesifikator blir sjekket mot hverandre.

I tillegg til de teoretiske argumentene, er det også empirisk motivasjon for å regne demonstrativ som kjerne i en øvre DP, og ikke lenger som spesifikator. Det er mulig at elementer kommer før demonstrativet slik som i (30). I disse eksemplene kommer nomenet foran både demonstrativet og den bestemte artikkelen. Hvis demonstrativet hadde vært en spesifikator i DP, ville ikke disse leddene hatt noen plass øverst i strukturen. Men hvis

demonstrativet er en kjerne, vil leddene bli flyttet til spesDP. Hit har de flyttet fra en posisjon lenger nede i strukturen.

- (30) a. fé þat it mikla ok it góða (Faarlund 2007b:14)
b. kvistr sá inn fagri (Faarlund 2007b:14)

I disse eksemplene ser det ut som nomenkjernen har flyttet til spesDP. En kjerne skal ikke kunne flyttes til en spesifikatorposisjon. Men det er ikke kjernen som har flyttet, men hele NPen. Problemet er at det vil finnes få eksempler i norrønt hvor det er flere ledd enn nomenkjernen som har flyttet hit. I norrønt var det slik at tunge ledd slik som komplement eller CPer som er adjungert, ikke kunne flyttes frem til den øverste spesifikatorposisjonen. I setninger kan ikke CPer som er en del av en annen CP, topikaliseres i spesCP. De må være ekstraponert (Faarlund 2004:240-241):

- (31) eigi er undarligt at þú sér kallaðr Ólafr digri (Faarlund 2004:224)

Denne restriksjonen finner man også i nomenfraser. De leddene som befinner seg i kompNP eller adjungert til NP, kan ikke flyttes til spesDP. De må bli stående igjen i NPen nederst i strukturen. Derfor vil det ikke finnes eksempler på at andre ledd flytter sammen med nomenkjernen til spesDP.

Unntaket fra denne restriksjonen er possessiver generert i spesNP. Disse kunne flyttes sammen med nomenkjernen opp til spesNP. Grunnen til dette er nok at leddene i spesNP aldri vil være like tunge som leddene i kompNP og derfor kan flyttes til spesDP sammen med nomenkjernen. (32) viser hvordan både nomenet og possessivet kan flyttes til spesDP. I denne nomenfrasen er det bare en DP-projeksjon, men det viser likevel hvordan en NP kan flyttes til spesDP.

- (32) ambátt sinni þeirri þrænsku (Faarlund 2007b:14)

Det kan i norsk bare være en DP-projeksjon. Det er ikke lenger mulig at både et demonstrativ og den bestemte artikkelen kommer før nomenet:

- (33) *denne den unge mannen

Den nederste DP-en forsvant da den etterhengte artikkelen ble et affiks. Da forsvant den uavhengige artikkelen (*h*)inn, og den etterhengte artikkelen ble etter hvert generert i I og ikke i D. Som et resultat eller en årsak tok demonstrativet over rollen som (*h*)inn hadde. Her er det umulig å avgjøre om det at demonstrativet overtok rollen til (*h*)inn utløste endringen, eller om dette var et resultat av endringen. Slik er det ofte med språkendringer. Reanalyse hos

den individuelle språkbruker kan skje i hvilken som helst rekkefølge eller retning (Faarlund 2007b:19).

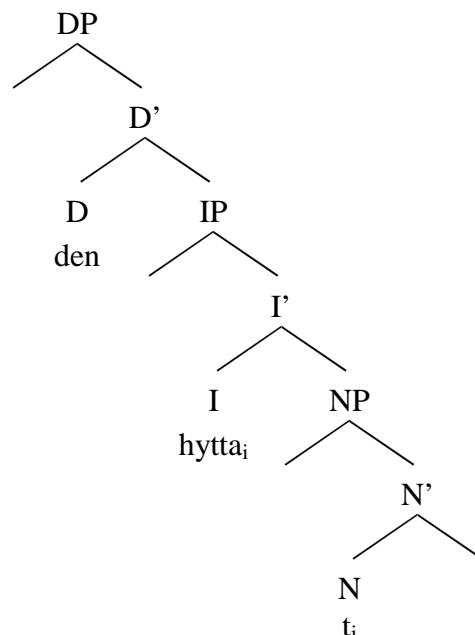
Selv om det ikke er vanlig å regne med at norsk har to DP-projeksjoner, er det forskere som argumenterer for at demonstrativ ikke blir generert i D. Julien (2004:109) mener demonstrativ blir generert i DemP over DP-en. Hun foreslår dette på grunn av nomenfraser slik som den i (34). Dette eksempelet viser at demonstrativ kan forekomme samtidig med et annet determinativ:

(34) Disse dei to eldste husa i byen

Etter min mening virker dette eksempelet foreldet og tilhører i beste fall en spesiell, boklig stil. Derfor er det ikke et godt argument for en egen projeksjon for demonstrativ over DP. Jeg synes også det er problematisk at demonstrativ skal ha en egen funksjonell projeksjon i norsk. Basert på "The Real Minimalist Principle" skal man bare regne med funksjonelle projeksjoner det finnes bevis for. Demonstrativ er en type determinativ. Det betyr at demonstrativ vil ha de samme egenskapene som andre determinativ, og det vil være vanskelig i norsk å skille mellom demonstrativ og andre determinativ ved språkinnlæring. Det vil derfor ikke eksistere en egen funksjonell projeksjon for demonstrativ.

I norsk blir analysen av nomenfrasen i (26)a seende slik ut:

(35)

Nomenet flytter fra N til I for å motta numerus og den bestemte artikkelen. Demonstrativet blir generert i D. Denne strukturen utelukker nomenfraser med både den

foranstilte artikkelen og et demonstrativ slik som det var i norrønt. Det er ikke lenger en ledig plass for den foranstilte artikkelen og demonstrativet.

- (36) a. sjá inn ungi maðr
b. *denne den unge mannen

I tillegg til bortfallet av DP-projeksjonen, har det skjedd en annen stor endring med nomenfraser med demonstrativ. I norrønt kunne demonstrativet komme både før og etter nomenkjernen. Det kan ikke skje i norsk. Fordi demonstrativet genereres i den øverste projeksjonen i norrønt, er det ikke mange alternative plasser å flytte nomenet til. Den eneste plassen over demonstrativet er spesDP. Jeg har allerede argumentert for at hele NPen flyttes forbi demonstrativet og lander i spesDP. I norsk er det bare *alle* og *begge* som kan stå foran demonstrativet. Hverken NPer eller IPer kan flyttes foran demonstrativet. Det er heller ikke lenger mulig å flytte nomenkjernen til spesDP.

3.3.3.1 Det psykologisk distale demonstrativet

I norsk kan personlige pronomen brukes som psykologiske distale demonstrativ (PDD). Dette demonstrativet skiller seg fra de andre demonstrativene. Vanlige demonstrativ uttrykker geografisk distanse eller de kan være anaforiske. Denne nye typen demonstrativ er utpekende og distal, men da heller i en psykologisk dimensjon (Johannessen 2007).

Det psykologisk distale demonstrativet blir brukt når taleren ikke kjenner vedkommende som omtales. I (37)a omtales en kjent skuespiller som taleren ikke kjenner. PDD kan også brukes av taleren når lytteren ikke kjenner vedkommende som omtales. Dette ser man eksempel på i (37)b. I tillegg kan PDD brukes for å vise distanse til den som blir omtalt. Den brukes for å markere en negativ holdning til den som blir omtalt slik som i (37)c. Alle eksemplene er hentet fra talemålskorpuset *NoTa*.

- (37) a. er ikke *hun Angelina Jolie* med da?
b. du vet *han kjørelæreren* jeg har?
c. *han læreren* vi har i historie og engelsk han er så streng

PDD kan ligne på den preproprielle artikkelen, men PDD har andre egenskaper. Den preproprielle artikkelen er et pronomen som settes foran et proprium på samme måte som den bestemte artikkel blir brukt sammen med appellativer. Den preproprielle artikkelen kan bare brukes ved proprium og egennavnliggende ord slik som *han Knut* eller *han far*. PDD kan brukes ved både appellativer og proprium. Dessuten er den preproprielle artikkelen alltid

trykksvak, mens demonstrativet kan ha trykk. I visse dialekter er den preproprielle artikkelen obligatorisk. PDD er aldri obligatorisk.

PDD er et typisk talemålstrekk. Johannessen refererer til talemålskorpus og forum på internett for eksempler. Slike kilder finnes selvfølgelig ikke fra norrønt. I dag er man nødt til å forholde seg til de skriftlige kildene. Faarlund (2004:89) har funnet noen eksempler på at et personlig pronomen kan komme før et proprium:

- (38) a. hvernug varð hann Ásbjörn
b. hvenær fanntu hann Ólafr konung?

Dette kan like gjerne være eksempler på den preproprielle artikkelen som PDD. Dessuten er dette svært sjelden. Det er derimot mer vanlig at et pronomen i flertall kunne komme før et eller flere navn eller et appellativ:

- (39) a. með hverjum skildaga þeir Einarr ok Brúsi (Faarlund 2004:89)
b. en þó riðu *þeir feðgar* jafnan hvárir til annarra (HS 147)

Om dette faktisk er eksempler på PDD er vanskelig å avgjøre, men etter min mening er de ikke det. Her blir det personlige pronomenet brukt i en kontekst der den psykologiske dimensjonen ikke er relevant. Taleren har ikke et slikt forhold til lytteren der det er naturlig å bruke PDD. Derfor kommer jeg til den konklusjonen at PDD er et nytt fenomen i norsk og at dette ikke fantes i norrønt.

3.3.3.2 Diskontinuerlige nomenfraser med demonstrativ

Diskontinuerlige fraser er fraser der ett eller flere setningsledd står mellom kjernen og de andre leddene i frasen. I en nomenfrase kan for eksempel et nomen og et attributivt adjektiv eller et determinativ bli separert av ledd som ikke hører til i nomenfrasen. Helge Lødrup (1983:31) definerer diskontinuerlige fraser slik:

Hovedregelen for diskontinuitet kan uttrykkes slik: Et paratagme eller hypotagme som er ledd i en nominalfrase eller setning kan være diskontinuerlig på den måten at et underledd eller et sideledd står ”for langt” til høyre i henholdsvis nominalfrasen og setningen.”

I norrønt kunne forskjellige ledd være skilt fra nomenkjernen. Det kunne for eksempel være relativsetninger, kvantorer, adjektiv og determinativ. Eksemplene i (40) viser diskontinuerlige nomenfraser hvor demonstrativet er skilt fra nomenkjernen:

- (40) a. En *þeir* riðu síðan *bróðr* til skips (Faarlund 1990:95)
b. *þeirrar* skaltu *konu* biðja (Faarlund 1990:95)

c. ok riðu þeir heiman of daginn þrír saman ok húskarl Þorsteins (Sund 1998:102)

Det finnes ikke mange eksempler på diskontinuerlige fraser med demonstrativ, og det kan virke som om mulighetene for denne typen diskontinuerlige fraser er begrenset.

norsk finnes det også diskontinuerlige nomenfraser. Den vanligste typen er kvantorflyt som jeg vil ta for meg under kapittelet om kvantorer. Dessuten kan tunge ledd som for eksempel en relativsetning bli ekstraponert. Men nomenfraser hvor andre determinativ enn kvantorer er skilt fra nomenfrasen, finnes ikke i norsk. Denne endringen skyldes en generell endring fra norrønt til norsk som ikke bare gjelder nomenfraser. I norrønt var flyttingsmulighetene større enn i norsk. Dette gjelder også på setningsnivå. Hverken på setningsnivå eller i nomenfraser var leddstillingen like fast slik som den er i norsk i dag.

3.3.4 Possessive konstruksjoner

Possessive konstruksjoner er nomenfraser med et possessivt ledd som uttrykker en relasjon mellom to nomenfraser. Det ene leddet vil være underordnet det andre. Både norrønt og norsk har tre typer possessive konstruksjoner. Den ene typen er en konstruksjon med possessivt determinativ. Den andre typen er en konstruksjon med attributiv genitiv. Mens den siste typen er en konstruksjon med PP-er:

(41) a. ek mun enn annat sinn verja *borg mína* (GG 67)

b. Jeg trenger *boka mi*.

(42) a. meir geri ek þat fyrir *frendsæmis sakir* (HS 157)

b. Vinden tok *mannens hatt*.

(43) a. *stýrimaðr fyrir skipinu* (Faarlund 2004:79)

b. Vinden tok *hatten til mannen*.

Jeg har valgt å behandle disse konstruksjonene sammen i dette kapittelet om D-domenet selv om ikke alle typene konstruksjoner determinativ. Jeg mener likevel det er naturlig at alle de possessive konstruksjonene blir behandlet sammen fordi de alle har samme referensiell innhold.

3.3.4.1 Possessiver

Possessiver er determinativ som indikerer tilhørighet eller eiendom. I norrønt kongruerte possessiver med nomenkjernen i kjønn, tall og kasus. Det finnes syv possessiver i norrønt:

minn, þinn, sinn, okkar, ykkar, vár og yðvarr. I tillegg brukes genitivsformene av 3. persons pronomenet, *hans, hennar og þeirra* som possessiver.

I norrønt er det tre mulige konstruksjonstyper med nomen og possessiver: prenominalt possessiv og et ubestemt nomen, ubestemt nomen med postnominalt possessiv og nomen med etterhengt bestemt artikkel og postnominalt possessiv. (44) er eksempler på den første typen, prenominalt possessiv og ubestemt nomen:

- (44) a. ok þér hefir illa hneisu gǫrva ok *þína liði* (OS 103)
- b. svá at engi mátti orðunum frá *sínum harmi* (GG 71)
- c. ok hǫfðu vel rekit *sín erendi* (GG 75)

Den andre konstruksjonstypen med ubestemt nomen med postnominalt possessiv er den vanligste typen i norrønt. Det er også vanlig at possessivet er postnominalt i fraser som inneholder andre ord i tillegg til nomenet og possessivet:

- (45) a. ok þat veit *trúa mín* (GG 65)
- b. þat váru *hamarspor þín* (GG 65)
- c. ok muntu falla sjalfr ok *allt lið þitt* (OS 103)

Den siste typen med nomen med etterhengt artikkel og postnominalt possessiv er uvanlig. Sund (1998:86) har funnet noen slike eksempler:

- (46) a. Bráðráðið þykir mér þú bródir gert hafa um *heitordið mitt* er eg var ekki að frétt áður.
- b. úti liggja nú *iðrin mín*.
- c. stórilla hefir nú tekist er *Austmaðurinn minn* hefir týnst.

I mitt materiale fant jeg ett eksempel:

- (47) a. stinga raufar á *hásinum þeira* (HS 13)

Dette må være en svært sjelden konstruksjon. Jeg finner ingen eksempler på dette hos Nygaard (1905). Sannsynligvis er det en ny konstruksjon fordi det ikke var vanlig i norrønt at en nomenfrase inneholdt både et determinativ og den etterhengte bestemte artikkelen.

Selv om possessiv og den etterhengte artikkelen sjeldent blir brukt i norrønt, er det eksempler på at possessiv kan brukes sammen med den uavhengige bestemte artikkelen. Men siden denne artikkelen bare brukes ved adjektiv, vil disse nomenfrasene naturligvis inneholde adjektiv. Det finnes tilfeller av både post- og prenominalt possessiv:

- (48) a. þitt hitt milda andlit (Nygaard 1905:52)

- b. minn hinn hvassi hjórr (Nygaard 1905:52)
- c. hinir fyrris frændr yðrir (Nygaard 1905:52)

I norsk kongruerer de fleste possessiver i kjønn og tall med nomenkjernen. De har i likhet med norrønt ulik form avhengig av hvilken person de referer til. I norsk har man to ulike konstruksjoner med possessiver: prenominalt possessiv og ubestemt nomen, og postnominalt possessiv og bestemt form av nomenet.

- (49) a. min hest
- b. hesten min

Den norrøne muligheten med postnominalt possessiv og ubestemt nomen er ikke lenger mulig i norsk. Unntaket er enkelte slektskapsord som *bror min*. Etterstilt possessiv forutsetter nå bestemt form av nomenet. Dessuten er det heller ikke mulig med prenominalt possessiv og bestemt form av nomenet.

- (50) a. *hest min
- b. *min hesten

Både i norrønt og norsk kan et possessiv stå til flere enn én nomenkjerne:

- (51) a. sinni *mildi ok miskunn* (OS 107)
- b. sine søstre og brødre

Men i norrønt kunne possessivet komme etter den første nomenkjernen og likevel stå til den andre også. Andre determinativ har også denne muligheten.

- (52) a. meir veldr því *efnaleyssi mitt ok fátøkt* (HS 149)
- b. Eigi veit ek .. hví sætir *hark þetta ok hlaup*, er þér gerið. (OS 107)

For at possessivet skal være adledd til flere nomenkjerner, må det i norsk stå enten før eller etter alle nomenkjernene. Det er ikke lenger mulig at possessivet kommer etter den første nomenkjernen og likevel står til den andre kjernen:

- (53) a. mine hender og føtter
- b. hendene og føttene mine
- c. ?hendene mine og føttene

En ny type possessiv konstruksjon som ikke finnes i norrønt, er sin-genitiv eller ”garpegenitiven”. Dette er konstruksjoner som *damen sin bil*. Denne possessivkonstruksjonen er lånt fra tysk etter mønsteret *dem Mann sein Buch* som er et alternativ til *das Buch des*

Mannes. Den fikk først innpass i vestlige og nordlige dialekter. Derfra har den først fått feste i nynorsk skriftspråk. Deretter har konstruksjonen spredd seg til østlige dialekter. I bokmål har ”garpegenitiven” tradisjonelt vært lite i bruk. Men det har blitt vanligere her også (Lie 2002:307).

I norrønt fantes et possessiv tilsvarende *sin*, nemlig *sinn*. Men dette possessivet blir bare brukt i refleksiv betydning. *Sinn* er en anafor og må følge bindingsprinsippene slik som eksemplene i (54). Det finnes ingen eksempler på *sin*-genitiv i norrønt.

- (54) a. Hrafnkell ferr í rekkju sína um kveldit (HS 153)
b. þorbjörn spyrr yfir á Hól víg Einar sonar síns (HS 153)

Fordi norrønt allerede hadde en liklydende possessiv som det nedertyske *sin*, var språket mer motagelig for tyske konstruksjoner da den massive påvirkningen fra tysk satte inn i løpet av hansatiden på 1300- og 1400-tallet. Det var derfor enkelt å lage en genitivskonstruksjon basert på det nedertyske mønsteret.

I visse norske dialekter finnes det enda en possessiv konstruksjon. Denne konstruksjonen kan bare brukes når nomenkjernen er et proprium eller slektsskapsnomen. Konstruksjonen finnes i de samme områdene der prepropriele artikkelen brukes:

- (55) a. han Per
b. huset hans Per

Fordi disse to konstruksjonene finnes i omtrent det samme dialektområdet, og begge blir begrenset til proprium og slektsskapsnomen, regnes den possessive konstruksjonen som en genitivsform av den prepropriele konstruksjonen. Pronomenet og proprium blir regnet som én konstituent som vil befinne seg i spesNP.

Faarlund (2004:89) har funnet noen få eksempler fra de norrøne tekstene som kan ligne på den prepropriele artikkelen. Som jeg allerede har nevnt, regnes den prepropriele artikkelen som et dialekttrekk, og den er derfor bare vanlig i talemål. Dette kan være grunnen til at det finnes få eksempler på det i de norrøne tekstene. Det finnes derfor ingen eksempler etter mønsteret i (55)b. Det kan tyde på at denne possessive konstruksjonen ikke fantes på norrønt, men det blir umulig å avgjøre.

3.3.4.2 **Attributiv genitiv**

Genitiv er den eneste kasusen i norrønt som kan stå som et adledd i en nomenfrase. Derfor kalles denne bruken av genitiv attributiv genitiv. Dette beskriver konstruksjoner med to

nominale ledd, der det ene leddet i genitiv er underordnet det andre nominale leddet. I norrønt kommer den attributive genitiven som oftest etter kjernen:

- (56) a. Um kveldit þá spyrr konungr *son Guðbrands* hvernug goð þeira væri gørt.
(OS 105)
b. Gerðu þó i *líking annarra manna* (GG 71)
c. ok engi hefir þú *lit dauðara manna* (GG 73)

Den attributive genitiven kan også komme etter nomenkjernen selv om alle andre adledd kommer før:

- (57) a. *Annarr endir hornsins* var út í hafi (GG 67)
b. Nú ætla ek engan kunna þér sannara at segja frá *þessi ferð Þórs* (GG 47)

Men det finnes også eksempler på at genitiven kunne komme før nomenkjernen:

- (58) a. at skømm er *úhófs ævi* (HS 173)
b. Meir geri ek þat fyrir *frændsemis sakir* við þik. (HS 157)
c. einn maðr hefði staðit svá lengi fyrir *jafnmagra manna atsókn* (OS 113)

Det er også mulig å finne en god del eksempler i de norrøne tekstene på at en genitiv står til to substantiv. Dette er vanligst ved possessiver, men også mulig med attributiv genitiv:

- (59) ”*Liðsinnis ok afla hǫfðingja*” segir Sámr (HS 161)

En av de store endringene fra norrønt til norsk, er bortfall av kasus. Norsk har mistet all kasusbøyning av substantiv. Unntaket er noen av de norske dialektene som fremdeles har dativ som levende kasus, men bruken er begrenset. I norsk har to typer possessive konstruksjoner tatt over for den morfologiske genitiven i norrønt.

Den ene kalles s-genitiv, mens den andre består av nomenkjerne og en preposisjonsfrase som vanligvis har *til* som kjerne. Den siste typen vil jeg ta for meg i neste del:

- (60) a. jentas kjole flagrer i vinden
b. kjolen til jenta flagrer i vinden.

Av disse to typene er s-genitiv helt klart mest interessant. Den har utviklet seg fra den norrøne genitivsendelsen *-s* som fantes i hankjønn og intetkjønn entall. De to andre mest frekvente genitivsendelsene i norrøn *-ar* (entall genitiv av sterke hunkjønn) og *-a* (genitiv flertall) ble svekket, og *-s* tok over for å markere genitiv fordi denne endelsen var mer ”slitesterk” enn de andre endelsene. (Norde 1997:223).

I dag er det ikke fullstendig enighet om hva man skal regne denne genitivsendelsen som. I visse grammatikker blir endelsen fremdeles regnet som en kasusendelse (Norde 1997:6). Dette vil jeg avvise. I norsk er det mulig med gruppegenitiv. Dette innebærer at genitivsendelsen hefter seg på det siste leddet i en nomenfrase uavhengig om det siste leddet er kjernen:

(61) mannen fra Fredrikstads bil

Hvis genitivsendelsen hadde vært en kasusendelse, ville i hvert fall kjernen vært markert med en genitivsendelse.

Det er derimot ikke like enkelt å avgjøre om genitivsendelsen har blitt et klitikon eller om den er et affiks slik som den var i norrønt. Johannessen (1989) bruker de samme kriteriene for å bestemme statusen til s-endelsen har som jeg brukte for å avgjøre om den bestemte artikkelen er et klitikon eller et affiks. Det første kriteriet er at klitikon har lav grad av seleksjon til vertsortet, i motsetning til affikser. Dette innebærer at et klitikon kan feste seg til mange forskjellige vertsort, mens affikser er mer kresne og kan ofte bare knyttes til en bestemt ordklasse. Når det gjelder dette kriteriet, er s-endelsen et klitikon. Fordi norsk har mulighet for gruppegenitiv, kan endelsen i teorien hektes på enhver ordklasse.

Det andre kriteriet er at det ikke skal finnes tilfeldige hull i systemet ved kombinasjonen stamme+klitikon. Det finnes heller ikke tilfeldige enkeltord hvor genitivs-s ikke kan føyes til. Norrønt har eksempler på tilfeldige hull i systemet. Ikke alle substantiv får samme genitivendelse. Endelsen er ulik for de forskjellige bøyningssklassene. Hanskjønnsnomen er delt inn i tre bøyningssklasser. I bøyningssklasse 2 vil det være mulig at to medlemmer har forskjellig endelse. Det virker som det er tilfeldig om et nomen vil ha endelsen *-s* eller *-ar*. Eksempelvis får *stað-* *-s* som endelse, mens *gest-* får endelsen *-ar*. Dette er eksempel på tilfeldige hull som er typisk for affikser.

Det tredje kriteriet er at klitikon ikke kan forårsake morfofonologiske endringer. Stammen av nomenkjernen vil aldri kunne endres når man legger til en genitivs-s. Et affiks derimot vil kunne føre til endringer i nomenet slik som genitivsendelsen kunne i norrønt:

(62) fjørðr - fjarðar

Det fjerde kriteriet går ut på at semantiske særegenheter utløses mer typisk av affikser enn klitikon. Genitiv-s uttrykker alltid en eidsrelasjon mellom to referenter. Affikser derimot kan føre til semantiske særegenheter. En flertallsendelse kan for eksempel referere til bare én gjenstand:

- (63) a. Dette er buksene jeg skal bruke i morgen.
b. Hun satte brillene på nesen.

I norrønt kunne genitivsendelsen ikke bare uttrykke eiendom. Det finnes også definitiv genitiv som uttrykker kjennetegn og partitiv genitiv som uttrykker art eller helhet:

- (64) a. askr Yggdrasils
b. fjórir hleifar brauðs

Det siste kriteriet tar for seg syntaktiske regler. Slike regler kan virke på nomenkjerne+affiks, men ikke nomenkjerne+klitikon. Ord som blir kombinert med et klitikon blir aldri behandlet som samme enhet i syntaktiske operasjoner. Genitivs-s kan kombineres med ethvert ord som er siste ledd i en nomenfrase og vil derfor ikke utgjøre en enhet sammen med det ordet:

- (65) mannen jeg snakket meds bil.

Det vil ikke være naturlig å regne *med+s* som en enhet.

Basert på disse fem kriteriene kan jeg slå fast at genitivs-s i norsk er et klitikon, og ikke et affiks slik det var i norrønt. Genitivs-s har utviklet seg fra å være et kasusaffiks til å bli et klitikon. Sett i sammenheng med grammatikaliseringsskalaen er denne utviklingen svært interessant:

- (66) Content item → grammatical word → clitic → inflectional affix

Denne skalaen viser hvilken retning endringer vanligvis følger, men i tilfellet med genitivs-s har utviklingen gått i "feil" retning. Slike endringer fører til at man kan stille spørsmål ved unidireksjonaliteten som grammatikaliseringsteori bygger på. Men eksempler som går i feil retning blir ofte avvist på grunnlag av at de er eksempler på noe annet. At genitivssuffikset har blitt et klitikon, er dessuten idiosynkratisk. Denne endringen gir ikke grunnlag for generaliseringer om retningen kasusendelser vanligvis tar på tvers av språk. Det finnes ikke et generelt mønster for hvordan kasusendelser blir til klitikon. Det er heller ingen generell tendens til at genitivs-s blir til klitikon i mange forskjellige språk. Men selv om denne endringen ikke kan brukes til å lage generaliseringer om generelle endringer av kasusaffikser, er det likevel en interessant utvikling.

3.3.4.3 Possessive preposisjonsfraser

Den siste typen possessive konstruksjoner jeg skal ta for meg, er nomenfraser med preposisjonsfraser som uttrykker eiendom. I norsk er slike eiendomskonstruksjoner svært

vanlige. Slik var det ikke i norrønt. Dette ble en gjengs konstruksjon først etter norrøn tid. (67) er et av de få eksemplene som finnes:

(67) Bergfinnr er nefndr *stýrimaðr fyrir skipinu* (Faarlund 2004:79)

Det finnes begrensinger for når preposisjonsfraser kan modifisere et nomen i norrønt. Nomenkjernen måtte da ha verbalt innhold. Dette kan være grunnen til at eiendomskonstruksjoner med PP var så lite utbredt i norrønt. Jeg kommer tilbake til preposisjonsfraser som komplement i kapittel 7.

En annen grunn til at bruk av possessive preposisjonsfraser var sjelden i norrønt, var kasussystemet. Eiendom ble vanligvis uttrykt ved hjelp av attributiv genitiv. Kasussystemet er i dag borte i norsk. I mange tilfeller har possessive konstruksjoner bestående av en nomenkjerne og en preposisjonsfrase tatt over funksjonen morforlogisk genitiv hadde i norrønt. Den vanligste preposisjonen som uttrykker eiendom er *til*, men norsk har ingen tilsvarende preposisjon som den engelske *of* som fungerer som en slags genitivspreposisjon. Nesten alle de norske preposisjoner kan brukes til å uttrykke eiendom:

- (68) a. Innbyggere i Norge – Norges innbyggere
- b. forfatteren av boken – bokens forfatter
- c. taket på huset – husets tak
- d. meningen med livet – livets mening
- e. lyset fra lampen – lampens lys
- f. sporet etter en elg – elgens spor
- g. fordommene hos visse mennesker – visse menneskers fordommer

Da kasussystemet forsvant i norsk, måtte andre konstruksjoner erstatte funksjonene som kasus hadde hatt. I de fleste språkene i den germanske språkgrenen har den generelle tendens vært at ordstilling og preposisjoner har tatt over oppgavene som kasus hadde på et tidligere språkstadium. ”Preposisjonar og andre syntaktiske ”omskrivningar” er elles spesielt aktuelle i samband med bortfallet av adnominal genitiv” (Torp og Vikør 1993:88). Norsk er intet unntak. Funksjonen som kasusen hadde i norrønt, har i dag til dels blitt tatt over av preposisjoner. Preposisjonen uttrykker i dag relasjonen mellom nomenene som kasusen gjorde i norrønt.

Denne endringen reflekterer en generell typologisk tendens. Norrønt var et språk som var avhengig av morfologi for å skille mellom ulike funksjoner i setninger. Kasus ble brukt for å markere hvilken funksjon leddene hadde i setningen. Slike språk kalles syntetiske språk.

Da kasussystemet ble svekket, måtte norsk markere leddenes funksjon på en annen måte. I dag brukes ordstilling som funksjonsmarkering. Språk som er avhengig av ordstilling for å skille mellom ulike funksjoner i setningen, kalles analytiske språk. Endringen fra et syntetisk til et analytisk språk er en generell endring som man også finner i andre språk (Faarlund 2002:1149).

3.3.4.4 Min analyse av possessive konstruksjoner

Jeg vil her bare ta for meg analysen av de to første typene possessive konstruksjoner. Possessive preposisjonsfraser går jeg ut fra at analyseres som komplement, og genereres derfor ikke samme sted som de to andre typene possessive konstruksjoner. Jeg kommer derfor til å analysere possessive preposisjonsfraser sammen med de andre norske preposisjonsfrasene i kapittel 7. Jeg vil kalle possessiver, attributiv genitiv slik som *Guðbrands* og *mannens* og ”garpegenitiv” som *mannen sin* for possessorer.

Fordi det finnes mange ulike komplekse possessive konstruksjoner, finnes det mange forslag til analyser av possessive konstruksjoner. Et av forslagene er at possessorer er en kjerne i en egen funksjonell projeksjon. Delsing (1993) tar utgangspunkt i possessiver og regner dem som kjerner i PossP. Denne projeksjonen befinner seg mellom D og N. Hans hovedargument for denne analysen er at possessiver kongruerer med nomenkjernen, og derfor må de være kjerner. PossP kan ta forskjellige fraser som komplement, både NP-er, DP-er og AP-er:

- (69) a. mitt hus
b. dette huset mitt
c. dette gule huset mitt

I *mitt hus* er komplementet en NP som kan bli stående i komplementsposisjon. I *dette huset mitt* er derimot komplementet en DP. Denne DP-en flyttes opp til den øverste spesifikatorposisjonen i DP og forbi possessivet for å få kasus. Derfor har man ulik rekkefølge i (69)a og b.

Delsings analyse støter på en del problemer. Den kan ikke forklare hvordan norrøne konstruksjoner med ubestemt nomen og etterstilt possessiv slik som *hamarspor þín*, passer inn i hans analyse. Da er komplementet til PossP en NP, men den flytter likevel til spesDP. Delsing har ingen forklaring på hvorfor denne NPen flytter til spesDP, mens NPen i (69)a ikke gjør det. Dette gjør at hans analyse ikke kan brukes til å analysere de norrøne possessive konstruksjonene. I tillegg er Delsings eneste grunnlag for å analysere possessiver som kjerner

at de kongruere med nomenet. Adjektiv kongruerer også med nomenet, men jeg vil ikke regne adjektiv som kjerne i min analyse. Derfor vil det heller ikke være mulig å regne possessiver som kjerner bare basert på kongruens. Dette gjør at Delsings analyse heller ikke er ideell for å analysere de norske possessivkonstruksjonene.

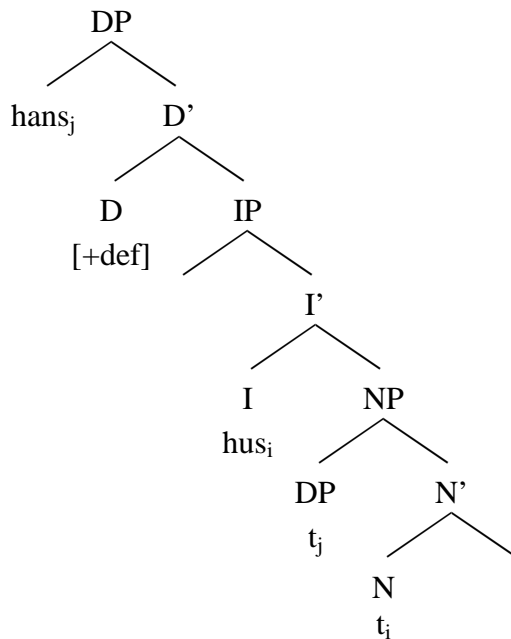
Den vanligste analysen av possessorer er å gå ut i fra at de genereres i spesNP (Åfarli og Eide 2003, Julien 2005, Faarlund 2005). Dette vil jeg også gå ut fra i min analyse av possessive konstruksjoner.

I norsk er det fem ulike måter å konstruere possessive uttrykk på hvis man ser bort fra possessive konstruksjoner med preposisjonsfraser. Jeg har valgt å organisere dem i to grupper. Den første gruppen i (70) inneholder prenomielle possessorer. Den andre gruppen i (71) inneholder konstruksjoner med postnominelle possessorer. Et interessant trekk ved de possessive konstruksjonene kommer da frem i de to gruppene. Konstruksjoner med prenomielle possessorer har alle ubestemt nomenkjerne, mens konstruksjonene med postnominelle possessorer har alle bestemt nomenkjerne:

- (70) a. hans hus
- b. mannens hus
- c. mannen sitt hus

- (71) a. huset hans
- b. huset hans Per

Som det kommer frem av eksemplene over, vil konstruksjoner med prenomielle possessorer og med postnominelle possessorer ha ulik struktur, og jeg vil derfor analysere dem hver for seg. Jeg begynner med å analysere eksemplene i (70). En analyse av (70)a vil se slik ut:

(72)

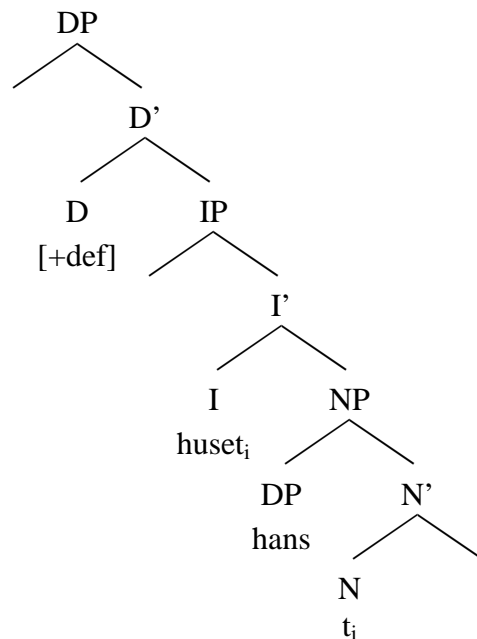
Nomenkjernen genereres i N, men flytter videre til I. Denne nomenfrasen har definitiv betydning selv om ingen av leddene er markert med bestemthetsbøyning. Det betyr at trekket [+definitiv] må overføres til de andre leddene. Denne overføringen skjer på samme måte som i nomenfraser med den etterhengte bestemte artikkelen. D er detektor, mens I fungerer som mål. Detektoren c-kommanderer målet, og detektoren vil da kongruere med målet. Trekket [+definitiv] vil da overføres fra D og nedover i strukturen til I. Hvis man legger til et adjektiv i denne frasen, vil denne overføringen av bestemthetsegenskapene bli synlig: *hans nye hus*. Adjektivet har fått svak bøyning, noe som tyder på at det står i en nomenfrase med trekket [+definitiv]. Possessivet blir generert i spesNP, men flytter videre til spesDP. Denne flyttingen kan bare skje hvis trekket [+definitiv] ikke blir realisert ved annet enn detektor-mål-overføring.

I Delsing (1993) analyse flytter possessoren også videre til spesDP. Delsing argumenterer for at possessoren flytter hit for å få Kasus. Denne analysen forutsetter at kongruensmorfemet til det possessive determinativet blir generert i D. Problemet med denne argumentasjonen er konstruksjoner der possessoren kommer etter nomenkjernen. Den vil bli stående i spesNP og ikke flytte opp til spesDP. Hvordan vil possessoren da få Kasus? Dette har Delsing ingen god forklaring på.

Forskjellen mellom konstruksjonene i (70)b og c er egentlig bare overflatiske. I *mannen sin hatt* blir genitiven uttrykt som eget ord, mens i *mannens hus* er genitiven bare et klitikon. Det betyr at både *mannen sin* og *mannens* blir generert i spesNP før de flytter videre opp til spesDP slik som possessivet.

Eksemplene i (71) er enklere å analysere. En analyse av (71)a vil se slik ut:

(73)

Nomenkjernen flyttes fra N til I for å få bestemt form. Possessoren blir generert i spesNP. Ting kan tyde på at possessivet ikke trenger å flyttes til spesDP når bestemthet er synlig markert i frasen. I alle nomenfrasene der possessoren kommer etter nomenkjernen, har nomenkjernen bestemt form. Hvis ikke nomenfrasen har synlig markering av bestemthet ved hjelp av den foranstilte eller etterhengte artikkelen, flytter possessoren til spesDP.

De norrøne possessive konstruksjonene skiller seg fra de norske ved at nomenkjernen ikke måtte stå i bestemt form når possessivet kommer etter kjernen. Dette er egentlig forventet fordi norrønt har mindre bruk av bestemt form enn norsk. En norrøn nomenfrase kan være definit uten at bestemthet blir synlig markert. (74) viser de tre vanligste typene av possessive konstruksjoner:

- (74) a. trúa mín (GG 65)
 b. sín erendi (GG 75)
 c. son Guðbrands (OS 105)

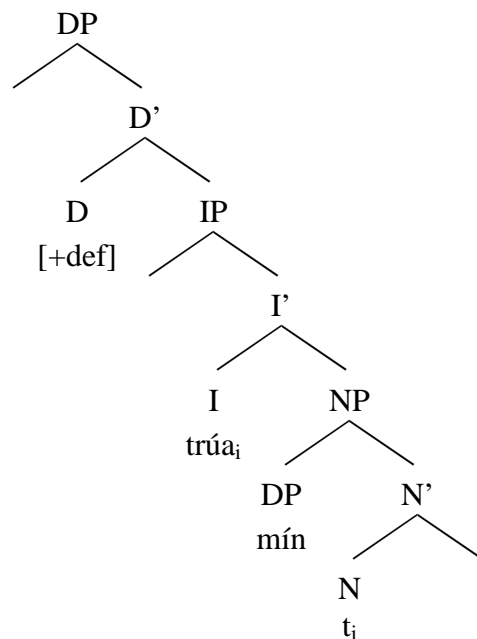
I tillegg var det to som ikke var like hyppige. Det kan tyde på at disse er nye konstruksjoner siden disse er de vanligste i norsk i dag:

- (75) a. hásinum þeira (HS 13)
 b. úhófs ævi (HS 173)

Som man kan se av eksemplene både i (74) og (75), er det ingen eksempler på rekkefølgen possessor+nomen med bestemt form. Dette har nok aldri vært mulig i norrønt og er tydeligvis en restriksjon som finnes både i norrønt og norsk. Hvis nomenkjernen er i bestemt form, må kjernen komme før possessoren. Et interessant trekk ved (75)b er den manglende bestemte markeringen. I norsk må nomenkjernen ha bestemt form hvis possessoren kommer før kjernen. Konstruksjonen har fått den rekkefølgen som er obligatorisk i norsk ved attributiv genitiv, men det har fremdeles ikke blitt obligatorisk med den bestemte artikkelen slik det er i norsk.

I en analyse av de norrøne possessive konstruksjonene vil jeg ta utgangspunkt i konstruksjonene i (74) fordi disse skiller seg fra de norske og jeg regner med at de er de originale, mens konstruksjonen i (75) vil være nye konstruksjoner som lever side om side med de eldre. En analyse av (74)a vil se slik ut:

(76)

Konstruksjonene i (74) har alle definititt betydning selv om de ikke har synlig bestemthetsbøyning. Trekket [+definititt] blir overført fra D til I ved hjelp av detektor-mål-overføring. Forskjellen mellom norsk og norrønt er at trekket [+/-definititt] ikke trenger å være realisert. Derfor har ikke nomenkjernen synlig markering av bestemthet selv om hele frasen er definititt.

3.3.5 Kvantor

Kvantorer blir av Faarlund et al. (1997) regnet som determinativ. De har brukt morfologiske kriterier som utgangspunkt for å bestemme ordklasser. I min oppgave vil jeg heller fokusere på syntaktiske egenskaper. Kvantorer skiller seg syntaktisk fra determinativ ved at de kan stå alene som adledd til nomenet, men også sammen med andre determinativ. Kvantorer kan stå i en diskontinuerlig posisjon i motsetning til de fleste determinativene. Både i norrønt og norsk har man kvantorflyt. Kvantorer uttrykker heller ikke trekket [+definitt] og kan derfor ikke knyttes til D på samme måte som de andre determinativene. Jeg har derfor valgt å lage et eget kapittel om kvantorer.

4 Adjektiv

Et adjektiv betegner gjerne egenskaper, kvaliteter eller lignende. De fleste adjektiv kan bøyes. I tillegg til gradbøying, bøyes adjektiv også i kjønn, tall og bestemthet i samsvar med ordet de står til. Gradbøying brukes vanligvis som kriterium for avgrensing av ordklassen adjektiv.

Man skiller mellom attributiv og predikativ bruk av adjektiv:

- (1) a. et grønt tre
- b. treet er grønt.

Jeg vil bare ta for meg attributive adjektiv. Predikative adjektiv er ikke en del av nomenfrasen og faller derfor utenfor min oppgave.

4.1 Nomenfraser med attributive adjektiv

Et nomen kan modifiseres av ett eller flere adjektiv. I norrønt kan adjektivet stå både foran og bak kjernen. Hvis nomenet er modifisert av to adjektiv, kan det ene stå foran og det andre bak nomenet. Det kan virke som om ordstillingen er svært fri når det gjelder slike fraser, men det er likevel visse regler for rekkefølgen. Adjektiv i komparativ og superlativ kommer som oftest før nomenkjernen, mens adjektiv i positiv kommer etter nomenkjernen. I følge Nygaard (1905) og Faarlund (2004) settes adjektivet foran nomenet når det skal vektlegges.

(2) er eksempler på etterstilt adjektiv:

- (2) a. þorbjörn átti *fé litit* en *úmgegð mikla* (HS 147)
- b. Hrafnkell lét gera *hof mikit* (HS 145)
- c. ok fundu fyrir sér *skála nökkurn mjök mikinn* (GG 57)
- d. á Orminum langa (Faarlund 2004:71)

Det finnes også eksempler på at to etterstilte adjektiv blir bundet sammen med en konjunksjon:

- (3) Erlingr Skjalgsson hafi verit *maðr gøfgastr ok ríkastr* í Noregi (OS 115)

Eksempelene i (4) viser nomenfraser hvor adjektivet kommer før nomenet. Denne rekkefølgen er ikke like vanlig som nomen+adjektiv.

- (4) a. um vetrinn andaðisk *utlend ambátt* (HS 145)
- b. eigi hafi hann *mikla úsømd* farit i þeira viðskiptum (GG 65)

Når nomenkjernen blir modifisert av to adjektiv, kan det ene komme før nomenkjernen og det andre komme etter. Dette er et eksempel på ekstraponering av det siste konjunktet:

- (5) a. hann reið níu nætr *døkkva dala ok djúpa* (GG 73)
- b. ok hét annarr Sámr en annarr Eyvindr, *vænir menn ok efniligr.* (HS 147)

Adjektivet har en sterk og svak bøyning. I alle eksemplene over har adjektivene sterk bøyning. Den svake bøyning brukes når adjektivet er en modifikator i en definitiv nomenfrase. Derfor kalles også svak bøyning for definitiv bøyning.

- (6) a. ok gaf at eta *inum sárum mǫnnum* (OS 123)
- b. Gangi sá *hinn gamli maðr* fyrir (HS 163)

Når adjektivet står i komparativ eller superlativ, kommer adjektivet vanligvis før nomenet (Haugen 2003:252):

- (7) a. ok var orðinn *hinn vaskasti maðr* (HS 17)
- b. fekk hann þar *þurrari leið ok lengri* (HS 147)

I (7)b er begge adjektivene i komparativ, men bare det ene kommer før nomenkjernen.

Den frie ordstillingen i nomenfraser med adjektiv i norrønt er i norsk forsvunnet. I dag må adjektivet alltid stå foran nomenet:

- (8) a. et grønt eple
- b. den langsomme bilen
- c. store og grønne trær
- d. *trær store

Fordi adjektivet ikke kan komme etter nomenet i norsk, blir det meste av variasjonen man finner i ordstillingen i norrønt, borte i norsk. I dag kan man hverken ha to etterstilte adjektiv bundet sammen av en konjunksjon eller et adjektiv foran nomenkjernen og et adjektiv bak kjernen. Norsk har derfor mistet både muligheten for å flytte nomenet forbi et eller flere adjektiv. Norsk kan heller ikke ekstraponere det siste konjunktet.

- (9) a. *epler røde og grønne
- b. ?røde epler og grønne

Det finnes to unntak der adjektivet kan komme etter nomenkjernen i norsk. Det ene er rekkefølgen *proprium+adjektiv*. Dette er ikke en produktiv rekkefølge og brukes mest i

stivnede uttrykk. Det andre unntaket er adjektiv som har et eget komplement. Da kan adjektivet komme etter nomenkjernen. Begge disse konstruksjonene var mulig i norrønt:

- (10) a. Olav den hellige
- b. þat var á dögum *Haralds konungs hins hárfagra* (HS 146)
- c. en bømte full av melk
- d. þar fylgði *segl stafat með vendi* (Faarlund 2004:71)

Av disse to konstruksjonene er eksemplene i (10)a og b de mest interessante. At adjektivet kommer etter et proprium, er svært vanlig i norrønt. ”The unmarked order in definite noun phrases is for adjectives to precede appellatives and to follow proper names” (Faarlund 1994:54). Grunnen til denne forskjellen mellom appellativer og proprium, kan man spekulere i. Blant de 40 komplekse nomenfrasene man har fra urnordisk, er rekkefølgen nomen+adjektiv. Konstruksjoner med proprium og adjektiv kan være laget etter dette gamle mønsteret og holdt seg slik akkurat i tilfellet med proprium. I norsk har også proprium visse egenskaper som appellativer ikke har. Eksempler på dette er den vedvarende muligheten for rekkefølgen proprium+adjektiv. I tillegg kan proprium bli modifisert av den prepropriele artikkel.

Disse konstruksjonene kan analyseres som en nomenfrase med en apposisjon. Men Faarlund (2004:70) regner derimot denne typen konstruksjon som en nomenfrase som blir modifisert av et adjektiv. Nomenkjernen har flyttet opp og kommer før artikkelen og adjektivet. Nomenkjernen er flyttet til spesifikatorposisjonen til D som da hindrer klitisering av artikkelen. Dette er ikke flytting til en kjerneposisjon, men en spesifikatorposisjon. Det gjør at en hel frase kan flyttes til denne posisjonen og derfor komme før artikkelen:

- (11) *Hákonar jarls ins ríka* (Faarlund 2004:70)

I norsk er det ikke lenger mulig at en hel frase kan komme foran adjektivfrasen:

- (12) *Kristian Elster fra Namdalen den eldre

Nomenkjernen kan da ikke lenger flyttes til en spesifikatorposisjon. En kjerne skal alltid flyttes til en kjerneposisjon og det blir derfor umulig å flytte nomenkjernen til spesDP. Derfor er slike konstruksjoner som den i (10)a ikke lenger en del av det levende språket, men arkaismer.

4.2 Adjektivets syntaktiske status

For å kunne gi et strukturelt svar på hvordan adjektivet har endret seg fra norrønt til norsk, må adjektivets syntaktiske status avgjøres. Det er stor uenighet om dette innen generativ grammatikk. Det finnes tre alternativer for hvordan man skal analysere dette leddet.

Adjektivet kan analyseres som en kjerne, da enten med NP-en som en spesifikator eller som komplement. Alternativt kan adjektivet analyseres som spesifikator eller komplement. En siste mulighet er å analysere adjektiv som adjunkt.

4.2.1 Adjektivet som kjerne

Det er to alternativer for å analysere adjektivet som kjerne. NP kan enten være spesifikator eller komplement. Delsing (1993) analyserer adjektiv som kjerner med nomen som høyrespesifikator. Han kaller denne analysen Spes-A. Argumentet for en slik analyse er likheten mellom attributive og predikative adjektiv. Abney (1987) analyserer adjektiv som kjerner, men med nomenet som komplement. Hans argumentasjon baserer seg på parallellen mellom adjektiv og hjelpeverb. Adjektiv er et slags ”defekt nomen” på samme måte som hjelpeverb er et ”defekt verb”, og har derfor de samme egenskapene som hjelpeverb.

Begge disse analysene støter på problemer. En helt grunnleggende innvending mot adjektiver som kjerner er at adjektiv mangler kjerneegenskaper. Svenonius (1992) kommer frem til en del kriterier for å avgjøre om et ord er kjerne. I følge Svenonius oppfyller ikke adjektiv disse kriteriene. Adjektiv er ikke obligatoriske. De er heller ikke unike; en frase kan inneholde mer enn ett adjektiv. Adjektiv kan heller ikke kontrollere egenskapene til komplementet sitt, nemlig NP-en selv om de kommer før NP-en i frasen. En kjerne skal dessuten bare bestå av ett ord. Dette gjelder heller ikke adjektiv:

(13) En [høy nok] stige

Basert på kriteriene for kjerner, er det kontroversielt å definere adjektiv som kjerne i nomenfraser.

I tillegg er det andre teoretiske problemer ved begge analysene. Et problem med Delsings Spes-A-analyse er NP som høyrespesifikator. UG stipulerer at spesifikatorer blir generert til venstre side av kjernen. Derfor blir dette problematisk. Det er klart at hvis man kaller NP-en en spesifikator, vil man også kunne forklare andre ting som f. eks kongruens mellom adjektiv og nomenet som spesifikator-kjerne-kongruens. Men for meg virker det som en ad hoc-løsning for å forklare kongruensen mellom adjektiv og nomen.

Abneys analyse støter også på en del problemer. I følge Kester (1996:45) er det tre hovedproblemer med denne analysen. 1. Hvis det er en parallell mellom adjektiv og hjelpeverb, kunne man vente at prenomielle adjektiv var funksjonelle elementer, men adjektiv har ikke de samme egenskapene som funksjonelle elementer. 2. I mange språk er det mulig at prenomielle adjektiv har PP og DP som komplement. Det kan ikke et funksjonelt element. 3. Abney argumenterer for at analysen kan forklare forskjellene mellom pre- og postnomielle adjektiv. Men dette kan også løses ved hjelp av andre analyser, som for eksempel ved å analysere adjektiv som spesifikator.

På grunn av disse problemene vil jeg avvise hypotesen om at adjektiv er kjerner i nomenfrasen.

4.2.2 Adjektivet som spesifikator

Et annet alternativ er å analysere adjektivet som en spesifikator eller komplement. Det er ingen kjente analyser som foreslår at adjektivet kan være komplement, men det er mange som mener at det skal analyseres som spesifikator.

Utgangspunktet for denne analysen baserer seg på adjektiv i nominaliseringer. Disse nominaliseringene har paralleller til setningen. Adjektivet vil da korrespondere med et argument i setningen og derfor en spesifikator. Slike adjektiv blir kalt tematiske adjektiv:

- (14) a. italienerne invaderte Albania
- b. den italienske invasjonen av Albania

De fleste analyser går ut fra at adjektiv er spesifikator i en funksjonell projeksjon. Dette har blitt foreslått av blant andre Cinque (1995) og Julien (2005). Julien (2005) finner belegg for å analysere adjektiv som spesifikator i en funksjonell projeksjon i dialekter i Nord-Sverige. I disse dialektene er det mulig at den ubestemte artikkelen kan komme etter et prenominalt adjektiv. Muligheten for en slik konstruksjon er marginal i norsk, men finnes blant annet i talemål i Troms, Nordland og Nord-Trøndelag (Vannebo 1972):

- (15) ein stor ein mann

Den ubestemte artikkelen representerer ikke adjektivkongruens fordi denne kongruensen blir realisert som suffikser på adjektiv. Derfor befinner ikke artiklene seg innenfor adjektivfrasen, men de er en realisering av kjernen i en funksjonell projeksjon.

Adverb blir også analysert som en spesifikator av mange syntaktikere (Cinque 1995), og adjektiv og adverb har mange likheter. Dette gjelder for eksempel rekkefølgen av adjektiv i nomenfrasen og adverb i verbfrasen som i dette engelske eksempelet:

- (16) a. They probably completely invaded Jupiter
 b. They frequently completely invaded Jupiter
 c. They probably frequently invaded Jupiter
- (17) a. the probable complete invasion of Jupiter
 b. the frequent complete invasion of Jupiter
 c. the probable frequent invasion of Jupiter

Kritikk mot analysen av adjektiv som spesifikator rettes gjerne mot den funksjonelle projeksjonen. I analyser som Cinque (1995) har ikke den funksjonelle projeksjonen hatt leksikalsk innhold. Den funksjonelle projeksjonen eksisterer bare på grunn av dens spesifikator. Dette bringer på bane spørsmålet om lærbarhet. Hvis det ikke finnes noe for å fylle denne kjernen, hvordan kan man lære at denne kjernen eksisterer?

I tillegg til problemet med den funksjonelle projeksjonen, vil denne analysen ha problemer med å forklare hvordan flere adjektiv kan forekomme i samme nomenfrase. Det vil bare være plass til et adjektiv i spesifikatorposisjonen i den funksjonelle projeksjonen. På grunnlag av disse to problemene vil jeg avvise analysen av adjektiv som spesifikatorer.

4.2.3 Adjektivet som adjunkt

Det siste alternativet for analyse av adjektiv er å regne adjektiv som et adjunkt. Dette er analysen jeg vil bruke i min oppgave.

Det attributive adjektivet blir adjungert til NP eller en funksjonell projeksjon. Peter Svenonius (1994) har tre hovedargumenter for at adjektiv skal analyseres som adjunkt. For det første har adjunkter egenskapene valgfrihet og rekursjon. Disse egenskapene har adjektiv også. Det er ikke obligatorisk med adjektiv i en nomenfrase. I tillegg kan det legges til flere adjektiv i strukturen. Det andre argumentet omhandler modifikatorfunksjon og semantisk effekt. Et adjunkt kan ikke forandre den kategorien adjunktet blir adjungert til. Dette er i samsvar med semantisk funksjon av modifisering. En modifikator vil ikke lage en ny semantisk kategori, men heller speile den samme kategorien som den modifiserer. Et adjektiv er en modifikator som ikke har mulighet for å endre leddet det står til. Derfor er det naturlig at et adjektiv blir analysert som et adjunkt. Til slutt kan adjektiv analysert som adjunkt forklare hvordan noen språk har forskjellig bøyning av attributive og predikative adjektiv slik som i norsk:

- (18) a. et kjempestort tre
 b. det kjempestore treet

- (19) a. Det treet er kjempestort
b. *Det treet er kjempestore

Den ulike bøyningen som eksemplene viser, skyldes to forskjellige strukturelle konfigureringer.

En vanlig innvending mot adjunktanalysen er problemer med kongruens. Tidligere regnet man med at det fantes en spesiell kongruensrelasjon mellom en kjerne og den frasen som står i spesifikatorposisjon til denne kjernen. Denne mekanismen fantes ikke mellom kjernen og et adjunkt. Men som jeg har nevnt tidligere i oppgaven, har spesifikator-kjerne-kongruens blitt avvist og blitt erstattet av detektor-mål-kongruens. Denne kongruensen trenger ikke nødvendigvis bare fungere nedover i strukturen. Nomenkjernen kan også være en detektor, men adjektivet vil være et mål. På denne måten kan adjektivet og nomenkjernen kongruere.

En annen innvending mot denne analysen er at adjunkter ikke skal påvirke strukturen. Et adjunkt vil være valgfritt og vil gi ekstra informasjon om kjernen. Et adjunkt vil derfor kunne legges til eller trekkes fra i strukturen uten at andre ledd vil påvirkes. Slik er det ikke for adjektiv. I både norrønt og norsk blir strukturen i en nomenfrase endret ved at man legger til et adjektiv. Den foranstilte artikkelen blir da obligatorisk. Jeg kommer likevel til å analysere adjektiv som adjunkter. Alle analyseforslagene vil være problematiske, men jeg mener at adjektiv som adjunkt støter på færrest vanskeligheter av de tre forslagene. I min analyse vil adjektiv bli adjungert til den funksjonelle projeksjonen I.

4.2.4 Min analyse av adjektiv

I norrønt kunne adjektivet komme både før og etter kjernen. Nomenkjernen vil derfor i norrønt først flyttes til I for deretter å bli flyttet videre forbi adjektivet. Det har blitt foreslått at nomenet da vil flytte til en annen funksjonell projeksjon under D (Cinque 1995). Dette har blitt kritisert fordi denne projeksjonen bare vil eksistere som en landingsplass for nomenet. Jeg vil prøve å argumentere for at en slik projeksjon finnes, og det er andre grunner til at den finnes enn bare at nomenet må ha et sted å flytte.

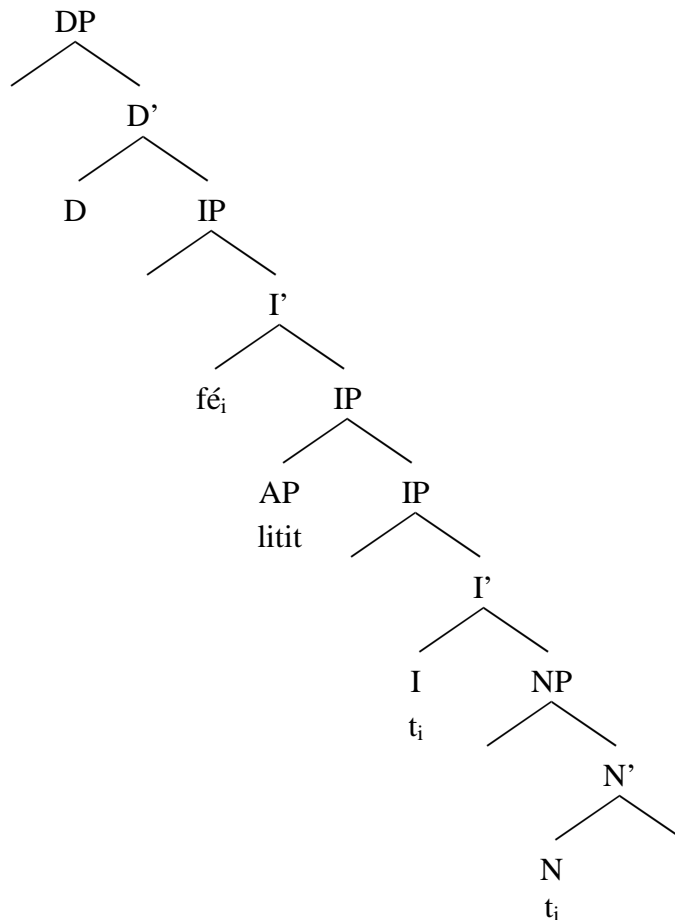
Et av argumentene for å inkludere IP som funksjonell projeksjon i nomenfrasen er at denne projeksjonen har en tilsvarende projeksjon i verbfrasen på samme måte som DP tilsvarende CP i verbfrasen. Det fører til at en IP i nomenfrasen vil ha de samme egenskapene som en IP i verbfrasen. Thráinsson (1996) argumenterer for at det finnes en splittet IP-parameter (SIP). SIP går ut på at språk som har en positiv verdi for SIP, vil ha IP-

projeksjonen og tempus-projeksjonen som separate funksjonelle projeksjoner, mens språk med negativ verdi for SIP ikke vil ha en splittet IP. I nomenfraser vil det selvfølgelig ikke finnes en tempusprojeksjon, men jeg går ut fra at IP-projeksjonen kan være splittet i to ulike projeksjoner.

Thráinsson kommer frem til at fastlandsskandinavisk ikke har en splittet IP, mens islandsk har en splittet IP og derfor en positiv verdi for SIP. Forutsetningene for en positiv verdi for SIP er blant annet en rik verbmorfologi og verbflytting. Det kan overføres til nomenfraser i norsk og norrønt. Norrønt har en mye rikere bøyingsmorfologi enn norsk også innen nominaler. I norrønt har eksempelvis nomener kasusbøyning, og adjektiv har en mer kompleks kongruensbøyning enn i norsk. Dessuten har nomenet større flyttingsmuligheter i norrønt enn i norsk. Norrønt kan derfor ha en splittet IP både i verbfraser og i nomenfraser, mens norsk har negativ verdi for SIP og har derfor ikke en splittet IP hverken i verbfraser eller nomenfraser.

Den splittede IP-en løser problemet med en landingsplass for nomenet etter at det har flyttet over adjektivet. Uten en splittet IP ville den eneste ledig plassen vært D. Etter min mening er det problematisk at nomenet flyttes til D uten at den etterhengte artikkelen befinner seg her. Min analyse vil derfor se slik ut:

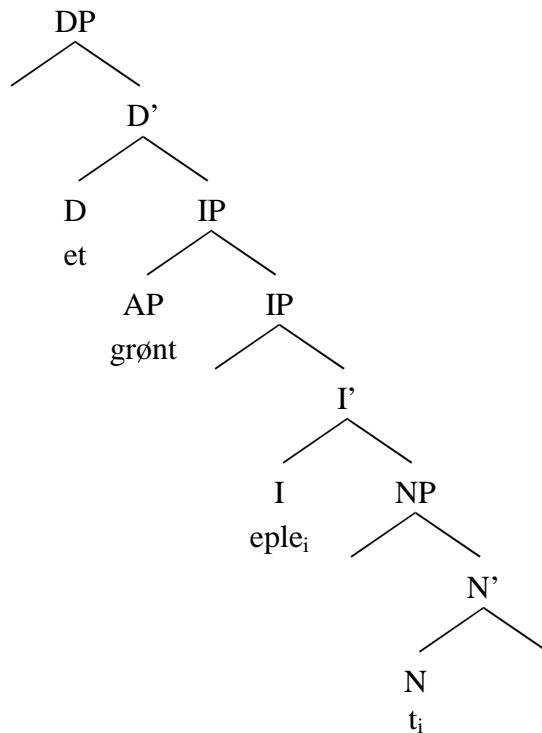
(20)

Nomenet flytter først til I for å få bøyning. Adjektivet genereres som et adjunkt til IP. Kongruensen mellom adjektivet og nomenet vil bli sjekket ved hjelp av detektor-mål-overføring. Deretter flyttes nomenet videre til den øverste IP-projeksjonen. Det virker i norrønt som om denne flyttingen er valgfri. Selv om det finnes visse regler for når adjektivet kommer før eller etter nomenet, virker likevel flyttingen tilfeldig og umotivert. Denne typen flytting er et moteksempel på minimalistenes antagelse om at det ikke finnes valgfri flytting og at all flytting må være motivert. En slik motivasjon vil være for eksempel sjekking av trekk. Variasjonen i plasseringen av adjektivet kan vanskelig forklares av sjekking. Det er lite sannsynlig at *fé* i *fé litit* trenger sjekking, mens *ambátt* i *utlend ambátt* ikke trenger sjekking når det ikke er noen forskjell mellom disse to nomenkjernene.

I norsk kan ikke adjektivet komme etter nomenet. Det finnes ikke lenger en splittet IP-projeksjon og derfor finnes det ingen landingsplasser for nomenet over IP annet enn D. Siden det ikke finnes eksempler i norsk som **det eplet grønt* betyr det at det ikke er mulig at nomenet flyttes over adjektivet og videre til D. Nomenkjernen forblir i I:

(21)

4.3 Dobbelt bestemthet

Definitte nomenfraser i norsk som ikke inneholder prenomielle modifikatorer slik som adjektiv, tallord eller kvantorer, inneholder bare den etterhengte artikkelen. Men i definitive nomenfraser som inneholder en prenominell modifikator, vil den etterhengte artikkelen forekomme sammen med et prenominelt determinativ; enten den prenomielle bestemte artikkelen eller et demonstrativ. Dette kalles dobbelt bestemthet. I norsk er dobbelt bestemthet svært vanlig, mens det i norrønt var en sjeldenhet. Denne endringen henger sammen med endringer i forskjellige deler av nomenfrasen som endringer av determinativ og hvordan bestemthet og referanse ble markert.

Det finnes flere typer dobbelt bestemthet i norsk. Einar Lundeby (1965) regner med at det finnes fem ulike typer dobbelt bestemthet i de nordiske språkene. Jeg baserer meg på hans inndeling, men min inndeling vil være mer generell enn hans. Jeg vil regne med to hovedgrupper av dobbelt bestemthet i norsk. Den vanligste typen dobbelt bestemthet i norsk er foranstilt determinativ+adjektiv+nomen med etterhengt artikkel. Denne konstruksjonen er lingvistisk svært eksotisk. Delsing (1993) har ikke funnet andre språk utenfor Skandinavia som har denne konstruksjonen:

- (22) a. den svarte bilen
b. denne svarte vesken

Den andre typen dobbelt bestemthet er foranstilt determinativ+nomen med etterhengt artikkel. Denne typen kan kalles demonstrativ dobbelt bestemthet. Konstruksjoner som dette finnes også i andre språk som gresk, makedonsk og ungarsk (Delsing 1993:117):

- (23) a. den bilen
- b. denne bilen

Basert på disse to gruppene vil jeg lage min egen definisjon av dobbelt bestemthet: Når den bestemte artikkelen blir generert i I samtidig som et determinativ blir generert i D, vil nomenfrasen ha dobbelt bestemthet. På grunnlag av denne definisjonen utelukker jeg en del av Lundeby's nomenfraser med dobbelt bestemthet. Dette gjelder for eksempel nomen i bestemt form og possessiver og nomen i bestemt form og kvantorer. Hverken possessiver eller kvantorer blir generert i D, og dette vil derfor ikke være dobbelt bestemthet basert på min definisjon.

Dobbelt bestemthet finnes både i bokmål og i nynorsk. Men bruken er ikke den samme. Generelt sett er dobbelt bestemthet vanligere i nynorsk enn i bokmål. Dette skyldes at bokmål og nynorsk har forskjellig opphav. Bokmål er basert på dansk hvor det ikke finnes dobbelt bestemthet, mens nynorsk er basert på norsk talemål der dobbelt bestemthet er utbredt.

I norrønt finnes ikke dobbelt bestemthet i samme grad som i norsk. ”I alle undersøkte tekster opptrer overbestemthet bare som unntak; enkelt bestemthet er overalt regelen” (Lundeby 1965:41). I mitt materiale fant jeg et par eksempler:

- (24) a. en nú mun reyna er þeir renna *it þriðja skeiðit* (GG 61)
- b. ef þú skalt nú drekka af horninu *hinn þriðja drikkinn* (GG 46)

Nygaard (1905:29) gir en oversikt over tilfellene hvor ubestemt form er hovedregelen, men han nevner også at ”bestemt form finnes dog også i disse tilfælde, navnlig ikke sjelden i forb. med dem. pronomen og adjektiv med foranstillet artikkel, og hyppig ved *allr, hvátveggi, bádir*”. Nygaard gir en rekke eksempler:

- (25) a. *hit fyrri sumarit* (Nygaard 1905:29)
- b. til *ins vesta fjarðarins* (Nygaard 1905:29)

Nygaard (1905) regner også en del eksempler på dobbelt bestemthet som ikke vil falle under min definisjon. Dette gjelder eksempler med kvantorer og *hinn* i betydningen *den andre*:

- (26) a. *hinn fótrinn* var þá viðsjálft (OH 75)

- b. stóð hann þá upp ok *alt liðit* (HKR 180)
- c. *báðir konungarnir* (HKR 208)
- d. tóku *hvern fuglinn*, er á jörð kom (HKR 304)

Disse vil jeg ikke regne som dobbelt bestemthet i min oppgave fordi kvantorer og *hinn* i betydningen *den andre* ikke blir generert i D.

4.3.1 Tidligere analyser av dobbelt bestemthet

Dobbelt bestemthet er et problem for DP-analysen fordi slike nomenfraser har realisert trekket [+definit] både som den etterhengte artikkelen og som den foranstilte artikkelen. Trekk trenger vanligvis bare å realiseres én gang. Det finnes ulike tilnærminger til problemet med dobbelt bestemthet. Jeg vil i denne delen se nærmere på interessante aspekter ved tidligere analyser av dobbelt bestemthet som er relevant for min egen analyse av denne konstruksjonen.

Delsing (1993) tar for seg alle de skandinaviske språkene når han skal lage en analyse av nomenfrasen. Han antar at den etterhengte artikkelen blir basegenerert på nomenet i N og at denne basegenereringen er parametrisk. Delsing regner med to parametere for å forklare forskjellene mellom de skandinaviske språkene. Den første parameteren omhandler N-flytting. Denne parameteren avgjør om et språk flytter N til D eller ikke. Flytting skjer i alle de skandinaviske språkene unntatt vest-jysk. Her finnes ikke den etterhengte bestemte artikkelen, og N flytter derfor ikke til D. Den andre parameteren omhandler realiseringen av bestemthetstrekkene. Disse kan enten bli realisert i D eller N. I følge Delsing blir bestemthetstrekkene realisert i N i norsk og svensk, mens i norrønt og dansk blir disse trekkene realisert i D. I nomenfraser med dobbelt bestemthet blir bestemthetstrekkene realisert på nomenet. Delsing regner adjektivet som en kjerne som blokkerer for N-flytting til D. Derfor må D-posisjonen leksikaliseres med en ekstra bestemt artikkel som da bare er et ekspletivt element. Det er derfor den etterhengte artikkelen som inneholder bestemtheten.

Kester (1996) og Julien (2005) tar også for seg dobbelt bestemthet. De bruker begge en ekstra funksjonell projeksjon i tillegg til D-projeksjonen for å analysere nomenfraser med dobbelt bestemthet. I den ekstra funksjonelle projeksjonen vil nomenkjernen få den etterhengte artikkelen. Motivasjonen for den funksjonelle projeksjonen er ulik hos Kester (1996) og Julien (2005).

Kester (1996:250) baserer seg på at den etterhengte artikkelen blir basegenerert som kjerne i en funksjonell projeksjon og uttrykker trekkene [+referensiell] og [+familiær]. Kester

mener det er en semantisk forskjell mellom uttrykk med bestemt artikkel og de uten. Hun bruker eksempler på svensk for å vise dette:

- (27) a. (det) sista paret (sv.)
 b. Svarta Havet
 c. Vita Huset

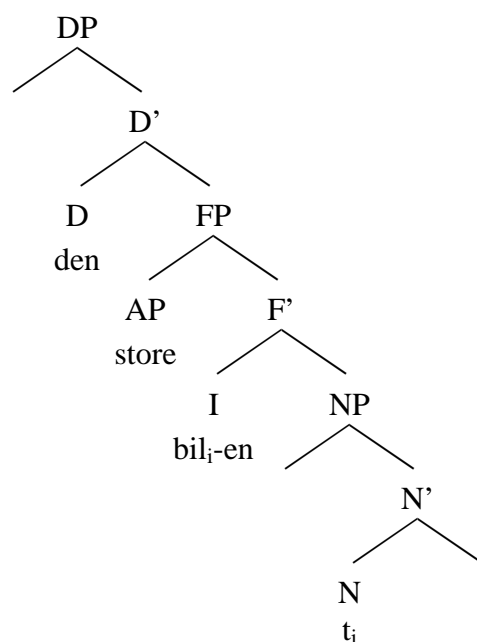
Disse eksemplene er utvetydige i en samtalesituasjon fordi de enten har unik betydning ute i verden eller i samtalesituasjonen. Den etterhengte artikkelen er kodet med referansetrekkene til uttrykket. I tillegg har den etterhengte artikkelen også en spesifiseringsevne. De kan referere til ting som tidligere er nevnt i konteksten:

- (28) John kjøpte et hvitt hus. Det hvite huset var veldig stort.

Dette trekket kaller Kester [familiar].

Kesters analyse blir seende slik ut (1995:150):

- (29)

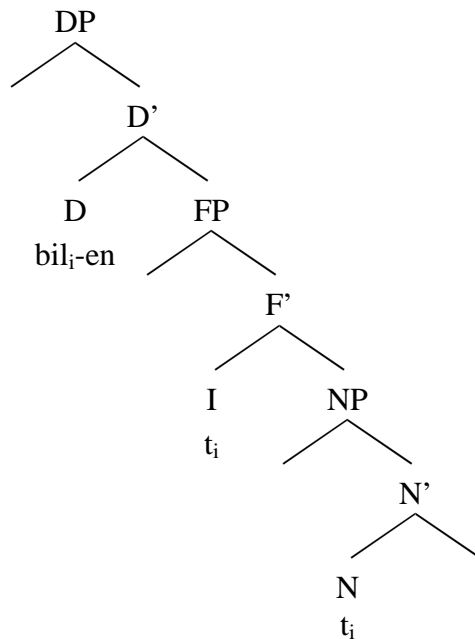

Adjektiv blir også markert med [+familiar/referensiell] i skandinaviske språk. Dette trekket blir manifestert ved den bestemte bøyingsmorfologien. Adjektivet får sjekket disse trekkene i FP ved spesifikator-kjerne-kongruens mellom adjektivet og nomenet. I fraser uten adjektiv kan nomenet fritt flyttes til D-posisjonen for å sjekke referensielle trekk.

Kesters analyse støter på problemer på visse punkt. I følge hennes analyse er det en forskjell mellom frasene *den store bilen* og *bilen*. Nomenet vil i disse to frasene bli flyttet til

to forskjellige plasser. Men hva er egentlig forskjellen mellom de to frasene? Ligger forskjellen i trekkene [+familiar/referensiell]? Analysen av *bilen* vil i følge Kester se slik ut:

(30)

Det er problematisk at nomenet i denne analysen flyttes helt til D for å sjekkes mot trekkene [+familiar/referensiell]. ”If no adjective is present, the noun can freely move to the D-position to check its referential features (...)” (Kester 1996:151). Dette bryter med at et ledd alltid må flyttes til den nærmeste mulige posisjonen, og i denne situasjonen er det F. Det kan være mulig at nomenet først flytter til F og deretter til D. Men motivasjonen for dette sier Kester ingenting om.

Marit Julien (2005) prøver å analysere dobbelt bestemthet ved hjelp av flere funksjonelle projeksjoner. Hennes analyse av skandinaviske nomenfraser baserer seg på at det finnes to funksjonelle projeksjoner over N: NumP og *n*P. I NumP får nomenkjernen tallbøyning, mens i *n*P vil nomenet få den bestemte artikkelen. I DP-er uten prenomminelle modifikatorer som (31) blir N flyttet via Num til *n*.

(31) buksa

Den definitive *n*-kjernen blir derfor realisert som en etterhengt bestemt artikkel. Fordi dette er den eneste bestemthetsmarkøren, har ikke D noe innhold. Julien påstår at det må være fonologisk synlig materiale i DP-projeksjonen når referansen til DP er avhengig av D. Fordi (31) er en definit nomenfrase, er DP-en avhengig av D, og Juliens løsning er at hele *n*P flyttes til spesDP.

Men i DP-er med adjektiv, tallord eller kvantorer, blir den synlige flyttingen av nP til spesDP blokkert. Adjektiv, tallord eller kvantorer kan ikke flyttes til D for å synliggjøre D. De har ikke nominelle eller referensielle trekk og kan derfor ikke identifisere en definit D. For at et adjektiv skal ha referensiell funksjon må de stå sammen med et determinativ:

- (32) a. den gule
b. en gul (en)
c. *gule

I motsetning til adjektiv som har bestemt bøyning, har kvantorer og tallord ingen realiserte bestemthetstrekk. De har den samme formen uavhengig av om nomenfrasen er definit eller indefinit. De kan derfor heller ikke identifisere en definit D:

- (33) a. Ola ser fem/mange hunder.
b. Ola ser de fem/mange hundene.

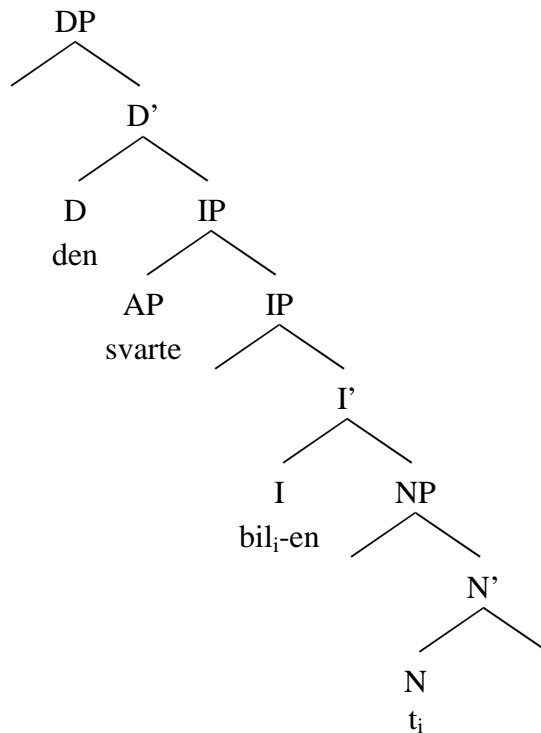
Når en definit nomenfrase inneholder et adjektiv, tallord eller kvantorer, må D realiseres av et annet ledd. Det vil derfor være nødvendig med den prenomielle bestemte artikkelen i D.

4.3.2 Min analyse av dobbelt bestemthet

Min analyse vil basere seg på de tre analysene jeg har presentert over: Delsing (1993), Kester (1996) og Julien (2005), men jeg tilpasser deres antagelser og analyser til den strukturen jeg allerede har kommet frem til for nomenfrasene i norrønt og norsk.

I norsk vil jeg anta at den foranstilte artikkelen blir generert i D slik som de andre demonstrativene, mens den etterhengte bestemte artikkelen blir generert i I. Dette betyr at nomenet vil flyttes opp til I for å få bestemt artikkel. I nomenfraser med dobbelt bestemthet vil også et den foranstilte artikkelen bli generert i D:

(34)

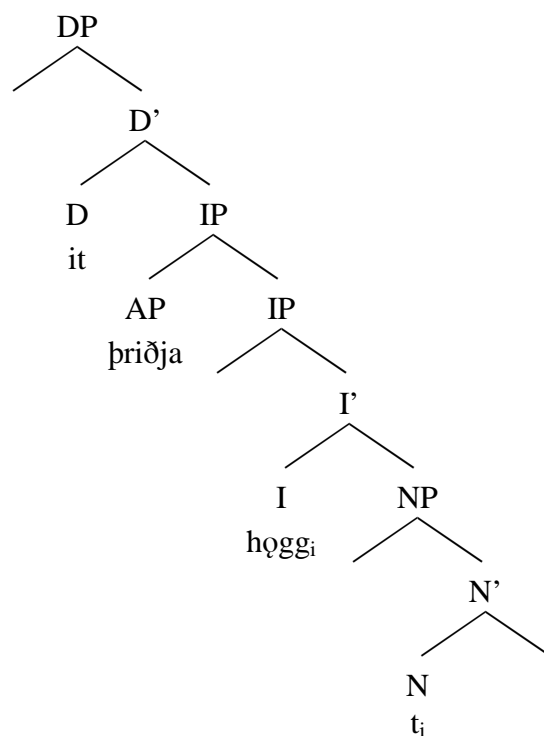
Så langt følger jeg tankegangen til både Julien og Kester. IP vil tilsvare Kesters FP og Juliens *nP+NumP*. Men min analyse skiller seg fra disse to på to punkter. Jeg regner adjektivet som et adjunkt og ikke en spesifikator. I tillegg går jeg ikke ut fra at nomenkjernen må flyttes opp til D-projeksjonen for å få trekket [+definit]. I min analyse blir trekket overført ved hjelp av detektor-mål-overføring. Nomenfraser med dobbelt bestemthet passer inn i strukturen jeg har kommet frem til for norske nomenfraser, men det er vanskelig å forklare hvorfor dobbelt bestemthet finnes i norsk. Analysen min viser bare hvordan dobbelt bestemthet er mulig. I tillegg er min analyse problematisk fordi den ikke utelukker ugrammatiske konstruksjoner. Et eksempel på dette er **svarte bilen*. Fordi min analyse ikke krever at D er synlig realisert, vil den ikke kunne utelukke konstruksjoner som denne. Det er mulig å forutsette at adjektivet krever den foranstilte artikkelen i D. Men dette blir likevel problematisk fordi jeg analyserer adjektivet som adjunkt. Et adjunkt vil vanligvis ikke kunne påvirke strukturen på denne måten.

Selv om jeg har avvist Delsing's analyse av dobbelt bestemthet, har likevel denne analysen interessante premisser. Hans parametere kan være med på å forklare forskjellen mellom norsk og norrønt når det gjelder dobbelt bestemthet. På samme måte som Delsing skiller mellom norsk og svensk på den ene side og dansk på den andre, ser jeg for meg at den bestemte artikkelen blir generert to forskjellige steder i norrønt og norsk. Delsing tenker seg at den bestemte artikkelen i norsk og svensk blir basegenerert på nomenet i N, mens den i

dansk blir generert i D. Jeg avviser basegenerering av den bestemte artikkelen. Den bestemte artikkelen er et funksjonelt element og må derfor genereres i en funksjonell projeksjon, og ikke en leksikalsk. Jeg tenker meg heller at artikkelen blir generert i I i norsk og D i norrønt. Men dette passer inn i Delsing's teori om at det finnes en parameter som skiller norsk og svensk fra dansk når det gjelder hvor den bestemte artikkelen blir generert. Norrønt vil ha den samme parameterinnstillingen som dansk. Den andre parameteren Delsing bruker for å skille mellom de skandinaviske språkene, vil ikke være aktuell for norrønt og norsk fordi jeg ikke regner med at norsk har N til D-flytting slik som Delsing gjør.

I norrønt ble den foranstilte og den etterhengte artikkelen begge generert i D. Derfor var det komplementær distribusjon av artiklene, og dobbelt bestemthet var ikke mulig. Nomenet ble stående i I og flyttet ikke videre opp til D fordi denne plassen allerede var tatt av den foranstilte artikkelen.

(35)

Men i løpet av den perioden jeg har hentet data fra, må en endring ha begynt. Etter hvert ble den etterhengte artikkelen generert i I, og dobbelt bestemthet ble mulig. Da vil ikke disse to artiklene ha komplementær distribusjon, og de kan forekomme samtidig i en frase. At den etterhengte bestemte artikkelen ble generert i I i stedet for D, kan henge sammen med at denne artikkelen endret seg fra å være et klitikon til et affiks. Et affiks vil i sammenligning med et klitikon ha ”mindre innhold”. Klitikon vil dele egenskaper med både selvstendige ord og bøyningssuffixer, mens et affiks bare er en bøyningssuffix. Endringen fra klitikon til

affiks kan derfor sees på som en svekkelse av betydningen til den bestemte artikkelen, og at det derfor ble nødvendig med forsterkninger. At det ble vanlig med både den foranstilte og den etterstilte bestemte artikkelen kan sees på som en slik forsterkning.

I følge Lundeby (1965:29) er det en allmenn tendens i språk som bruker artikler, å forsterke bestemtheten. Dette gjøres ved enten å bruke et demonstrativ i tillegg til artikkelen eller ved å sette inne et demonstrativ i stedet for artikkelen. Nomenet vil da bli utpekt i stedet for å bare bli markert som kjent. For at denne forsterkningen skal skje, må betydningen av artikkelen allerede være redusert gjennom for eksempel grammatikalisering.

5 Kvantorer

Kvantorer er determinativ som uttrykker mengde eller kvantitet. De har det til felles med determinativ at de kan stå foran et (adjektiv+) nomen. Men kvantorene har også trekk til felles med adjektiv. Dette fører til uenighet rundt hvordan kvantorer skal analyseres. De kan blant annet analyseres som en kjerne i en egen funksjonell projeksjon QP, som et vanlig determinativ eller som et adjektiv.

Faarlund (2004) deler de norrøne kvantorene inn i tre semantiske grupper. Den første gruppen består av universelle kvantorer slik som *allr*, *hverr* og *hvárr*. Den andre gruppen består av eksistensielle kvantorer. De kan både ha spesifikk referansen som *einn* og *sumr*, og ikke-spesifikk referanse som *nókkurr* og *einhverr*. Tallord og *margr* som også er inkludert i denne gruppen, har hverken spesifikk eller ikke-spesifikk referanse. Den siste gruppen er negative kvantorer, og her er *engi* den vanligste.

Den vanligste plassen for kvantorer er foran nomenet:

- (1) a. Hrafnkell byggði allan dalinn (HS 147)
- b. ok sá þar *marga menn* á tvá bekki (GG 59)
- c. at bjóða *fleirum mǫnnum* fang í hans hǫll (GG 65)
- d. mun honum *nókkurn veg* vel fara (HS 157)
- e. Síðan ætluðu þeir til *sjau hundruð manna* at fara á njós norðr til Breiðu (OSH 101)
- f. *eiga þing* við þann mann er norðan fór með ný boðorð (OSH 103)
- g. vita með *hverjum sannendum* hann ferr (OSH 103)
- h. en *sumir menn* drekka af í *tveim drykkjum* (GG 61)

Kvantorene kan også komme etter nomenet:

- (2) a. hann mundi leita sér *vistar nókkurrar* (HS 149)
- b. *goðin ǫll* báðu henni friðar (GG 73)
- c. þar er *heill þín ǫll* (HS 145)
- d. ok leggsk niðr í milli *steina tveggja* (GG 77)

I tillegg kan kvantoren forekomme samtidig med et determinativ:

- (3) a. því liði *ǫllu* (OSH 103)
- b. allt hit *sanna* (HS 157)

Kvantorer i norsk kan deles inn i to grupper: de som har genus- og tallbøyning og de som er ubøyde. I gruppen av kvantorer med bøyning finner man *noen, ingen, en, enhver, all* og *hver*. Blant de ubøyde befinner grunntallene og *både seg*. I tillegg finnes det andre ordklasser som også fungerer som kvantorer. Dette gjelder for eksempel *mange, få, forskjellig, enkelte* og *visse* som Faarlund et al. (1997) regner som adjektiv. I norsk kan kvantoren bare komme før nomenkjernen. Kvantoren vil da også komme før det attributive adjektivet:

- (4) a. Hun har kjøpt noen bøker.
b. Det kom ingen gjester.
c. Han har drukket opp all melken.
d. Han eide mange dyre bilder.
e. *Hun har kjøpt bøker noen.
f. *Hun har kjøpt de noen bøker.

I noen konstruksjoner er det komplementær distribusjon av kvantorer og determinativ slik som i (4)a-d. Kvantorer og determinativ kan bare forekomme samtidig når nomenkjernen har bestemt form:

- (5) a. de mange vakre trærne
b. ?de mange vakre trær

Både i norrønt og norsk kan kvantorer og determinativ forekomme sammen. Men det finnes også tilfeller hvor kvantorer og determinativ har komplementær distribusjon. Dette har ført til at analysen av kvantorer ofte har vært todelt: en analyse av kvantorer uten determinativ og en analyse av kvantorer med determinativ. En mulig analyse er at kvantorer har en egen funksjonell projeksjon. Kvantoren er kjernen (Q) som projiserer sin egen projeksjon og tar en DP som komplement. Når kvantoren har et determinativ foran seg, vil derimot DP-en ha QP-en som komplement. En annen mulighet er å analysere kvantorene enten som adjektiv eller determinativ. En kvantor vil være adjektiv hvis det kommer etter et determinativ, men et determinativ hvis kvantoren står alene til nomenet.

Begge analysene har sine svakheter. Å analysere kvantorer som kjerner i en egen kvantorprojeksjon, bringer på bane spørsmålet om man trenger flere funksjonelle projeksjoner i DP-en. Desto flere funksjonelle projeksjoner man har, desto mer innskrenket blir de strukturelle mulighetene innen nomenfrasen (Delsing 1993:101). Dessuten har ikke kvantorer

egenskapene til en funksjonell kjerne. En funksjonell kjerne vil ha ikke-leksikalske materiale. Kvantorer er leksikalske. Dessuten er kvantorer hverken fonologisk eller semantisk "lette".

Det er også problematisk å analysere kvantorer som determinativ fordi kvantorer ikke har de samme syntaktiske egenskapene som determinativ. Kvantorer kan stå i en diskontinuerlig posisjon i motsetning til de fleste determinativ. Både i norrønt og norsk har man kvantorflyt. Kvantoren er separert fra resten av nomenfrasen den er en del av:

- (6) a. Menn váru þá allir herklæddir. (OS 111)
- b. Disse nye bilene skal alle selges.

I norrønt har bare demonstrativ og kvantorer blant determinativene denne muligheten. I norsk er det bare kvantorer som kan flyttes ut av nomenfrasen.

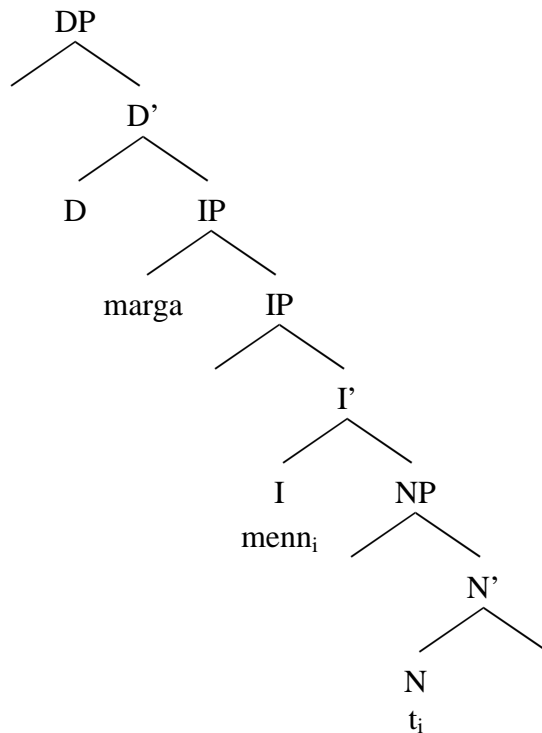
Det største problemet med begge analysene slik jeg ser det, er at det ikke er noen overbevisende argumenter for å dele kvantorer inn i to grupper og ha to forskjellige analyser av de to gruppene. Egenskapene til kvantoren vil være de samme med eller uten et determinativ foran. Kvantorer har den samme plasseringen i frasen selv om det kommer et determinativ foran dem. De endrer heller ikke bøyning eller referanse.

Et annet alternativ er å analysere kvantorer på samme måte som adjektiv. Både de norrøne og norske kvantorene har mange av de samme egenskapene som adjektiv. I norrønt blir de bøyd etter adjektiviske paradigmer. Noen av dem, som for eksempel *margr*, kan ha gradbøyning. Semantisk sett vil også en del av kvantorene ha beskrivende egenskaper. Syntaktisk vil kvantorer i likhet med adjektiv, stå til et nomen. Begge kan modifieres av et determinativ. Både kvantorer og adjektiv kan stå både foran og etter nomenet.

Kvantorene i norsk har også fellestrekk med adjektivenes. Det er til og med noen av kvantorene som også regnes som adjektiv, som for eksempel *mange* og *få*. Kvantorer har også den samme beskrivende evnen som adjektiv. Dessuten kan kvantorer brukes predikativt på samme måte som adjektiv.

På grunn av disse likhetene, er det naturlig å tro at kvantorer blir generert samme sted som adjektiv og oppfører seg på samme måte som et adjektiv. Jeg har derfor valgt å analysere kvantorer som adjunkter. Kvantorene vil også genereres i IP, men vil alltid komme foran adjektiv:

(7)

Kvantoren blir generert som adjunkt til IP. Nomenet flyttes fra N til I for å få numerus. I likhet med konstruksjoner med adjektiv, kunne nomenkjernen flytte forbi kvantoren som er adjungert til den nederste IP-projeksjonen. Slik jeg argumenterte for i kapittelet om adjektiv, regner jeg med en splittet IP-projeksjon i norrønt. Da vil nomenkjernen kunne flytte til den øvre IP-projeksjonen og derfor forbi kvantoren. Med denne analysen vil man ikke trenge å analysere kvantorer annerledes om nomenfrasen inneholder et determinativ. Kvantoren vil alltid være et adjunkt.

Det finnes nomenfraser i norrønt med en kvantor og nomenkjernen i bestemt form.

(1)a var et eksempel på dette:

(8) Hrafnkell byggði allan dalinn (HS 147)

Her kommer kvantoren før den definite nomenkjernen. Nomenkjernen vil flyttes videre fra I til D hvor den etterhengte artikkelen befinner seg. Kvantoren vil da flytte til spesDP for å komme før nomenet.

I både norrønt og norsk har kvantoren *allr/alle* spesielle egenskaper. I norrønt ville fraser med *allr* ha flere flyttingsmuligheter enn i nomenfraser med de andre kvantorene. Dette så en eksempel på i (2)c (3)a:

(9) a. þar er *heill þín ǫll* (HS 145)

b. því liði *ǫllu* (OSH 103)

Allr var også den vanligste kvantoren ved kvantorflyt. Dette kommer jeg tilbake til. I tillegg har alle eksemplene jeg har funnet med kvantor+nomenkjerne i bestemt form, inneholdt *allr*. Jeg vil ikke utelukke at det finnes slike eksempler med andre kvantorer, men det er tydelig at denne konstruksjonen var vanligst med *allr*.

- (10) a. ok honum gaf hann *alla hina beztu gripi sína halfa* (HS 147)
- b. a. Hrafnkell byggði *allan dalinn* (HS 147)

I norsk er kvantorene *alle* og *begge* de eneste av kvantorene som kan flyttes til en posisjon før determinativet.

- (11) alle de morsomme barna

Disse kvantorene blir ofte kalt definite eller sterke kvantorer fordi de kan forekomme sammen med et prenominalt determinativ (Julien 2005:129). Dessuten er disse kvantorene de to kvantorer som kan brukes ved kvantorflyt i norsk. Kvantorflyt vil jeg komme tilbake til. Sammen med kvantorflyt vil jeg ta for meg analysen av nomenfraser med *alle* og *begge*.

5.1 Utviklingen av den ubestemte artikkelen

Den mest interessante kvantoren i norrønt er *einn*. I entall brukes den som tallord. *Einn* ble også brukt i betydningen ”en bestemt” eller i flertall ”noen” og hadde derfor spesifikk referanse. I norrønt kan til og med et egennavn og nomen i bestemt form stå sammen med *einn*. *Einn* kan komme både før og etter nomenet.

- (12) a. þá létti kotttrinn *einum fót*i (GG 63)
- b. þá var tekit *trog eitt* (GG 61)
- c. nema *Freyfaxi einn* (HS 151)
- d. viltu gefa mér *einn gráfeldinn* (Faarlund 2004:74)

For å utrykke ikke-spesifikk referanse i norrønt brukes det derimot ingen artikkel eller kvantoren *nøkkurr*:

- (13) a. Ok um náttina eptir dreymdi Guðbrand at *maðr* kom til hans. (OS 112)
- b. hann sá *øxna flokk nøkkurn* er Hymir átti (GG 69)

Bruken av kvantoren *einn* har endret seg. I norsk finnes fremdeles tallordet *en*. Det brukes på samme måte som det norrøne tallordet. Men kvantoren har i tillegg blitt reanalysert og er i dag også den ubestemte artikkel. Iversen (1972:125) regner med at den ubestemte

artikkelen kom i bruk på 1200-tallet. Dette innebærer at nomenet som kommer etter den ubestemte artikkelen vil ha ikke-spesifikk referanse:

- (14) a. Jeg bad han om å kjøpe en bil.
- b. Vi leter etter et hus.

Reanalyse blir definert som en mekanisme som endrer den underliggende strukturen til en syntaktisk konstruksjon, men som ikke har noen påvirkning på overflatestrukturen (Harris og Campbell 1995:50). I den underliggende strukturen var *einn* et adjunkt i norrønt. Etter reanalysen befinner den norske ubestemte artikkelen seg i D. Den ubestemte artikkelen vil gi nomenfrasen trekket [-definit]. Overflatestrukturen har også endret seg. Den ubestemte artikkelen i norsk kan ikke komme etter nomenkjernen, men denne endringen har sannsynligvis ikke noe å gjøre med reanalysen av kvantor til ubestemt artikkel, men er derimot en større, generell endring som gjelder flyttingsmulighetene til flere adledd i norrønt.

Reanalyse er avhengig av at det finnes mer enn en tolkning av den syntaktiske konstruksjonen. De to mulige tolkningene av kvantoren *einn* er at den markerer enten spesifikk eller ikke-spesifikk referanse. Dyvik (1979) har undersøkt utviklingen av artiklene i norsk. Han tok for seg *Baraams ok Josaphats saga* fra cirka 1275. Av de 130 eksemplene han fant med kvantoren *einn*, hadde ti av dem ikke-spesifikk referanse. På dette tidspunkt hadde altså reanalysen begynt, og da eksisterte det to konstruksjoner som er like, men med forskjellig verdi for trekket [+/-spesifikk].

I tillegg til reanalysen har det skjedd en grammatikalisering av kvantoren *einn*. Grammatikalisering refererer til en prosess hvor elementer etter hvert blir mer grammatiske. Prosessen blir ofte beskrevet som en utvikling fra leksikalske kategorier til grammatiske (funksjonelle) kategorier. Utviklingen av *einn* passer inn i en slik grammatikaliseringsprosess. Heine (2003:579) lister opp fire mekanismer som er involvert ved grammatikalisering. Disse mekanismene påvirker hverandre gjensidig. Den første mekanismen er desemantisering. Dette innebærer semantisk reduksjon, elementet mister meningsinnhold. *Einn* hadde tidligere alltid spesifikk referanse. Den spesifikke referanse har blitt borte fra den ubestemte artikkelen og elementet har derfor mistet meningsinnhold. Den neste mekanismen er spredning. Etter grammatikalisering vil det være mulig å bruke elementet i nye kontekster. *Einn* i norrønt var bare en kvantor, mens det i norsk er både en kvantor og den ubestemte artikkel. Den tredje mekanismen, dekategoriisering, innebærer tap av morfosyntaktiske egenskaper som elementet hadde i utgangspunktet. Dette inkluderer at ordet kan miste sin uavhengige form og bli for eksempel klitisert. I norsk har ikke grammatikaliseringsprosessen gått så langt at den

ubestemte artikkelen har blitt et klitikon, men når den ubestemte artikkelen er trykklett, blir den nesten uttalt i ett med ordet etter:

- (15) a. /en'man/
b. /en'snil 'man/

Dette kan derfor være et steg på veien til at den ubestemte artikkelen blir et klitikon. Den siste mekanismen i grammatikaliseringsprosessen er erosjon. Dette omfatter tap av fonetisk substans. *Einn* i norrønt hadde trykk og hadde diftong. I dag er *en* trykklett når den har ikke-spesifikk referanse. I bokmål har også diftongen blitt borte. Det finnes også dialekter i Norge som har kort diftong i stedet for den vanlige lange i *ein*.

I norrønt var *einn* en kvantor, og jeg har valgt å analysere den som et adjunkt til IP. I norsk har jeg valgt å analysere den ubestemte artikkelen som kjerne i D. Dette passer inn i Van Gelderens (2004) teori om at grammatikalisering følger økonomiske prinsipper. Endringen fra kvantor til ubestemt artikkel følger hennes økonomiske "head preference principle". Dette prinsippet går ut på at et ord heller skal være en kjerne enn en frase. Kvantoren *einn* har gjennomgått akkurat denne prosessen. Fra å ha vært et adjunkt i norrønt, er i dag den ubestemte artikkelen en kjerne.

5.2 Kvantorflyt

Kvantorflyt er en spesiell type diskontinuitet. Denne typen finnes både i norrønt og norsk. Trask (1993) definerer det slik:

Quantifier floating: The phenomenon in which a quantifier occurs separated from the rest of the noun phrase of which it is semantically a part. An example is "The students have all arrived" in which "all" has 'floated' off the NP "all the students".

Sund (1998) argumenterer for at det finnes to typer kvantorflyt i norrønt. (16) viser de to typene:

- (16) a. *Menn váru þá allir herklæddir* (OH 111)
b. *þoll voru hús tekin í Botni að viðum og flutt út í Hólm* (Sund 1998:104)

På grunnlag av disse to eksemplene kan det tyde på at det var mulig å flytte både nomenkjernen og kvantoren ut av nomenfrasen og til spesCP. Men som jeg vil argumentere for, er det bare (16)a som er et virkelig eksempel på kvantorflyt.

SpesCP var topikaliseringsplassen i norrønt. I deklorative setninger kunne denne posisjonen bli fylt av enhver frasekategori, eller den kunne være tom. Hvilke ledd som ble

topikalisert, var avhengig av pragmatiske eller funksjonelle krav. Til og med modifikatorer kunne flyttes ut av en frase og lande i spesCP. Resten av frasen ville bli igjen i den opprinnelige posisjonen (Faarlund 2004:236). Denne typen flytting er vanligst med adjektiv, men som (16)b viser, kunne også kvantorer flyttes ut av en nomenfrase og opp til spesCP. Jeg vil derfor ikke regne flytting av kvantorer til spesCP som kvantorflyt, men derimot som topikalisering.

Denne typen topikalisering vil ikke lenger være mulig i norsk. En modifikator kan ikke lenger flyttes ut av frasen der den tilhører og til spesCP. Derfor vil ikke kvantorer kunne flytte ut av nomenfrasen slik som i (16)b.

Min definisjon av kvantorflyt vil derfor være en modifisering av Trasks. Hans definisjon vil inkludere eksempelet i (16)b. For å utelukke denne typen topikalisering, vil jeg presisere at det er nomenkjernen som har flyttet ut av frasen, og ikke kvantoren slik Trasks definisjon impliserer.

I norrønt var det var mulig med kvantorflyt med mange ulike kvantorer. Jeg har funnet eksempler med *allr* og *nøkkurr*. Av de eksemplene jeg har funnet er kvantorflyt vanligst ved *allr*.

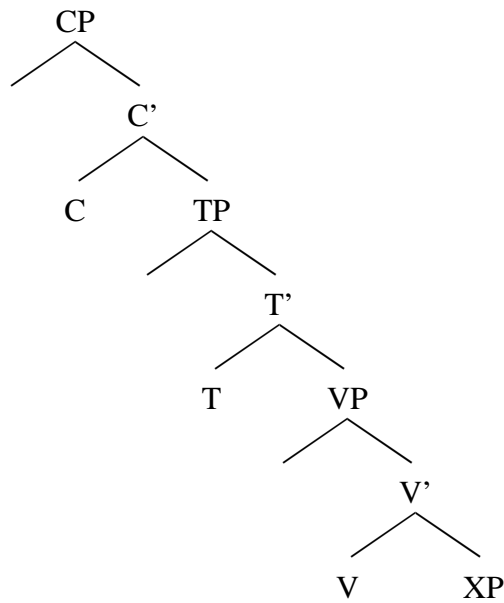
- (17) a. og þeir voru *allir* handteknir og leiddir síðan á land upp (Sund 1998:104)
b. þótt *mannraun* sé i *nøkkur* at fylgja mér (Faarlund 1990:96)

I norsk er det også mulig med kvantorflyt. Men i norsk er det større restriksjoner for flyttingen. Det er bare kvantorene *alle* og *begge* som kan skilles fra resten av nomenfrasen.

- (18) a. *bilene mine* er *alle* raske/fra Italia.
b. *Jentene* reiste *begge* hjem.

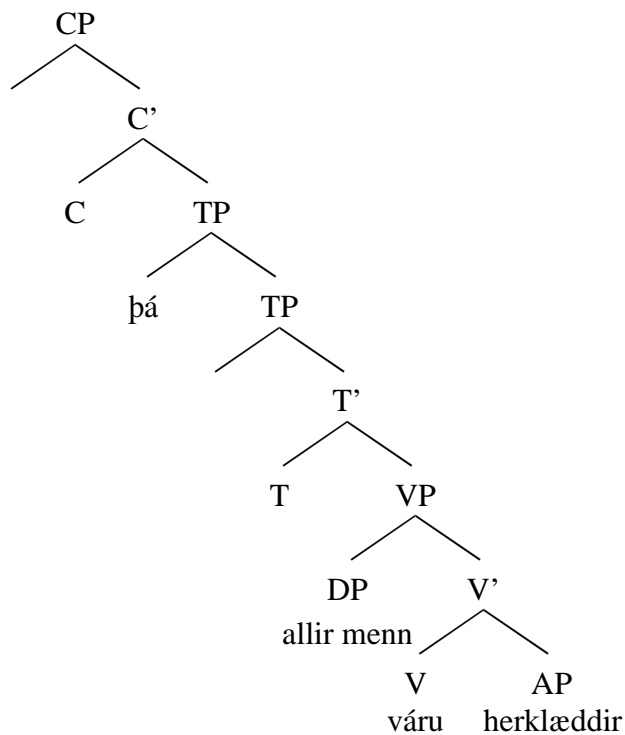
For å analysere diskontinuitet og kvantorflyt, må analysen ikke bare inneholde strukturen til nomenfrasen, men strukturen til hele setningen. Fordi setningsstrukturen ligger utenfor fokuset i min oppgave, velger jeg å bruke CP-TP-VP-analysen fra Åfarli og Eide (2003) uten å gå nærmere innpå detaljer ved denne analysen. Jeg vil her bruke en forenklet versjon uten splittet TP-projeksjon i norrønt:

(19)

Verbet flytter til T for å få tempus. I en hovedsetning vil verbet flytte videre fra T til C. Setningsadverbial blir adjungert til TP. Subjektet flytter fra spesVP til spesTP for å tilordnes kasus. SpesCP er tematiseringsplassen. Jeg vil bruke (16)a som eksempel. (20) viser dypstrukturen til (16)a før alle flyttinger:

(20)

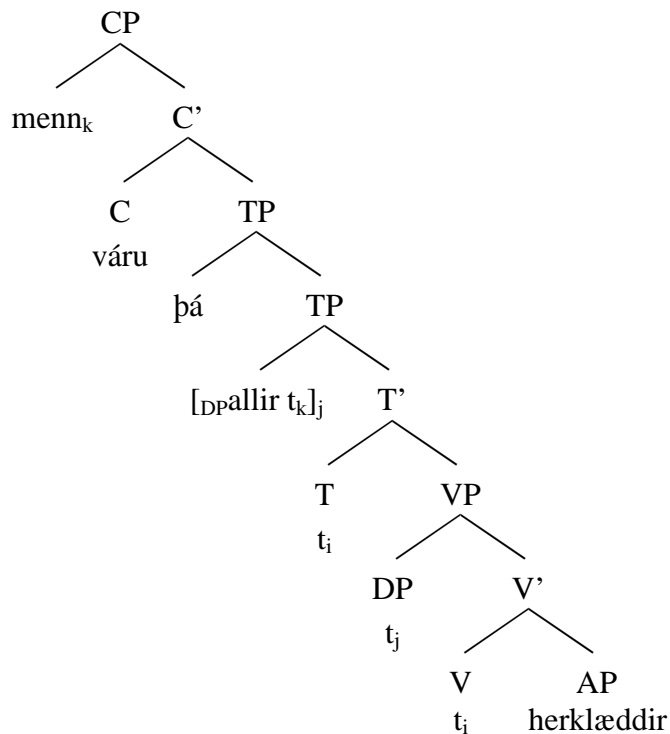

For å få den ønskede overflatestrukturen i (16)a må verbet først flytte til T og deretter videre til C. þá blir stående i den adjungerte posisjonen. Videre er det to muligheter for

flytting av subjektet. Enten kan hele nomenfrasen flyttes til spesTP. Deretter flytter *menn* ut av $[_{DP}allir\ menn]$ og lander i spesCP. Eller $[_{DP}allir\ t_i]$ kan bli stående i SpesVP. Det vil da bare være $menn_i$ som flytter til spesTP og videre til spesCP. Det første alternativet forutsetter at adverbialet er adjungert til TP slik at *allir* kan komme etter adverbialet i setningen. Basert på min analyse der adverbialet er adjungert til TP, vil det andre alternativet være det beste.

Overflatestrukturen til (16)a vil se slik ut:

(21)

Verbet har flyttet via T til C. Denne flyttingen er obligatorisk i alle hovedsetninger. I nomenfrasen *allir menn* har *menn* flyttet ut av frasen og til spesTP og videre til spesCP. Den første delen av frasen *allir* har blitt stående i spesVP.

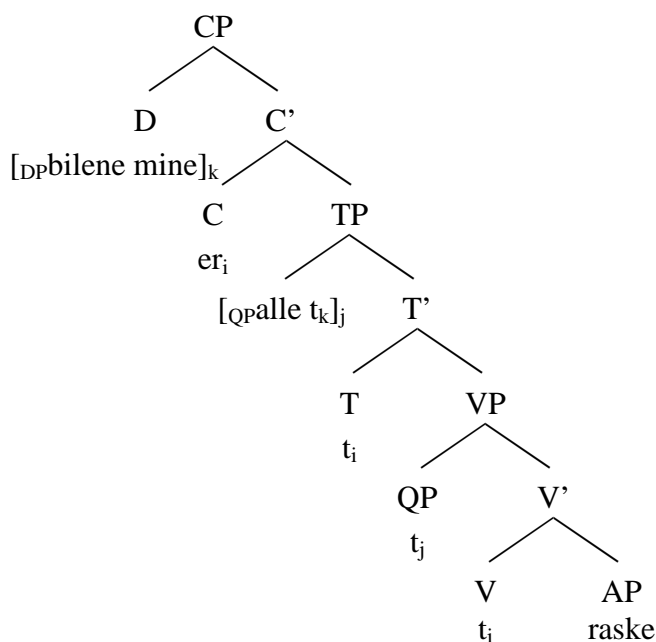
I norsk er det slik at bare kvantorene *alle* og *begge* kan flytte ut av nomenfrasen og til spesCP. Fordi disse kvantorene har andre egenskaper enn resten av kvantorene, har det blitt foreslått at de skal analyseres på en annen måte enn de andre kvantorene. Julien (2005) kaller disse kvantorene for sterke og analyserer dem som spesifikatorer i en egen projeksjon (QP) over DP. De vil i følge Julien være spesifikatorer fordi de er syntaktisk komplekse (2005:131). Jeg synes det er problematisk å analysere dem som spesifikatorer fordi det innebærer at kvantorene kan være en frase. I norsk har ikke kvantoren frasestruktur derfor er det lite sannsynlig at kvantoren skal analyseres som en frase. Dessuten vil QP i Juliens analyse genereres uten en kjerne. Julien spesifiserer ikke hva som kan stå i kjerneposisjonen i denne projeksjonen. Da vil det bli vanskelig å forklare projeksjonen med hensyn til lærbarhet.

Hvordan skal barn kunne lære at det finnes en slik projeksjon hvis ikke projeksjonen har en kjerne?

Jeg vil heller analysere kvantorene som kjerner i QP. Denne analysen er heller ikke uten problemer. Jeg har allerede argumentert for at andre kvantorer er adjunkter og ikke kjerner. Har kvantorene *alle* og *begge* forskjellige egenskaper fra de andre slik at det er naturlig å analysere dem som kjerner og ikke adjunkter? De to kvantorene har den egenskapen at de kan brukes i kvantorflyt. Ingen av de andre kvantorene kan dette. Det kan tyde på at *alle* og *begge* skal analyseres annerledes, men ellers har ikke disse to kvantorene flere av de typiske kjerneegenskapene enn de andre kvantorer.

Ved å analysere *alle* og *begge* som kjerner i QP, projeksjonen over DP, er det lettere å forklare hvorfor kvantorflyt er mulig i norsk. DPen vil flytte ut av QP og opp til spesCP. Fordi frasen som flytter ut av QPen er en DP, kan den fremdeles fungere som argument:

(22)

QP blir generert i spesVP plassen. Hele QPen flytter videre til spesTP. Der blir bare kvantoren stående igjen, men DPen flytter til spesCP.

Men hvorfor ikke analysere kvantorene i norrønt som kjerner i QP? Fordi alle kvantorer kunne brukes ved kvantorflyt, burde kanskje kvantorer i norrønt analyseres som kjerner i egen funksjonell projeksjon. Jeg vil fremdeles argumentere for at alle kvantorene i norrønt er adjunkter. Som jeg har skrevet om i denne delen var flyttingsmulighetene til spesCP mye større i norrønt enn i norsk. Mange ulike modifikatorer flyttes ut av fraser og til

spesCP. Jeg tror derfor at det også da vil være mulig å flytte nomenkjernen ut av frasen selv om kvantorene bare var modifikatorer.

6 Adjunkter

Et adjunkt er et ord eller en frase som beskriver eller utvider betydningen til et annet ord eller frase. Men et adjunkt vil aldri være en av de strukturelle hovedelementene i en setning eller en nomenfrase og vil heller aldri være obligatorisk. Et adjunkt blir tilføyd ved at det legges til en knute i treet. Denne knuten blir da fordoblet. Adjunktet kan være både høyre- og venstreadjungert, men i dette kapittelet tar jeg bare for meg adjunkter adjungert til høyre.

6.1 Apposisjoner

En apposisjonskonstruksjon består av to nominale ledd med samme referanse. Disse to leddene utgjør en nomenfrase. Fordi de to leddene refererer til det samme, kan det være vanskelig å avgjøre hvilket av leddene som er kjernen i frasen. Men det er vanlig å regne det første leddet som kjerne, mens det andre leddet er apposisjonen.

Det finnes mange eksempler på apposisjoner i norrønt. Apposisjonen har samme referanse som nomenkjernen i frasen, men vil inneholde ekstra informasjon om kjernen. (1) er eksempler på nomenfraser med apposisjon hvor apposisjonen også er en nomenfrase:

- (1) a. at *Óláfr konungr* var kominn á Lóar (OS 101)
- b. hann gaf *Frey vin sínum* þann hest halfan (HS 147)
- c. *sveinninn Grímr* skyldi fara í skógrinn (Faarlund 2004:77)
- d. Þá sá Óláfr konungr at *þeir Erlingr* sóttu eptir mjök (OS 109)

Jeg velger å regne (1)d som en type apposisjonskonstruksjon selv om den skiller seg fra de andre konstruksjonene ved at kjernen i frasen er et pronomen og ikke er et proprium eller et vanlig appellativ. Men frasen består likevel av to nominale ledd hvor et av leddene gir ekstra informasjon om kjernen. Denne frasen kan også være til hjelp for å avgjøre hvilke av de to leddene som er kjerne. Fordi man i norrønt har samsvarsbøying mellom verb og nomenkjernen, kan man finne ut hvilket ledd som er kjerne hvis det ene leddet er entall og det andre flertall. (1)d er en slik konstruksjon. *þeir* er flertall mens *Erlingr* er entall. Verbet blir her bøyd i flertall og da kan det tyde på at det første leddet er kjerne i nomenfrasen.

Ifølge Faarlund (2004:77) må ett av leddene i frasen være et proprium. Som man kan se av eksemplene, kan enten nomenkjernen eller apposisjonen være et proprium. Men det er ikke slik at propriumet må være kjernen i frasen. I (1)a og b er propriumet kjerne og appellativet modifikator som karakteriserer eller identifiserer kjernen. I (1)c derimot kommer

appellativet først i frasen og er kjernen, mens propriumet spesifiserer referansen til appellativet.

Moderne norsk har også mulighet for apposisjoner. Her er det i likhet med norrønt vanligst at det ene leddet er et proprium. Men det er ikke et krav at ett av leddene i norsk må være et proprium. Her kan begge leddene være appellativer. I likhet med norrønt er apposisjonen et slags tillegg av informasjon eller en spesifisering av nomenkjernen. Faarlund et al. (1997:270) har mange eksempler på nomenfraser med apposisjoner:

- (2) a. Oslo, Norges hovedstad
- b. Den nye vaktmesteren, Pedersen, var også til stede.
- c. katten Buster
- d. faget norsk
- e. den fryktede sykdommen tuberkulose

Det har ikke skjedd store endringer i apposisjonskonstruksjonene. I norrønt var det mer restriktivt bruk av apposisjoner. Det var ikke vanlig med konstruksjoner der begge leddene var appellativer. I norsk er dette gjengs. (1)d er et eksempel på en annen endring. Norrønt kunne bruke et pronomen i flertall og et proprium i entall for å referere til en større gruppe. Gruppen blir karakterisert av et typisk eller fremstående medlem. I dette tilfelle er det *Erlingr*. Man finner også denne konstruksjonen med pronomen og et appellativ slik som i (3):

- (3) en þó riðu þeir feðgar jafnan hvárir til annarra (HS 147)

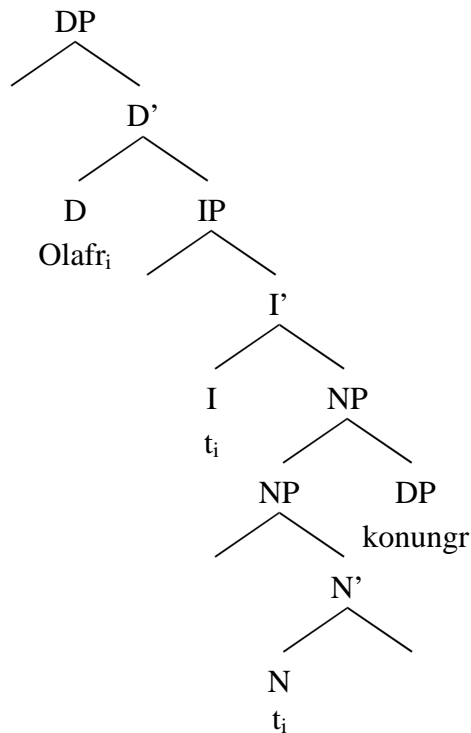
I norsk kan man ikke bruke en slik konstruksjon for å referere til en større gruppe. En konstruksjon som kan ligne på denne er *Erling og de*. Her brukes også et typisk medlem av gruppen for å referere til flere. Men dette er ikke en nomenfrase med apposisjon. En av grunnene til at dette ikke er mulig på norsk, er at leddene i apposisjonskonstruksjonen må begge enten være entall eller flertall:

- (4) *de fryktede sykdommene tuberkulose

Hvis de to leddene ikke har samme tall, kan de heller ikke referere til det samme.

Jeg har valgt å analysere både norske og norrøne apposisjoner som adjunkter. Apposisjoner er beskrivere på samme måte som adjektiv. Derfor vil det være naturlig å analysere dem likt som adjektiv. Men apposisjoner kommer alltid etter kjernen. Det betyr at apposisjonen blir høyreadjungert til NP-en. Derfor syns jeg det er naturlig å analysere dem som adjunkter. En analyse av (1)a vil se slik ut:

(5)

Apposisjonen er høyreadjungert til NP-en. *Olaf* har først flyttet til I og deretter flyttet opp til D. Jeg regner med at proprium har en inherent bestemthetsbetydning og at kjernen derfor må flyttes opp hit for å få bestemthetsstrekk på samme måte som andre nomen må flyttes opp hit for å få den bestemte artikkelen. I den norske analysen av apposisjoner har også propriumet inherent bestemthetsbøying. Men i norsk blir propriumet stående i I og får bestemthetsstrekket fra D ved hjelp av detektor-mål-overføring.

6.2 Relativsetninger

Relativsetninger er en type implikativ setning. En implikativ setning er en leddsetning der det er en tom plass hvor et element ikke er realisert. Dette elementet er representert i oversetningen og kalles fellesledd. De implikative setningene er knyttet til et korrelat ved at de fungerer som adledd til korrelatet. Korrelatet tilsvarer ikke nødvendigvis fellesleddet. En relativsetning er en implikativ setning ”der fellesleddet svarer til eit ledd med nominal funksjon i oversetninga og i leddsetninga” (Faarlund et al. 1997:1054). En relativsetning blir vanligvis innledet av en subjunksjon.

Relativsetningene i norrønt ble innledet av subjunksjonen *er* eller *sem*. Kjernen vil ofte forkomme sammen med et demonstrativ, enten *sá* eller *þessi*. Demonstrativet kan enten komme foran eller etter nomenkjernen. Nomenkjernen kan stå rett foran relativsetningen:

- (6) a. ok með honum sá áss er Loki er kallaðr (GG 55)
- b. ok kómu til bójar þess er Hof heitir (OS 103)
- c. ok lýstr á þunnvangann þann er upp vissi (GG 59)
- d. i annarri nokkurri freistni sem hann má annat tveggja yfirstíga með lofi eða undirliggja með brigisli (Faarlund 2004:78)

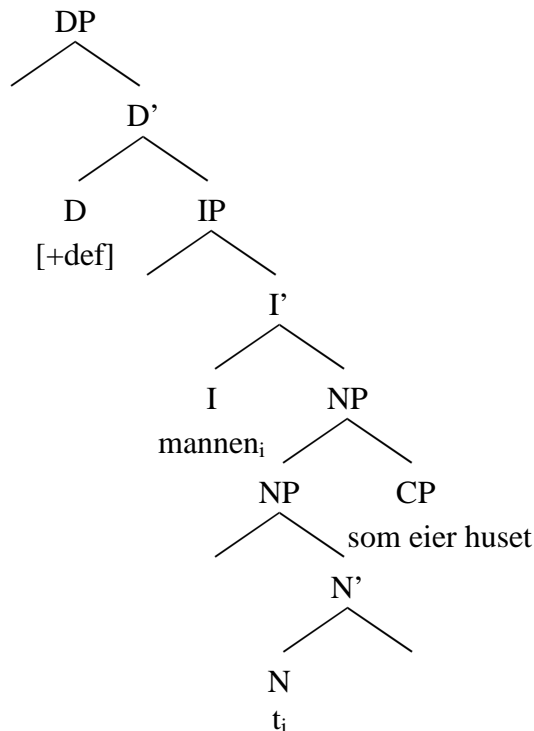
På norsk blir vanligvis relativsetninger innledet av subjunksjonen *som*. Når en relativsetning er adledd i en nomenfrase, kan den også innledes av spørrepronomenet *hvis*. En relativsetning kan også innledes av *hvor* sammensatt med en preposisjon. Men dette brukes for det meste i konservativt bokmål (Faarlund et al. 1997:1057).

- (7) a. mannen som eier huset
- b. den boka som jeg kjøpte
- c. dette er en kvinne hvis bedrifter lenge bør huskes (Faarlund et al. 1997:1057)
- d. den lærer ikke om den metode hvorved tingene blir funnet (Faarlund et al. 1997:1057)

Det kan diskuteres hvordan relativsetninger skal analyseres. Kayne (1994) og Julien (2005) analyserer relativsetninger som komplement. Dette blir problematisk fordi en relativsetning bare gir tilleggsopplysinger om nomenkjernen. Et slikt adledd vil ikke ha en ”objektrolle” eller være nødvendig for strukturen. Derimot vil relativsetninger i likhet med adjektiv karakterisere eller begrense nomenkjernens referanse (Faarlund 2004:78). Det vil derfor være riktig å behandle relativsetninger på samme måte som adjektiv og andre beskrivere. Jeg regner med at relativsetningen vil være et adjunkt, men vil være høyreadjungert til NP, og ikke til venstreadjungert til IP, slik som adjektiv og kvantorer.

En analyse av (7)a vil se slik ut:

(8)

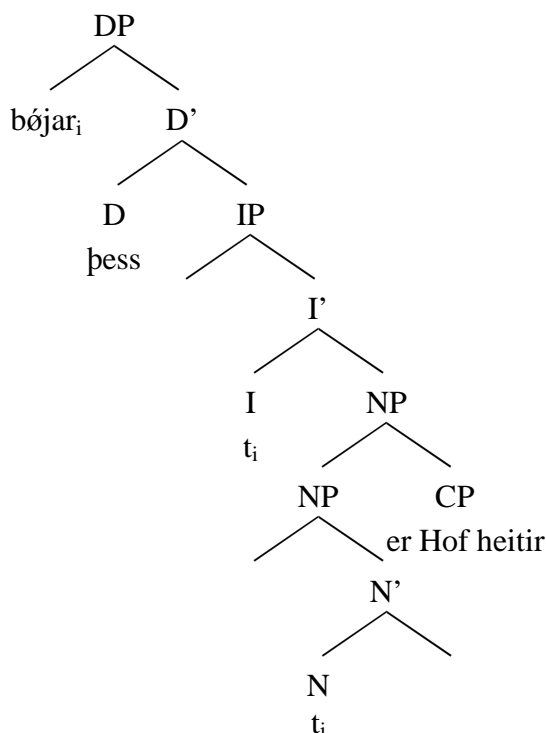
Relativsetningen blir på samme måte som apposisjoner høyreadjungert til NP-en. Nomenkjernen flytter fra N til I for å få numerus og den etterhengte bestemte artikkelen.

I norrønt kunne demonstrativet komme både før og etter nomenkjernen slik som i (6)b og c. Demonstrativet blir generert i D, og nomenkjernen må flyttes forbi D for å få rekkefølgen nomen+demonstrativ i (6)b og c. Nomenkjernen kan da flyttes til spesDP. Da jeg tok for meg demonstrativ, fant jeg ut at det var mulig med DP-rekursjon i norrønt. Hvis nomenfrasen inneholder flere enn ett determinativ slik som i (9), vil nomenkjernen bli flyttet til spesDP i den øverste DP-projeksjonen for å komme før de to determinativene.

(9) kvistr sá inn fagri

Som jeg argumenterte for i delen om demonstrativer, er det hele NPen som flytter til spesDP. Jeg fant ut at hvis NPen inneholder et tungt ledd, vil det bare være nomenkjernen som flytter opp hit fordi det ikke var mulig i norrønt å flytte tunge ledd til den øverste spesifikatorposisjonen hverken i CPer eller DPer. I (6)b og c er relativsetningen et så tung ledd at det ikke kan flyttes sammen med nomenkjernen til spesDP. En analyse av (6)b vil se slik ut:

(10)

Som jeg allerede har argumentert for i delen om demonstrativer, er det ikke mulig å flytte hverken hele NPen eller bare nomenkjernen til spesDP i norsk. Derfor er ikke konstruksjoner med demonstrativer foran nomenkjernen mulig lenger.

6.2.1 Infinitivsrelativ

Infinitivsrelativ er en konstruksjon som er beslektet med både infinitivkonstruksjonen og relativsetningen. Infinitivsrelativ er en infinitivkonstruksjon som står til et nomen, men som fungerer som en relativsetning. Infinitivkonstruksjonen har en tom plass. På denne tomme plassen skulle komplementet til infinitiven stått, men det befinner seg i oversetningen. Infinitivsrelativer ligner derfor på de eksplikative infinitivkonstruksjonene ved at de innledes med den samme subjunksjonen, men de er implikative fordi de har en tom plass som kan fylles av nomenet de står til (Faarlund et al. 1997:1062).

I norrønt finnes det eksempler på at komplementet til infinitiven flyttes opp i oversetningen og en infinitivsrelativ oppstår. Infinitivsrelativen vil bli innledet av subjunksjonen *at* og vil alltid inneholde et verb i infinitiv.

(11) Hǫrð tíðendi hefi ek at segja þér (Faarlund 2004:278)

Til og med et komplement til en preposisjonsfrase kan flyttes opp i oversetningen:

(12) Þeim er bú áttu ok börn fyrir at hyggja (Faarlund 2004:278)

I norsk blir infinitivsrelativen innleddet av den samme subjunksjonen som infinitivskonstruksjoner, *å*. Den vil i tillegg bestå av et verb i infinitiv. Fellesleddet kan ha alle nominale funksjoner i infinitivskonstruksjoner unntatt subjekt og predikativ, og korrelatet for infinitivsrelativen er som oftest et nomen i ubestemt form, eller *noen, ingen* eller *ingenting*. Infinitivsrelativer skiller seg fra andre nomenfraser og andre relativkonstruksjoner ved at de har avgrenset distribusjon. De er vanligvis objekt til verb som har betyr ”ha, få, skaffe seg”. I tillegg kan de være komplement for *være* og utfylling til preposisjonene *med* og *uten*. (Faarlund et al. 1997:1063). Eksempelene under viser fellesleddet som objekt, indirekte objekt, og utfylling til preposisjon.

- (13) a. Jeg leter etter en bok å lese (Faarlund et al. 1997:1062)
b. Han lengtet etter noen å gi roser (til) (Faarlund et al. 1997:1062)
c. Vi venter på en tiger å ta blide av (Faarlund et al. 1997:1062)

Det finnes dessuten en annen type infinitivsrelativer i norsk. Disse står som objekt til verbet *ha*. Korrelatet blir her uttalt med trykk. Man bruker denne typen når fellesleddet representere et ”typisk” objekt for infinitiven.

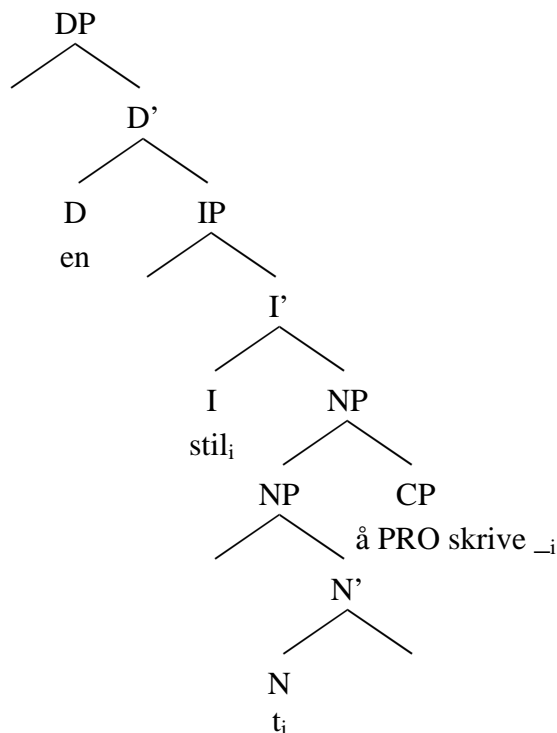
- (14) a. jeg har en stil å skrive
b. hun har en bil å reparere

Det er typisk at *stil* er objektet til *skrive*. Hvis bruker *stil* som objekt til et verb det ikke typisk hører sammen med, vil ikke setningen fungere like bra:

- (15) ?jeg har en stil å brenne opp

En analyse av norske og norrøne infinitivsrelativ vil være lik. Jeg regner med at strukturen vil lik med relativsetninger. Infinitivskonstruksjonen vil være høyreadjungert til NP:

(16)

Det er ikke store forskjeller mellom infinitivsrelativ i norrønt og norsk. I begge språkene ble infinitivsrelativ innledet av en subjunksjon. I norsk vil korrelatet ha ubestemt form. Alle eksemplene jeg har sett på i norrønt har også ubestemt form. I norsk kan korrelatet ha alle nominale funksjoner unntatt subjekt og predikativ. I de norrøne eksemplene jeg har sett på fungerer alle korrelatene som direkte objekt. Derfor er det ikke mulig å slå fast om korrelatet kan fungere i andre nominale funksjoner i norrønt. Det har heller ikke vært mulig å slå fast basert på de eksemplene jeg har sett på, om norrønt har den samme muligheten og restriksjonene for bruk av infinitivsrelativ sammen med verbet *ha*. Dette er dessverre et vanlig problem innen diakron syntaks.

6.3 Adjungerte preposisjonsfraser

Jeg har valgt å dele preposisjonsfraser som adledd inn i to grupper; de som fungerer som adjunkt og de som fungerer som komplement. Preposisjonsfraser som fungerer som komplement vil bare finnes i nomenfraser der nomenkjernen har et verbalt innhold. Denne typen preposisjonsfraser vil jeg komme tilbake til i delen om objektsgenitiv i neste kapittel. Andre preposisjonsfraser som er adledd i en nomenfrase, fungerer som adjunkt. Disse vil komme med beskrivelse av nomenet eller tilleggsinformasjon.

I norrønt består en preposisjonsfrase av en preposisjon og har nomenfraser, infinitivkonstruksjoner eller en annen preposisjonsfrase som utfylling. Men preposisjoner kan også mangle utfylling. I norrønt styrer preposisjoner alle oblike kasus: akkusativ, dativ og genitiv. Noen preposisjoner styrer bare en kasus, mens andre kan styre to kasus, avhengig av innholdet. Preposisjoner kommer vanligvis foran utfyllingen, men *þár* og *hér* er unntak fordi de vanligvis kommer før preposisjonen som styrer dem (Faarlund 2004:111). Når en preposisjonsfrase fungerer som adledd i en nomenfrase, vil den alltid stå postnominalt i norrønt:

- (17) a. Kveld-Ulfs sonar *hersis ór Noregi* (Sund 1998:99)
- b. Þjóðólf inn fróði ór Hvini (Faarlund 2004:79)
- c. spakastan húsbúanda í bæ (Faarlund 2004:79)
- d. annan fugl af suðrett (Sund 1998:99)

Eksemplene over viser at en preposisjonsfraser etter en nomenfrase ofte refererer til opphavssted eller ”adherence”. Men det er ikke vanlig at en lokativ PP kan styres av et geografisk navn med videre referanse enn kjernen slik som *Oslo i Norge* (Faarlund 2004:79).

En preposisjonsfrase som adjunkt til en nomenkjerne kunne også beskrive nomenkjernen:

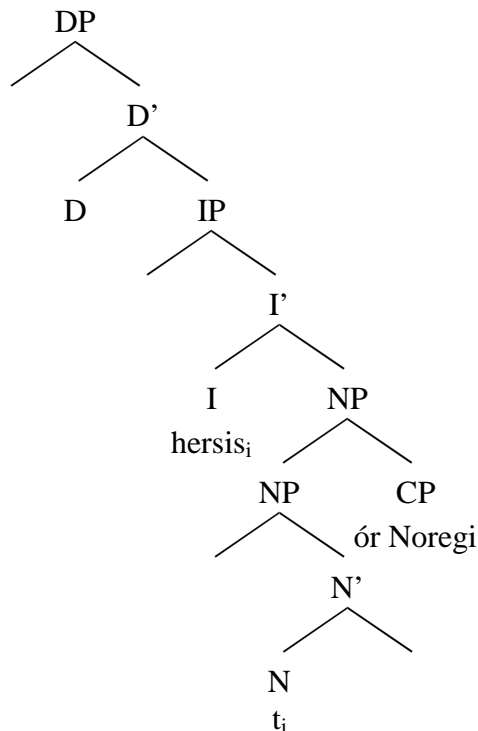
- (18) Engi var hann *afreksmaðr um vøxt eða afl* sem Egill (Sund 1998:99)

I norsk består en preposisjonsfrase av en preposisjon og som oftest et nominalt ledd eller en finitt CP som utfylling. Men en preposisjonsfrase kan også ha en annen preposisjonsfrase eller en infinitivkonstruksjon som utfylling. I norsk er posisjonen for en preposisjonsfrase til høyre for nomenet når frasen fungerer som adledd til nomenet.

- (19) a. en kjole i gult
- b. mannen med den store hatten
- c. hytta vår på fjellet

I både norrønt og norsk vil jeg analysere preposisjonsfrasen på samme måte som en apposisjon. Preposisjonsfrasen vil bli høyreadjungert til NP. Det er naturlig å analysere disse preposisjonsfasene som adjunkt fordi de beskriver eller avgrensar betydningen til et annet ord eller frase på samme måte som for eksempel adjektiv eller apposisjoner. Preposisjonsfrasene vil heller aldri være en av de strukturelle hovedelementene i en nomenfrase og dessuten er de ikke obligatoriske. En analyse av det norrøne eksempelet i (17)a vil da se slik ut:

(20)

Nomenkjernen vil bli generert i N og deretter flyttet til I for å få numerus.

Preposisjonsfraser som adjunkt er mye vanligere i norsk enn i norrønt. Dette henger sammen med kasusbortfallet. Som jeg har skrevet om tidligere er norrønt et kasusspråk og kunne derfor bruke kasus for å etablere en betydningsrelasjon mellom to nominale ledd. Attributiv genitiv brukes for å uttrykke at to nominale ledd hører sammen. Man kan skille mellom ulike typer "sanhørighet". Disse typene er possessiv genitiv som uttrykker eiendom, definitiv genitiv som uttrykker kjennetegn og partitiv genitiv som uttrykker art eller helhet:

- (21) a. sonr Guðbrands
b. sjau dóggra sigling
c. engi hans manna
(Haugen 2003:265)

I tillegg kunne også genitiv brukes for å uttrykke subjekts- og objektsforhold. Dette vil jeg komme tilbake til under preposisjonsfraser som komplement.

I norsk har man ikke lenger muligheten for å bruke genitiv i alle de ulike typene av sanhörighet. Norsk bruker fremdeles en genitivs-s for å uttrykke eiendom, men dette regnes ikke lenger som kasusendelse. Ved definitiv genitiv og partitiv genitiv derimot, må en preposisjonsfrase erstatte genitiven. Det er også mulig å erstatte possessiv genitiv med en preposisjonsfrase:

- (22) a. sønnen til Gudbrand
- b. syv døgn med seiling
- c. ingen av hans menn

Når kasussystemet etter hvert ble borte i norsk, måtte nye midler taes i bruk for å erstatte funksjonene som kasus hadde hatt. Som jeg allerede har skrevet om i delen om possessive konstruksjoner, ble kasusen genitiv i mange tilfeller erstattet med preposisjonsfraser. Dette er svært vanlig i de germanske språkene som har mistet morfologisk kasus.

Ved disse preposisjonsfrasene viser en annen generell endring seg. Som jeg har skrevet om tidligere, var det ikke et krav i norrønt at nomenfrasen måtte være markert med enten bestemt form eller den ubestemte artikkelen. Ingen av nomenkjernene i de norrøne eksemplene i (17) har bestemt form. Det finnes eksempler hvor nomenkjernen blir modifisert av en kvantor, men kvantorer vil ikke oppfylle trekket [+/-definit] slik som den ubestemte artikkelen eller bestemthetsbøyning. I alle de norske eksemplene i (19) er nomenkjernen markert med trekket [+/-definit].

I norrønt kan en preposisjonsfrase ha en annen preposisjonsfrase som utfylling. I en slik konstruksjon kan komplementet komme før den styrende preposisjonen:

- (23) ok settu alt á útborða í sjá ofan (Faarlund 2004:118)

Som man kan se av eksempelet, kommer komplementet *í sjá* før den styrende preposisjonen *ofan*.

I norsk har man noen få eksempler på at utfyllingen kan komme før preposisjonen. Dette gjelder ved preposisjonene *over*, *rundt*, *(i)gjennom*, *imellom*, *ned* og *ut*. Når utfyllingen kommer før preposisjonen, gir dette en litt annen mening enn normalposisjonen med utfyllingen etter preposisjonen. Etterstilt preposisjon indikerer at utfyllingen refererer til en totalitet. Utfyllingen er da vanligvis en nomenfrase i bestemt form:

- (24) Striden skaka kyrkjekrinsar landet over (Faarlund et al. 1997:463)

Distribusjonen av denne typen flytting er ikke den samme i de to språkene. I norrønt var det mulig i konstruksjoner der komplementet til preposisjonen var en annen preposisjonsfrase. Det var da mulig å flytte den underordnede preposisjonsfrasen foran den styrende preposisjonen. I norsk er det bare ved visse preposisjoner det er mulig å flytte utfyllingen foran den styrende preposisjonen. Det er ikke lenger mulig å flytte utfyllingen

foran den styrende preposisjonen i konstruksjoner hvor en preposisjonsfrase er utfylling. En nomenfrase som den i (25) vil være ugrammatisk:

(25) *et svakt rop under snømassene fra

Julien (2005:69) har funnet eksempler på at en preposisjonsfrase kan komme mellom et tallord og nomenkjernen hvis nomenfrasen inneholder et tallord. Dette kan man se i (26):

(26) a. de to nye beskrivelsene av København

b. ?de av København to nye beskrivelsene

Julien påpeker at (26)b fungerer bedre i bokmål enn nynorsk og at eksempelet kan virke oppstyttet og skriftlig. Julien tenker seg at det må være en mulig landingsplass for flyttede ledd under D, men over plassen for tallord i strukturen. For meg er ikke (26)b grammatisk, og jeg mener at det ikke er mulig å flytte preposisjonsfrasen foran nomenkjernen og at det derfor ikke finnes en slik landingsplass.

7 Komplementer

En modifikator som står som søster til høyre for en kjerne, blir kalt komplementet til kjernen. Et komplement står som direkte utfylling til kjernen. Et komplement blir valgt på grunnlag av egenskapene til kjernen. Dessuten vil komplement ofte ha en semantisk relasjon til kjernen (Radford 1997:256). I nomenfrasen er det ikke enighet om hvilke fraser som er komplement. I en verbfrase er det som oftest greit å avgjøre hvilke ledd som er komplement. Objektet er komplementet til verbet fordi noen verbstrukturer krever objekt. Objektet blir valgt som komplement på grunnlag av egenskapene til verbet, og komplementet har også en semantisk relasjon til kjernen, som for eksempel patiens. Men nomen har ikke den samme strukturen som verb, og det blir derfor vanskeligere å avgjøre om noe ledd blir "tvunget" frem av kjernen i en nomenfrase. Jeg har valgt å kalle utfyllingen til nomenfrasen for komplement bare når nomenkjernen har en tilknytning til verb. Dette kan være nomen som er avledet av verb og nomen som har verbalt innhold. På grunn av denne avgrensingen har jeg i denne delen om komplement valgt bare å ta med objektsgenitiv i norrønt og visse norske preposisjonsfraser i tillegg til infinitivkonstruksjoner.

7.1 Objektsgenitiv

I norrønt kunne kasusen genitiv uttrykke subjekt- og objektforhold. Subjektsgenitiv svarer til en underliggende setning med subjekt + verbal, mens objektsgenitiv svarer til en setning med verbal + objekt og et uspesifisert subjekt. Disse setningene blir gjort om til en nomenfrase der verbalet blir til en nomenkjerne med verbalt innhold og subjektet eller objektet blir en attributiv genitiv (Haugen 2003:265):

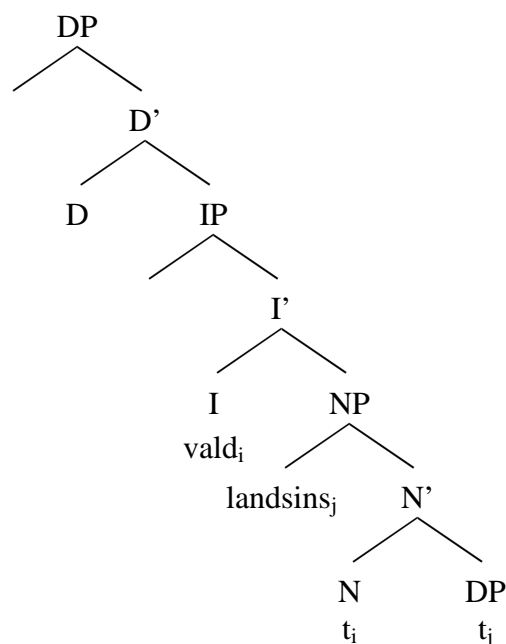
- (1) a. Skurðgoð falla → fall skurðgoða
b. Erling fell → fall Erlings
- (2) a. X byggjar Ísland → Íslands bygd
b. X stýrar skipi → skip stýrmanns
c. X veld landinum → vald landsins (Faarlund 2004:65)

I denne delen vil jeg først og fremst konsentrere meg om objektsgenitiv. Subjektsgenitiv kan fremdeles uttrykkes ved hjelp av genitivs-s. Det er ved objektsgenitiv det finnes interessante endringer.

Jeg vil basere min analyse av objektsgenitivene på den underliggende setningen. I denne setningen vil genitiven i nomenfrasen være objektet i setningen. Objekt i setninger blir analysert som komplement. Derfor vil jeg analysere genitiven som komplement i nomenfrasen. Men i delen om possessive konstruksjoner kom jeg frem til at genitiver blir generert i spesNP. Jeg tenker meg derfor at genitiven i nomenfrasen flytter til spesNP. Denne typen flytting har fellestrekk med flyttingen i passivkonstruksjoner. I passiv vil objektet flytte til subjekts plass. Denne subjekts plassen er tom i den underliggende strukturen. Objektet vil da i første omgang flytte til spesVP som er utgangspunktet for et subjekt i en CP. I en nomenfrase med objektsgenitiv har setningen som nomenfrasen er basert på, ikke et subjekt og "objektet" blir flyttet til "subjekts plassen" i nomenfrasen. SpesVP vil i nomenfrasen tilsvare spesNP.

En analyse av nomenfrasen med objektsgenitiv i (2)c vil se slik ut:

(3)

Genitiven blir generert som et "objekt" i komplementposisjonen. Deretter flytter den til spesNP som er posisjonen for genitiver i min struktur. Nomenkjernen flytter fra N til I for å få numerus.

I norsk har man fremdeles subjekts- eller objektsgenitiv, men ikke i samme grad som norrønt. Hovedgrunnen til dette er at det omfattende kasussystemet i norrønt har blitt borte. I norsk er det vanligst at genitiv brukes for å uttrykke eiendomsforhold og ikke semantiske roller. I likhet med definitiv genitiv og partitiv genitiv, blir objektsgenitiv erstattet med en preposisjonsfrase:

(4) Gylfa ginning → narringen av Gylve, ?Gylves narring

Ved objektsgenitiv vil nomenkjernen ha verbalt innhold siden frasen er en omskriving av en setning. Når man i norsk erstatter objektsgenitiv med en preposisjonsfrase, vil denne preposisjonsfrasen analyseres som et komplement. Preposisjonsfrasen vil da ha samme semantiske rolle som et objekt til det tilsvarende verbet. Nomenfrasen vil ha den samme ”underliggende” strukturen som objektsgenitiven:

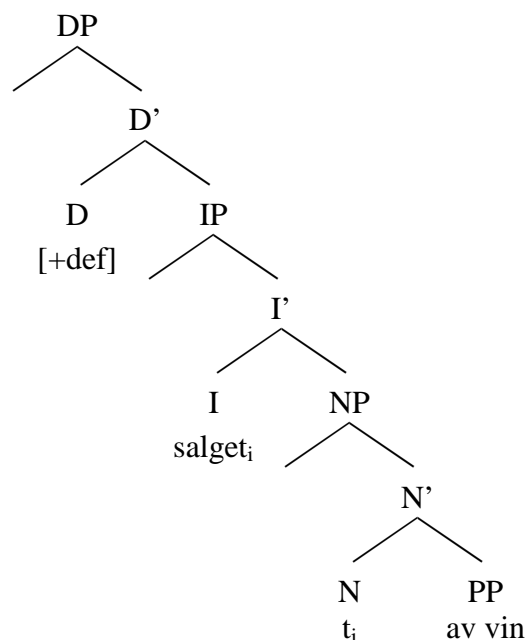
(5) X narrer Gylve → narringen av Gylve

I dag finnes det mange eksempler på preposisjonsfraser som komplement i norsk. I norsk er den vanligste preposisjonen i slike fraser *av*, men andre preposisjoner kan også brukes. Ofte er bruken av preposisjon avhengig av verbet som ligger til grunn for nomenet. Hvis verbet opprinnelig har preposisjonsobjekt, brukes samme preposisjon etter verbalsubstantivet.

- (6) a. salget av vin
- b. forslaget til ny skattelov
- c. letingen etter de savnede
- d. tanken på eksamen

(7) viser strukturen til de norske nomenfrasene med preposisjonsfrasen som komplement. Nomenkjernen genereres i N, men flytter videre opp til I for å få numerus og den bestemte artikkelen.

(7)

Preposisjonsfraser som komplement finnes også i norrønt, men det finnes få eksempler på dette. Det ble heller brukt genitiv for å uttrykke slike relasjoner. (8) er eksempler på noen slike nomenfraser:

- (8) a. *stýrmaðr fyrir skipinu* (Faarlund 2004:79)
b. *til fundar við Mǫrð* (Faarlund 2004:79)

Siden det allerede fantes preposisjonsfraser som komplement i norrønt som kunne erstatte objektsgenitiv, er det en naturlig følge at denne konstruksjonen tok over da kasussystemet forsvant.

7.2 Infinitivkonstruksjoner

Den norrøne infinitivkonstruksjonen blir innledet av subjunksjonen *at*.

Infinitivkonstruksjonen vil alltid komme etter nomenkjernen. Faarlund (2004:79) påpeker at det for det er visse nomen som som kan ha infinitivkonstruksjoner som utfylling. Dette vil være nomen som er utledet fra verb som tar setningsobjekt (clausal object), eller på annen måte beslektet med verb.

- (9) a. *viljann at halda vini þína* (Nygaard 1905:224)
b. *þeir órskurðir at taka Magnús frá ríki* (Nygaard 1905:224)

Viljann er et nomen som er utledet av verbet *vilja*, mens nomenet *órskurðir* kommer fra verbet *órskurða*.

En infinitivkonstruksjon i norsk blir innledet av subjunksjonen *å*.

Infinitivkonstruksjonen kommer alltid etter nomenkjernen i norsk:

- (10) a. *den ære å hilse på kongen*
b. *anbefalingen å reise på ferie*

Som eksemplene viser, har norsk en friere bruk av infinitivkonstruksjoner enn norrønt. Det er ikke lenger slik at nomen beslektet med verb må være kjernen i slike konstruksjoner.

Infinitivkonstruksjoner kan enten bli analysert som adjunkt eller komplement. I Faarlund et al. (1997:266) blir infinitivkonstruksjoner som kommer etter nomenkjernen kalt for beskrivere. Dette kan tyde på at infinitivkonstruksjoner skal analyseres på samme måte som andre beskriverledd som adjektiv eller relativsetninger. Man vil da regne infinitivkonstruksjonen som et adjunkt. Dette kan være sannsynlig fordi infinitivkonstruksjoner ikke nødvendigvis blir tvunget frem av nomenet. Dessuten vil en

infinitivkonstruksjon beskrive noe ved nomenet eller komme med utfyllende informasjon. Dette er tegn på at infinitivkonstruksjonene kan være adjunkter.

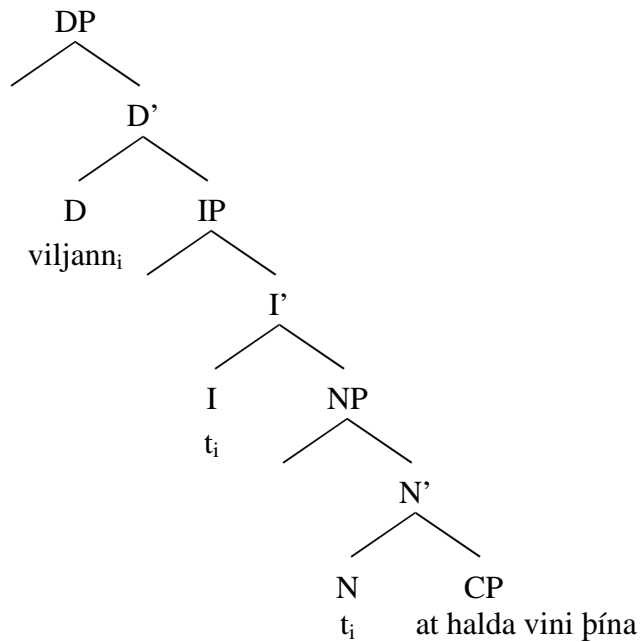
I *The syntax of old Norse* (2004:79) kaller Faarlund infinitivkonstruksjoner for et komplement. "Nouns which are derived from verbs that take clausal objects, or otherwise related to that kind of verb, may also take a clause as their complement. These may be infinitival clauses (...)". Grunnen til at infinitivkonstruksjoner kalles for komplement i en slik situasjon, er at nomenet har verbegenskaper. Derfor kan det være at infinitivkonstruksjonen også blir nærmere knyttet til nomenet og kan da fungere som komplement. Jeg vil analysere de norrøne infinitivkonstruksjonene som komplement.

Norsk har en friere bruk av infinitivkonstruksjoner som adledd enn i norrønt. Nomenkjernen trenger ikke å ha verbalt innhold. Det vil da være vanskelig å rettferdiggjøre at infinitivkonstruksjonen er et komplement. Jeg mener disse konstruksjonene i norsk skal analyseres som adjunkter. De vil i likhet med apposisjoner og adjungerte preposisjonsfraser komme med utfyllende informasjon om kjernen.

Infinitivkonstruksjoner i nomenfraser ser derfor ut til å ha blitt reanalysert fra komplement til adjunkt. Endringen kan kalles reanalyse fordi den underliggende strukturen har endret seg, men ikke overflatestrukturen. Infinitivkonstruksjonen kommer alltid etter nomenfrasen i både norrønt og norsk. For at reanalyse skal kunne skje, må to ulike tolkninger av konstruksjonen være mulig. Det er ikke alltid like tydelig at nomenkjernen er en avledning av et verb. I konstruksjoner der det er usikkert om nomenkjernen er beslektet med et verb, vil nye språkbrukere analysere infinitivkonstruksjoner som adjunkt og ikke komplement. Det vil etter hvert bli vanlig å bruke ulike typer nomenkjerner, ikke bare nomen avledet av verb. Analysen av infinitivkonstruksjoner har da gått fra komplement til adjunkt.

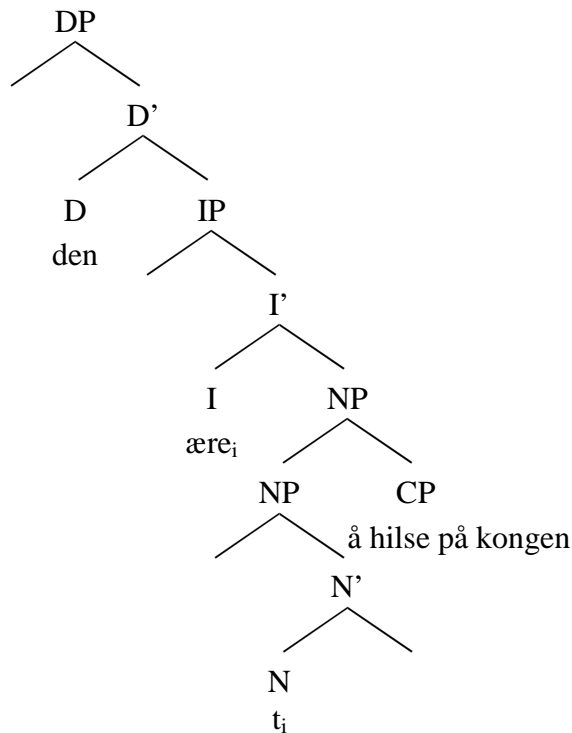
En analyse av en norrøn nomenfrase med infinitivkonstruksjon som komplement vil se slik ut:

(11)

Men hvis man skal lage en analyse av en norsk nomenfrase med infinitivkonstruksjon som adledd, må derimot infinitivkonstruksjonen analyseres som et adjunkt. Det har altså skjedd en endring i den underliggende strukturen:

(12)

Som oftest vil infinitivkonstruksjonen være forklarende eller inneholde mer informasjon om nomenet. I norrønt er det vanlig at det kommer et demonstrativ foran

nomenet. Nygaard (1905:220) mener at dette er for å henlede oppmerksomheten på den forklarende meningen som infinitiven inneholder:

- (13) a. slikan kost at hafa frændr úbætta (Laxd. 4,8) (Nygaard 1905:220)
- b. hafa þeir með þílkri framkvæmd þann sigr unnit at stíga yfir höfuð þvílíkum höfðingja (Hkr. 789, 23) (Nygaard 1905:220)
- c. sá kostr er til at láta blása bæjarliði øllu með vápnum út á Eyrar (Hkr. 808,22) (Nygaard 1905:220)

Det er ikke vanlig i norsk å bruke et demonstrativ foran nomenkjernen. I talemålskorpuset *NoTa* fant jeg ingen eksempler på dette, mens i *Bokmålskorpuset* fant jeg en del tilfeller. Men det var ikke mulig å finne eksempler med alle demonstrativene. Jeg fant bare eksempler med de vanligste demonstrativene *den* og *denne*.

- (14) a. Psykologen gjorde også den tabben å informere de andre klientene.
- b. CIA hadde til slutt gått til det skritt å søke hjelp hos mafiaen
- c. dette kunststykket å lære å leve med seg sjøl

I norrønt var det vanlig med et demonstrativ foran nomenet. Dette er ikke like vanlig i moderne norsk. Det kan virke som om bruken av demonstrativ til en viss grad er begrenset til skriftlig språk. Det virker også som ikke alle demonstrativ kan brukes foran et nomen med infinitivkonstruksjon som komplement. Slik var det kanskje heller ikke i norrønt. I Nygaards (1905:220) eksempler på demonstrativ foran nomenkjernen finnes bare *sá*, *slikr* og *hinn*.

8 Oppsummering og konklusjon

Målet med denne oppgaven var å utføre en diakron undersøkelse av den syntaktiske strukturen til norrøne og norske nomenfraser. Som teoretisk bakgrunn har jeg brukt generativ grammatikk. Jeg hadde to hovedfokus. Jeg ville først kartlegge de ulike nomenfrasestrukturene som finnes i norrønt og norsk. Deretter ville jeg undersøke endringene som har skjedd og beskrive dem ved hjelp av generativ teori.

8.1 Oppsummering av resultatene

I kapittel 3 tok jeg for meg D-domenet. Her har jeg argumentert for en DP-analyse av nomenfrasen der determinativ regnes som den høyeste funksjonelle projeksjonen i en nomenfrase. Jeg kom frem til at trekket [+/-definit] befinner seg her. Ved å se nærmere på hvordan norrønt og norsk realiserer bestemthet, kom jeg frem til at synliggjøring av trekket [+/-definit] var forskjellig i norrønt og norsk. I norrønt var det ikke nødvendig med synlig markering av bestemthet for at frasen skulle ha trekket [+/-definit] for å fungere som argument i en setning. Bruken av bestemthetsbøyining var markert. I norsk må det være synlig markering av trekket for at nomenfrasen skal kunne fungere som argument.

Videre i dette kapittelet så jeg nærmere på de forskjellige determinativene. Den etterhengte bestemte artikkelen har endret seg fra norrønt til norsk. I norrønt var den et klitikon, mens i norsk har den blitt grammatikalisert og er i dag et affiks. Dette har betydning for analysen av den etterhengte bestemte artikkelen. Jeg regner med at den etterhengte artikkelen ble generert i D i norrønt, mens den i norsk blir generert i I. Den foranstilte bestemte artikkelen har også gjennomgått endringer. I norrønt var den det samme elementet som den etterhengte og ble også generert i D. I utgangspunktet utelukket disse to artiklene hverandre gjensidig. I norsk kan de to artiklene forekomme samtidig. De blir ikke lenger generert samme sted i strukturen fordi de ikke lenger er samme element. Den foranstilte artikkelen i norsk utviklet seg fra demonstrativet *sá* i norrønt og blir derfor generert i D, og ikke I der den etterhengte artikkelen blir generert.

Jeg så deretter på demonstrativ. Jeg kom frem til at norrønt hadde mulighet for DP-gjentagelse fordi det er mulig at både demonstrativ og den foranstilte artikkelen kan forekomme samtidig i en nomenfrase. I norsk er det ikke lenger mulig med både et demonstrativ og den foranstilte artikkelen i samme nomenfrase. Det er derfor heller ikke lenger mulig med DP-gjentagelse. Jeg regner med at denne muligheten ble borte da den

etterhengte artikkelen ble grammatikalisert og etter hvert generert i I. Rekkefølgen nomen+demonstrativ har også blitt borte i norsk. I norrønt var det mulig å flytte NPen til spesDP. Dette er ikke lenger mulig i norsk.

I tillegg til denne endringen er det ikke lenger mulig i norsk med diskontinuerlige nomenfraser med demonstrativ. Jeg regner med at denne endringen henger sammen med en større endring som har skjedd på alle setningsnivåer. Flyttingsmulighetene har blitt færre i norsk. I norsk finnes det derimot en ny konstruksjon med demonstrativ. Denne konstruksjonen består av personlige pronomener som fungerer som psykologiske distale demonstrativ foran både proprium og appellativer. Det er vanskelig å avgjøre basert på datamaterialet som finnes i norrønt, om det var mulig med psykologiske distale demonstrativ, men jeg går ut fra at dette er en nyvinning i det norske språket.

Til slutt i kapittel 3 tok jeg for meg eiendomskonstruksjoner. Disse delte jeg inn i tre grupper: konstruksjoner som uttrykker eiendom ved hjelp av possessivt determinativ, konstruksjoner som uttrykker eiendom ved hjelp av attributiv genitiv og konstruksjoner som uttrykker eiendom ved hjelp av preposisjonsfraser. Den største endringen har skjedd i nomenfraser med attributiv genitiv. Her har den norrøne genitivsendelsen blitt reanalysert og er ikke lenger et affiks, men et klitikon. Dette er en interessant utvikling som går i feil retning på grammatikaliseringsskalaen. Norsk har dessuten fått en ny type eiendomskonstruksjon, garpegenitiven. Den kom med tyskerne under hansatiden, og det finnes ikke eksempler på denne konstruksjonen i norrønt. Konstruksjoner som uttrykker eiendom ved hjelp av preposisjonsfraser, var heller ikke vanlig i norrønt. Det var mye vanligere med attributiv genitiv. I norsk er det svært vanlig å uttrykke eiendom på denne måten. Da norsk mistet morfologisk kasus, overtok preposisjonsfrasene mange av oppgavene som kasus hadde. Derfor ble attributiv genitiv ofte erstattet med preposisjonsfraser.

For å analysere de norrøne og norske eiendomskonstruksjonene, delte jeg dem inn i to grupper: konstruksjoner med foranstilt possessor og konstruksjoner med etterstilt possessor. Possessorene blir generert i spesNP i både norsk og norrønt. Forskjellen mellom de norske og norrøne eiendomskonstruksjonene er hvordan bestemthetsstrekkene er realisert. De norrøne konstruksjonene trenger ikke synlig markering av trekket [+definit], men det gjør de norske. Dette trekket blir enten realisert med den etterhengte artikkelen når possessoren kommer etter nomenet, eller possessoren blir flyttet til spesDP når den kommer før nomenkjernen.

I kapittel 4 tok jeg for meg adjektiv. Den største endringen som har skjedd med nomenfraser med attributive adjektiv er rekkefølgen på leddene. I norrønt kunne adjektivet både komme foran og bak nomenfrasen. Dette er ikke lenger mulig i norsk. Jeg kom frem til

at jeg vil adjungere adjektiv til den funksjonelle IP-projeksjonen. For å forklare hvordan nomenet kan komme før adjektivet, regner jeg med det finnes en splittet IP-projeksjon i nomenfrasen i norrønt, tilsvarende den splittede IP-projeksjonen på setningsnivå. Nomenkjernen flytter til den øverste I-projeksjonen for å komme foran adjektivet. Den splittede IP-projeksjonen er ikke lenger mulig i norsk, og derfor er det heller ikke mulig med rekkefølgen nomenfrase+adjektiv.

I dette kapitlet så jeg også nærmere på dobbelt bestemthet. Jeg kommer frem til en egen definisjon av dobbelt bestemthet: når den bestemte artikkelen blir generert i I samtidig som et determinativ blir generert i D, vil nomenfrasen ha dobbelt bestemthet. I norsk er dobbelt bestemthet vanlig, men som jeg kommer frem til i oppgaven, er dette en ny konstruksjon i norrønt. Dobbelt bestemthet ble mulig da den etterhengte artikkelen ble et affiks i stedet for et klitikon og da ikke lenger var det samme elementet som den foranstilte artikkelen. Fordi den etterhengte artikkelen i dag blir generert i I, mens den foranstilte artikkelen blir generert i D, kan disse to forekomme samtidig i en nomenfrase.

Kvantorer ble diskutert i kapittel 5. Jeg kom frem til at den største endringen er muligheten for at kvantoren kan komme både før og etter nomenkjernen. Jeg konkluderte med at kvantorer skal analyseres som et adjunkt. Kvantorer blir adjungert til IP. I likhet med adjektiv kan kvantorer komme både før og etter nomenkjernen på grunn av den splittede IP-projeksjonen som finnes i norrønt, men ikke i norsk. Jeg kom også frem til at kvantorflyt, som både er mulig i norrønt og norsk, har flere restriksjoner i norsk. Her er det bare *alle* og *begge* som kan flyttes ut av nomenfrasen. Jeg kom frem til at disse to kvantorene skulle analyseres som kjerner i en egen projeksjon over DP. I norrønt vil alle kvantorer analyseres som adjunkter.

I dette kapitlet så jeg også nærmere på utviklingen av den ubestemte artikkelen. *Einn* var i norrønt en kvantor som hadde spesifikk referanse. Kvantoren har blitt reanalysert og er i dag en artikkel i tillegg til tallord. Den ubestemte artikkelen har i dag ikke-spesifikk referanse. I tillegg til reanalysen av *einn* har den ubestemte artikkelen også blitt grammatikalisert. Den har mistet både fonologisk og semantisk innhold og blir i norsk generert i D, en funksjonell projeksjon, og ikke som et adjunkt lenger.

I kapittel 6 tok jeg for meg adjunktene i nomenfrasen. Apposisjoner regner jeg som adjunkter. Det har ikke skjedd store endringer i apposisjonskonstruksjonene. Det var mer restriktiv bruk av apposisjoner i norrønt. Det var ikke vanlig at både nomenkjernen og apposisjonen var appellativer. I tillegg er visse konstruksjoner ikke lenger mulig i norsk. I

norrønt kunne et pronomen i flertall og et proprium referere til en større gruppe. Dette kan man ikke lenger i norsk.

Relativsetninger fungerer også som adjunkter i norrønt og norsk. I norrønt ville nomenkjernen som oftest forekomme sammen med et demonstrativ. Dette kunne komme både før og etter kjernen. Hvis nomenkjernen forekommer sammen et demonstrativ, må demonstrativet komme før kjernen i norsk. For at den norrøne nomenkjernen skal komme før demonstrativet, må nomenkjernen flyttes til spesDP. Denne flyttingsmuligheten finnes ikke lenger i norsk.

Infinitivsrelativ har jeg også regnet som adjunkt i både norrønt og norsk. Her har jeg ikke funnet store endringer. En av grunnene til dette kan være at jeg ikke har funnet mange tilfeller av denne konstruksjonen i norrønt. Jeg har mye data for norsk, men ikke nok data fra norrønt for å kunne slå fast om de faktisk har skjedd endringer.

I dette kapittelet tok jeg også for meg adjungerte preposisjonsfraser. Slike fraser er vanligere i norsk enn i norrønt. Dette henger sammen med bortfallet av kasus. I likhet med andre konstruksjoner i norsk, har adjungerte preposisjonsfraser tatt over rollen som morfologisk kasus hadde i norrønt. I tillegg til dette er det i dag et krav om at nomenkjernen i norsk må være markert med trekket [+/-definit]. Dette var ikke et krav i norrønt.

I det siste kapittelet så jeg på konstruksjoner som fungerer som komplement i nomenfrasen. For at et ledd skal kunne regnes som et komplement, må nomenkjernen ha verbalt innhold. Først tok jeg for meg objektsgenitiv i norrønt. Jeg fant ut at genitiven i nomenfraser med objektsgenitiv genereres som et komplement og deretter flytter til spesNP der andre genitiver genereres. Denne analysen har fellestrekk med analysen av passiv. Objektsgenitiv finnes ikke lenger i norsk. I dag har preposisjonsfraser tatt over rollen objektsgenitiv hadde i norrønt. Jeg tok til slutt for meg infinitivskonstruksjoner. Jeg har valgt å analysere denne konstruksjonen som komplement i norrønt. Restriksjonene som fantes i norrønt når det gjaldt infinitivskonstruksjoner, finnes ikke lenger i norsk. Det har skjedd en reanalyse, og i norsk fungerer ikke infinitivskonstruksjoner som komplement, men derimot som adjunkt.

8.2 Konklusjon

Som en konklusjon vil jeg prøve å se sammenhenger mellom de endringene jeg har kommet frem til. Mange av endringen på detaljnivå kan knyttes til tre hovedendringer: endringer i bestemthet, kasusbortfall og bortfall av flyttingsmuligheter.

Endringen i bestemthet er en todelt endring. For det første har realiseringen av trekket [+/-definit] endret seg. I norrønt trengte ikke nomenkjernen å ha trekket [+/-definit] for å være argument. I norsk må trekket være realisert for at nomenfrasen skal kunne være argument. Konsekvensen av denne endringen blir ikke bare manifestert ved markering av definte nomenfraser, andre deler av frasen har også blitt påvirket. I possessive konstruksjoner er det nå et krav om at nomenkjernen må være definit hvis den kommer før possessoren. Dette kravet fantes ikke i norrønt. I nomenfraser med preposisjonsfraser som adjunkt og komplement må nomenkjernen være markert enten med den ubestemte artikkelen eller bestemthetsbøyning. Det var ikke slik i norrønt.

For det andre har den bestemte artikkelen endret seg. I norrønt var den foranstilte og etterhengte artikkelen det samme elementet. I dag har den etterhengte artikkelen blitt grammatikalisert og er et affiks. Artikkelen er ikke lenger den samme som den foranstilte. Dette betyr at de to artiklene kan forekomme samtidig i norsk. Det kunne de ikke i utgangspunktet i norrønt. Som en følge av denne endringen kan norsk i dag ha mulighet for dobbelt bestemthet. I tillegg kan nomenkjernen i fraser med relativsetninger som adjunkt, markeres med både den foranstilte og den etterhengte artikkelen i norsk. Det går ikke an i norrønt.

Kasusbortfall er i utgangspunktet ikke en syntaktisk endring, men har likevel fått følger for nomenfrasens syntaks. Det er mange konstruksjoner som i norrønt ble konstruert ved hjelp av attributiv genitiv, men som i norsk må konstrueres ved hjelp av preposisjonsfraser. Possessive konstruksjoner ble i norrønt realisert først og fremst med attributiv genitiv. Attributiv genitiv finnes ikke lenger og må i dag erstattes av preposisjonsfraser eller s-genitiv. Subjekts- og objektsgenitiv har også blitt erstatt med preposisjonsfraser. Kasusbortfallet har derfor ført til at det i norsk er mye vanligere med preposisjonsfraser som adledd enn det var i norrønt.

I norsk har mange av flyttingsmulighetene som fantes i norrønt, blitt borte. Dette gjelder rekkefølgen determinativ-nomen, adjektiv-nomen og kvantor-nomen. I norrønt var rekkefølgen av disse leddene valgfri. I norsk kan disse adleddene bare komme før kjernen. Ofte forklares fastere ordstilling med bortfallet av kasus. Dette gjelder spesielt på setningsnivå. Fordi leddenes funksjon ikke blir bestemt av morfologi, må de i stedet bestemmes av faste plasser i setningen. I min oppgave har jeg beskrevet den valgfrie rekkefølgen av adjektiv-nomen og kvantor-nomen ved hjelp av en splittet IP-projeksjon. Denne splittede IP-projeksjonen finnes i språk som har en rik morfologi. I norsk har

kasusbøyning blitt borte, språket har fått mindre morfologi og den valgfri flyttingen som fantes både på setningsnivå og i nomenfrasen, har blitt borte.

9 Litteratur

- Abney, Steven Paul. 1987. *The English noun phrase in its sentential aspect*.
Doktoravhandling. MIT. Cambridge
- Chomsky, Noam. 1995. *The minimalist program*. Cambridge
- Cinque, Guglielmo. 1995. *Italian syntax and universal grammar*. Cambridge
- Delsing, Lars-Olof. 1993. The internal structure of noun phrases in the Scandinavian languages. A comparative study. Lund
- Dyvik, Helge J.J. 1979. "Omkring fremveksten av artiklene i norsk. Språklig markering av referensielle forutsetninger." *Maal og minne*: 40-78
- Faarlund, Jan Terje. 1990. *Syntactic change. Toward a theory of historical syntax*. Berlin.
- Faarlund, Jan Terje. 1994. "Old and Middle Scandinavian". König, E. og J. van der Auwera (red.): *The Germanic languages*. London/New York
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo
- Faarlund, Jan Terje. 2002. "Syntactic developments from Old Nordic til Early Moderen Nordic" i Oskar Bandle et al. (red.): *The Nordic Languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages*. Berlin
- Faarlund, Jan Terje. 2004. *The syntax of old Norse: with a survey of the inflectional morphology and a complete bibliography*. Oxford
- Faarlund, Jan Terje. 2005. *Revolusjon i lingvistikken. Noam Chomskys språkteori*. Oslo
- Faarlund, Jan Terje. 2007a. "A mentalist interpretation of grammaticalization theory". Th. Eythorsson (red.): *Grammatical change and Linguistic Theory. The Rosendal Papers*. Amsterdam
- Faarlund, Jan Terje. 2007b. "On the history of definiteness marking in Scandinavian". I kjømda
- Gelderen, Ellie van. 2004. *Grammaticalization as economy*. Amsterdam/Philadelphia
- Harris, Alice C. og Lyle Campbell. 1995. *Historical syntax in cross-linguistic perspective*. Cambridge
- Haugen, Odd Einar. 1994. *Norrøne tekster i utval*. Oslo
- Haugen, Odd Einar. 2003. *Grunnbok i norrønt språk*. Oslo
- Heine, Bernd. 2003. "Grammaticalization" i Brian D. Joseph og Richard D. Janda (red.). *The handbook of historical linguistics*. Oxford

- Hopper, Paul J. og Elizabeth C. Traugott. 2003. *Grammaticalization*. Cambridge
- Hróarsdóttir, Thorbjörg. 2000. *Word order change in Icelandic. From OV to VO*. Amsterdam
- Iversen, Ragnvald. 1972. *Norrøn grammatikk*. 7. utgave. Oslo
- Johannessen, Janne Bondi. 1989. "Klitika – en avgrensning". *Norsk lingvistisk tidskrift* 2/1989:117-147
- Johannessen, Janne Bondi. 2007. "Den psykologiske distale demonstrativen i skandinavisk." Upublisert
- Julien, Marit. 2005. *Nominal phrases from a Scandinavian perspective*. Amsterdam/Philadelphia
- Kayne, Richard S. 1994. *The antisymmetry of syntax*. Cambridge
- Kester, Ellen, Petra. 1993. "Adjectival inflection and dummy affixation in Germanic and Romance languages" i Anders Holmberg (red). *Papers from the Workshop on the Scandinavian Noun Phrase* Umeå
- Kester, Ellen Petra. 1996. *The nature of adjectival inflection*. Utrecht
- Lass, Roger. 1980. *On explaining language change*. Cambridge
- Leksikografisk bokmålsopus. ILN, Universitetet i Oslo.
<http://foni.uio.no/CE2/html/index.php?corpus=bokmal>
- Lundeby, Einar. 1965. *Overbestemt substantiv i norsk og de andre nordiske språk*. Oslo
- Lie, Svein. 2002. "Norsk grammatikk" i Egil Børre Johnsen (red.): *Vårt eget språk*. Oslo
- Lightfoot, David. 1979. *Principles of diachronic syntax*. Cambridge
- Lødrup, Helge. 1983. "Diskontinuitet i norrøne pratagmer" i *Maal og Minne* 1983 29-38
- McMahon, April. 1994. *Understanding language change*. Chambridge
- Mæhlum, Brit. 1999. *Mellom Skylla og Kharybdis. Forklaringsbegrepet i historisk språkvitenskap*. Oslo
- Norde, Muriel. 1997. *The history of the genitive in Swedish. A case study in degrammaticalization*. Amsterdam
- Norsk talespråkskorpus – Oslodelen. Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo.
<http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/index.html>
- Nygaard, Marius. 1905. *Norrøn syntax*. Kristiania
- Platzack, Christer. 1998. *Svenskans inre grammatik – det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik*. Lund
- Radford, Andrew. 1997. *Syntax. A minimalist introduction*. Cambridge
- Roberts, Ian og Anna Roussou. 2003. *Syntactic change. A minimalist approach to grammaticalization*. Cambridge

- Roberts, Ian. 2007. *Diachronic syntax*. Oxford
- Spurkland, Terje. 1989. *Innføring i norrønt språk*. Oslo
- Sund, Hanne Siri. 1998. *Den norrøne nomenfrasen* Hovedoppgave, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, NTNU
- Svenonius, Peter. 1992. "The extended projection of N: Identifying the head of the noun phrase" i *Working Papers in Scandinavian syntax* 49:95-121
- Svenonius, Peter. 1994. "The structural location of the attributive adjective" i Eric Duncan, Donka Farkas, og Philip Spaelti (red.): *Proceedings of the twelfth annual West coast conference on formal linguistics*. Stanford, CA.
- Thráinsson, Höskuldur. 1996. "On the (Non-)Universality of Functional Categories" i Werner Abraham et al. (red.). *Minimal ideas. Syntactic studies in the minimalist framework*. Amsterdam/Philadelphia
- Torp, Arne og Lars S. Vikør. 1993. *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. 2. utgave. Oslo
- Trask, R. L. 1993. *A dictionary of grammatical terms in linguistics*. London
- Vannebo, Kjell Ivar. 1972. "Ein sterk ein prylert?" *Maal og Minne*:160-173
- Áfarli, Tor A. 1997. *Syntaks. Setningsbygning i norsk*. Oslo
- Áfarli, Tor A. og Kristin M. Eide. 2003. *Norsk generativ syntaks*. Oslo